

Robert Śniegocki
Katarzyna Panimasz

Poznać przeszłość

Program nauczania historii w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum

Zgodny z podstawą programową do historii z 2022 r.

Spis treści

I. Ogólna charakterystyka programu

II. Zgodność programu z podstawą programową kształcenia ogólnego

III. Treści przedmiotu historia w podstawie programowej – zakres podstawowy

IV. Cele kształcenia i wychowania

V. Rozkład materiału

VI. Procedury osiągania szczegółowych celów edukacyjnych

- Wykład
- Rozmowa nauczająca
- Burza mózgów
- Debata „za” i „przeciw”
- Metaplan
- Praca ze źródłem historycznym
- Dyskusja punktowana
- Portfolio
- Wycieczka

VII. Proponowane formy kontroli oraz metody oceny osiągnięć uczniów

- Wypowiedź ustna
- Test dydaktyczny
- Sprawdzian
- Praca pisemna
- Prezentacja
- Portfolio

VIII. Bibliografia

- Dydaktyka historii
- Starożytny Wschód
- Starożytna Grecja
- Starożytny Rzym
- Średniowiecze
- Nowożytność
- XIX wiek
- XX wiek

Program nauczania historii „Poznać przeszłość” dla liceów ogólnokształcących i techników w zakresie podstawowym jest zgodny z podstawą programową opublikowaną w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, z uwzględnieniem zmian w zakresie treści przedmiotu historia, obowiązujących od roku szkolnego 2022/2023 r. (Dz. U. poz. 467, z 2020 r. poz. 1248, z 2021 r. poz. 1537, oraz z 2022 r. poz. 622).

I. Ogólna charakterystyka programu

Podczas opracowywania koncepcji programu wykorzystano zarówno osiągnięcia dydaktyki historii i pedagogiki, jak i wieloletnie doświadczenia praktyczne zebrane w pracy w szkole. Prezentowany program, związany ściśle z zestawami pomocy dydaktycznych, wyróżnia się spośród innych programów nauczania podejściem zgodnym z zasadami konektywizmu.

Cel współczesnej nauki – a żyjemy w epoce społeczeństwa informacyjnego – stanowi oparcie się na zasadzie uczenia myślenia, a nie wyłącznie zdobywanie wiedzy. Kluczową kompetencją jest korzystanie ze zdobyczy technologicznych i odnajdywania w nich potrzebnych danych. Następnie uczeń powinien samodzielnie ocenić ich wartość, dokonać odpowiedniej selekcji i wyciągnąć właściwe wnioski. Cele kształcenia i osiągnięcia ucznia, zgodnie z koncepcją Podstawy programowej, przedstawiono w programie jako efekty zapisane językiem wymagań edukacyjnych. Oznacza to, że zgodnie z zasadami nauczania punktem wyjścia w nauczaniu są oczekiwane rezultaty, głównie umiejętności, które uczeń powinien uzyskać w procesie edukacji. Ma to podkreślić potrzebę przeniesienia potrzeby zdobywania wiadomości na rzecz kształcenia owych umiejętności, pobudzenia ucznia do aktywności, kreatywności. Z tego podejścia wynika układ programu – przedstawienie treści nauczania w postaci szczegółowych wymagań edukacyjnych. Prezentowany program zakłada ciągłość procesu edukacyjnego oraz interakcje między treściami kształcenia historii w szkole podstawowej i w szkole ponadpodstawowej (w zakresie podstawowym i rozszerzonym). Dzięki temu edukacja będzie koherentna, pozwalając na wykorzystanie wiedzy i umiejętności zdobytych przez uczniów na wcześniejszych etapach edukacyjnych. Program skonstruowano tak, aby można było go zrealizować w całości nawet przy minimalnej liczbie godzin, czyli dwóch tygodniowo w klasach 1–3 i jednej godziny w klasie 4, wynikającej z ramowego planu nauczania szkoły.

W programie zastosowano określony przez podstawę programową podział chronologiczny:

- 1) klasa I – starożytność i średniowiecze;
- 2) klasa II – do 1815 roku;
- 3) klasa III – do 1945 roku;
- 4) klasa IV liceum ogólnokształcącego/klassy IV i V technikum – po 1945 roku (zakończenie II wojny światowej)

Poszczególne etapy podzielono na rozdziały. Zazwyczaj najpierw realizowany jest materiał poświęcony historii powszechnej, a następnie polskiej. O ile w szkole podstawowej największy nacisk położono na poznawanie dziejów ojczystych, o tyle w szkole średniej podkreślono konieczność ich zgłębiania w szerszym aspekcie. W ten sposób uczniowie zapoznają się z dziejami Polski w silniejszym powiązaniu z dziejami Europy czy świata. W programie

zaproponowano odpowiednią liczbę jednostek lekcyjnych, wyróżniono najważniejsze treści faktograficzne, a następnie przyporządkowano im odpowiednie fragmenty podstawy programowej. W rozkładzie materiału przewidziano również lekcje powtórzeniowo-sprawdzające.

II. Zgodność programu z podstawą programową kształcenia ogólnego

Prezentowany program jest w pełni zgodny z nową podstawą kształcenia ogólnego, w której wyróżniono trzy zasadnicze obszary rozwijania kompetencji historycznych uczniów w ciągu całego toku nauczania: chronologia historyczna, analiza i interpretacja historyczna, tworzenie narracji historycznej.

Ustalono także tzw. wymagania ogólne właściwe dla danego etapu edukacyjnego, ściśle podporządkowane celom kształcenia i uwzględniające wiek oraz rozwój umysłowy uczniów. Wymagania te zostały w podstawie programowej przedstawione w formie opisu osiągnięć obowiązujących na określonym etapie szkolnej edukacji historycznej.

W tabelach ukazano umiejętności ujęte w podstawie programowej w postaci trzech grup celów ogólnych.

Etap	Chronologia historyczna
Szkoła podstawowa	<ol style="list-style-type: none"> 1) odróżnianie przeszłości, teraźniejszości i przyszłości, 2) posługiwanie się podstawowymi określeniami czasu historycznego: epoka, okres p.n.e., okres n.e., tysiąclecie, wiek, rok; 3) obliczanie upływu czasu między wydarzeniami historycznymi; 4) umieszczanie procesów, zjawisk i faktów historycznych w czasie oraz porządkowanie ich i ustalanie związków przyczynowo-skutkowych; 5) dostrzeganie zmiany w życiu politycznym i społecznym oraz ciągłości w rozwoju kulturowym.
Liceum ogólnokształcące i technikum	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; 2) dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych i cywilizacyjnych.

Etap	Analiza interpretacja historyczna
Szkoła podstawowa	<ol style="list-style-type: none"> 1) Krytyczne analizowanie informacji uzyskanych z innych źródeł (w tym kartograficznych), próba wyciągnięcia z nich wniosków; 2) lokalizacja w przestrzeni procesów, zjawisk i faktów historycznych przy wykorzystaniu map, planów w różnych skalach; 3) rozróżnianie w narracji historycznej warstwy informacyjnej, wyjaśniającej i oceniającej; 4) objaśnianie związków przyczynowo-skutkowych, analizowanie zjawisk

	i procesów historycznych; 5) dostrzeganie potrzeby poznawania przyszłości dla rozumienia procesów zachodzących we współczesności.
Liceum ogólnokształcące i technikum	1) analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności między różnymi dziedzinami życia społecznego; 2) rozpoznaje rodzaje źródeł i zna instytucje przechowujące źródła historyczne, ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; 3) dostrzega mnogość perspektyw badawczych zmierzających do poznania prawdy o przeszłości oraz różnorakie interpretacje historii i ich przyczyny; 4) ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych.

Etap	Tworzenie narracji historycznej
Szkoła podstawowa	1) Konstruowanie ciągów narracyjnych przy wykorzystaniu zdobytych informacji źródłowych; 2) posługiwanie się pojęciami historycznymi i wyjaśnianie ich znaczenia; 3) przedstawianie argumentów uzasadniających własne stanowisko w odniesieniu do procesów i postaci historycznych; 4) tworzenie krótkich i długich wypowiedzi: planu, notatki, rozprawki, prezentacji.
Liceum ogólnokształcące i technikum	1) tworzy narrację historyczną w ujęciu zarówno przekrojowym, jak i problemowym; 2) dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; 3) dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.

III. Treści przedmiotu *historia* w podstawie programowej – zakres podstawowy

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Chronologia historyczna. Uczeń:

- 1) porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych;
- 2) dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych i cywilizacyjnych.

II. Analiza i interpretacja historyczna. Uczeń:

- 1) analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności między różnymi dziedzinami życia społecznego;
- 2) rozpoznaje rodzaje źródeł i zna instytucje przechowujące źródła historyczne, ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego;
- 3) dostrzega mnogość perspektyw badawczych zmierzających do poznania prawdy o przeszłości oraz różnorakie interpretacje historii i ich przyczyny;
- 4) ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych.

III. Tworzenie narracji historycznej. Uczeń:

- 1) tworzy narrację historyczną w ujęciu zarówno przekrojowym, jak i problemowym;
- 2) dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego;
- 3) dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

ZAKRES PODSTAWOWY

I. Historia jako nauka. Uczeń:

- 1) definiuje podstawowe pojęcia (prehistoria, historia, historiografia, źródło historyczne);
- 2) rozpoznaje rodzaje źródeł historycznych;
- 3) przedstawia periodyzację dziejów powszechnych i ojczystych.

II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Uczeń:

- 1) wymienia najważniejsze cywilizacje starożytnego Bliskiego Wschodu (Sumerowie, Babilon, Egipt, Persja) oraz przedstawia ich wkład do kulturowego dziedzictwa ludzkości;
- 2) omawia najważniejsze etapy w starożytnych dziejach narodu żydowskiego.

III. Świat starożytnych Greków. Uczeń:

- 1) porównuje organizację społeczeństw: Aten i Sparty oraz formy ustrojowe greckich poleis;
- 2) charakteryzuje kulturowe i polityczne konsekwencje wojen grecko-perskich oraz podbojów Aleksandra Macedońskiego;
- 3) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków w dziedzinie filozofii, teorii społecznych, literatury i sztuki, ze szczególnym uwzględnieniem ich wkładu w kulturę europejską.

IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta;
- 2) omawia kierunki i charakter ekspansji rzymskiej; wyjaśnia pojęcie imperium;
- 3) wyjaśnia genezę chrześcijaństwa i zmiany sytuacji chrześcijan w państwie rzymskim;
- 4) charakteryzuje znaczenie chrześcijaństwa dla zmian w kulturze i obyczajowości Rzymian;
- 5) wyjaśnia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku państwa rzymskiego;
- 6) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Rzymian i ich wkład w kulturę europejską.

V. Bizancjum i świat islamu. Uczeń:

- 1) lokalizuje w czasie i przestrzeni cesarstwo bizantyjskie i charakteryzuje jego osiągnięcia w zakresie kultury;
- 2) wyjaśnia genezę islamu i charakteryzuje główne zasady tej religii;
- 3) przedstawia charakter i główne kierunki ekspansji arabskiej;
- 4) opisuje charakterystyczne cechy kultury arabskiej.

VI. Europa wczesnego średniowiecza. Uczeń:

- 1) opisuje zasięg terytorialny, organizację władzy, gospodarkę i kulturę państwa Franków, ze szczególnym uwzględnieniem polityki Karola Wielkiego;
- 2) charakteryzuje ideę odnowienia cesarstwa rzymskiego na przykładzie jej realizacji przez państwo Karolingów oraz Ottonów;
- 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji;
- 4) wyjaśnia pojęcie christianitas (ze szczególnym uwzględnieniem duchowej i kulturowej roli benedyktynów).

VII. Europa w okresie krucjat. Uczeń:

- 1) wyjaśnia duchowe i polityczne przyczyny, a także charakter rywalizacji papieżstwa z cesarstwem o przewodnictwo w christianitas;
- 2) charakteryzuje istotę i przebieg reformy Kościoła w X i XI wieku (reformy gregoriańskie);
- 3) charakteryzuje polityczne, społeczno-gospodarcze i religijne uwarunkowania wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej i rekonkwisty oraz przedstawia ich skutki.

VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym;
- 2) opisuje charakterystyczne przejawy ożywienia społeczno-gospodarczego w Europie XI–XIII wieku.

IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń:

- 1) wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Mieszka I i Bolesława Chrobrego;
- 2) charakteryzuje rolę współdziałania Kościoła i państwa dla utrwalenia polskiej suwerenności (św. Wojciech, arcybiskupstwo gnieźnieńskie);
- 3) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII wieku;
- 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X–XII wieku.

X. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze oraz następstwa rozbitcia dzielnicowego;
- 2) przedstawia zagrożenia zewnętrzne (Marchia Brandenburska, Zakon Krzyżacki, Mongołowie) oraz wewnętrzne (partykularyzm interesów poszczególnych władców);
- 3) opisuje przemiany społeczno-gospodarcze na ziemiach polskich oraz ocenia społeczno-kulturowe skutki kolonizacji na prawie niemieckim;
- 4) charakteryzuje proces przewyciężenia rozbitcia politycznego ziem polskich ze wskazaniem na rolę władców i Kościoła (znaczenie istnienia metropolii gnieźnieńskiej);
- 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z okresu rozbitcia dzielnicowego i dziejów Europy w okresie od XII do XIV wieku.

XI. Europa późnego średniowiecza. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w Europie w późnym średniowieczu;
- 2) opisuje zmiany na mapie politycznej Europy w XIV i XV wieku;
- 3) charakteryzuje następstwa upadku cesarstwa bizantyjskiego i ekspansji tureckiej dla Europy.

XII. Polska w XIV i XV wieku. Uczeń:

- 1) opisuje proces zjednoczeniowy i rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV i XV wieku;
- 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich;
- 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV i XV wieku;
- 4) wyjaśnia początek ewolucji unii polsko-litewskiej: od unii w Krewie do unii w Horodle;
- 5) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej; wymienia czynniki wpływające na atrakcyjność Polski dla mieszkańców państwa Zakonu Krzyżackiego;
- 6) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV i XV wieku.

XIII. Kultura średniowiecza. Uczeń:

- 1) wyjaśnia uniwersalny charakter kultury zachodniego średniowiecza, wskazując na wyjątkową rolę chrześcijaństwa jako podstawy ścisłej więzi wiary religijnej i rozumu, ze szczególnym

- uwzględnieniem roli św. Tomasza z Akwinu;
- 2) rozpoznaje trzy podstawowe wyznaczniki zasięgu zachodniej christianitas: łacina (język liturgii i nauki), etos rycerski i sztuka gotycka;
  - 3) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury, z uwzględnieniem dorobku polskiego średniowiecza;
  - 4) określa znaczenie chrześcijaństwa w obrządku łacińskim dla rozwoju kultury polskiej;
  - 5) charakteryzuje sztukę romańską i gotycką.

XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przyczyny, przebieg i skutki wypraw odkrywczych;
- 2) opisuje udział poszczególnych państw europejskich w podziale Nowego Świata w XVI–XVIII wieku;
- 3) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich.

XV. Czasy renesansu. Uczeń:

- 1) wyjaśnia główne prądy ideowe epoki;
- 2) rozpoznaje dokonania twórców renesansowych w dziedzinie kultury;
- 3) charakteryzuje sztukę renesansową.

XVI. Reformacja i jej skutki. Uczeń:

- 1) wyjaśnia religijne, polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe uwarunkowania i następstwa reformacji, opisując jej główne nurty i postaci;
- 2) wyjaśnia rolę soboru trydenckiego i opisuje różne aspekty reformy Kościoła katolickiego;
- 3) opisuje mapę polityczną i wyznaniową Europy w XVI wieku i miejsce Rzeczypospolitej na niej.

XVII. Europa w XVI i XVII wieku. Uczeń:

- 1) przedstawia drogę do nowego modelu monarchii europejskich w epoce nowożytnej, z uwzględnieniem charakterystyki i oceny absolutyzmu francuskiego;
- 2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, z uwzględnieniem ekspansji tureckiej i charakteru wojny trzydziestoletniej;
- 3) porównuje ewolucję ustroju Francji i Anglii w XVII wieku;
- 4) opisuje przemiany w kulturze europejskiej w XVII wieku.

XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Uczeń:

- 1) opisuje zmiany terytorialne państwa polsko-litewskiego i charakteryzuje jego stosunki z sąsiadami w XVI wieku;
- 2) wyjaśnia funkcjonowanie najważniejszych instytucji życia politycznego w XVI-wiecznej Polsce i ocenia funkcjonowanie demokracji szlacheckiej;
- 3) omawia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego (gospodarka folwarczno-pańszczyźniana) na tle europejskim;
- 4) przedstawia sytuację wyznaniową na ziemiach państwa polsko-litewskiego w XVI wieku na tle wojen religijnych trwających na skutek reformacji na Zachodzie.

XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny, okoliczności i następstwa zawarcia unii realnej między Koroną a Litwą;
- 2) charakteryzuje ustrój Rzeczypospolitej Obojga Narodów w świetle postanowień unii lubelskiej;
- 3) opisuje strukturę terytorialną i ludnościową Rzeczypospolitej Obojga Narodów;
- 4) wyjaśnia prawne i kulturowe podstawy tolerancji religijnej na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI wieku.

XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa. Uczeń:

- 1) opisuje okoliczności, zasady, przebieg i następstwa pierwszych wolnych elekcji,

- z uwzględnieniem artykułów henrykowskich i pacta conventa;
- 2) charakteryzuje działania Stefana Batorego w zakresie polityki wewnętrznej i zagranicznej;
  - 3) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów państwa polsko-litewskiego w XVI wieku z wydarzeniami europejskimi.

XXI. Renesans w Polsce. Uczeń:

- 1) charakteryzuje i ocenia kulturowe korzenie oraz dorobek polskiej myśli politycznej doby renesansu;
- 2) rozpoznaje dokonania twórców polskiego odrodzenia w dziedzinie kultury (z uwzględnieniem kultury politycznej odwołującej się do Arystotelesa i Cyncerona).

XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku. Uczeń:

- 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie panowania Wazów;
- 2) opisuje sytuację wewnętrzną i położenie międzynarodowe Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1669–1696;
- 3) ocenia znaczenie bitwy pod Wiedniem dla losów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy;
- 4) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku;
- 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy i świata w XVII wieku.

XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku. Uczeń:

- 1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce, liberum veto i rokosze;
- 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku;
- 3) ocenia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego na tle europejskim w XVII wieku;
- 4) rozpoznaje dokonania twórców epoki baroku powstałe na terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów;
- 5) charakteryzuje atrakcyjność kulturową Rzeczypospolitej dla ościennych narodów w XVII wieku.

XXIV. Europa w dobie oświecenia. Uczeń:

- 1) charakteryzuje postęp techniczny i przemiany kapitalistyczne w Europie Zachodniej;
- 2) wyjaśnia główne idee oświecenia i rozpoznaje dokonania epoki w dziedzinie kultury;
- 3) wyjaśnia związek między „wiekiem światła” a rozwojem tajnych stowarzyszeń (masoneria, iluminaci, różokrzyżowcy);
- 4) charakteryzuje absolutyzm oświecony na przykładach państw sąsiadujących z Rzeczpospolitą Obojga Narodów;
- 5) charakteryzuje proces modernizacji Rosji w XVIII wieku i rosyjską ideę imperium.

XXV. Rewolucje XVIII wieku. Uczeń:

- 1) wyjaśnia genezę i charakteryzuje następstwa amerykańskiej wojny o niepodległość;
- 2) charakteryzuje ustrój Stanów Zjednoczonych Ameryki w świetle założeń konstytucji amerykańskiej;
- 3) wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki rewolucji francuskiej (ze szczególnym uwzględnieniem rewolucyjnego programu stworzenia „nowej Francji” i „nowych Francuzów”);
- 4) ocenia znaczenie amerykańskiej wojny o niepodległość i rewolucji francuskiej z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej;
- 5) przedstawia wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych Ameryki.

XXVI. Rzeczpospolita w XVIII wieku (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń:

- 1) opisuje i ocenia sytuację wewnętrzną oraz międzynarodową Rzeczypospolitej w czasach

saskich;

- 2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej, wskazując przejawy osłabienia suwerenności państwa polskiego;
- 3) przedstawia reformy z pierwszych lat panowania Stanisława Augusta;
- 4) wyjaśnia przyczyny i przedstawia zasięg terytorialny pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej;
- 5) wyjaśnia okoliczności zwołania Sejmu Wielkiego i przedstawia jego reformy, ze szczególnym uwzględnieniem postanowień Konstytucji 3 maja i Zaręczenia Wzajemnego Obojga Narodów.

XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Uczeń:

- 1) wyjaśnia wpływ konfederacji targowickiej na wybuch wojny z Rosją; charakteryzuje postawę pruskiego „sojusznika” Polski w 1792 roku;
- 2) charakteryzuje przebieg powstania kościuszkowskiego, z uwzględnieniem roli jego przywódców;
- 3) opisuje zasięg terytorialny drugiego i trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej;
- 4) przedstawia przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII wieku;
- 5) charakteryzuje skutki zniszczenia Rzeczypospolitej dla kultury politycznej europejskiej oraz dla międzynarodowego ładu politycznego i gospodarczego w Europie;
- 6) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej w XVIII wieku z wydarzeniami w Europie i na świecie.

XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej. Uczeń:

- 1) rozpoznaje dokonania przedstawicieli polskiego oświecenia w dziedzinie kultury;
- 2) rozpoznaje i charakteryzuje najważniejsze zabytki architektury i sztuki doby oświecenia w Rzeczypospolitej;
- 3) omawia rolę instytucji oświeceniowych (Komisja Edukacji Narodowej, Biblioteka Załuskich, teatr, czasopiśmiennictwo).

XXIX. Epoka napoleońska. Uczeń:

- 1) charakteryzuje walkę Francji o dominację w Europie;
- 2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona;
- 3) przedstawia przykłady zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona, z uwzględnieniem Legionów Polskich we Włoszech;
- 4) charakteryzuje genezę, ustrój i dzieje Księstwa Warszawskiego;
- 5) ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy.

XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń:

- 1) przedstawia decyzje kongresu wiedeńskiego w odniesieniu do Europy i świata, z uwzględnieniem podziału ziem polskich;
- 2) opisuje funkcjonowanie systemu wiedeńskiego i charakteryzuje próby jego podważenia;
- 3) przedstawia przebieg rewolucji przemysłowej w Europie i Stanach Zjednoczonych Ameryki oraz wskazuje jej najważniejsze konsekwencje społeczno-gospodarcze;
- 4) omawia najważniejsze prądy kulturowe oraz nurty ideowe w I połowie XIX wieku, uwzględniając ich przedstawicieli;
- 5) wyjaśnia genezę i skutki Wiosny Ludów;
- 6) charakteryzuje wojnę krymską i jej następstwa.

XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Uczeń:

- 1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego;
- 2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa;
- 3) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie;
- 4) wyjaśnia okoliczności wybuchu powstania krakowskiego i opisuje jego skutki, z uwzględnieniem tzw. rabacji galicyjskiej;

- 5) opisuje następstwa Wiosny Ludów na ziemiach polskich i przedstawia udział Polaków w Wiosnie Ludów w Europie;
- 6) charakteryzuje różnice między klasycyzmem i romantyzmem;
- 7) rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej w I połowie XIX wieku, ze szczególnym uwzględnieniem romantycznego mesjanizmu.

XXXII. Powstanie styczniowe i jego następstwa. Uczeń:

- 1) wyjaśnia genezę powstania styczniowego i opisuje jego następstwa;
- 2) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie (postawa Francji i Prus);
- 3) charakteryzuje organizację polskiego państwa podziemnego w okresie powstania styczniowego oraz rolę jego przywódców, ze szczególnym uwzględnieniem osoby i programu Romualda Traugutta;
- 4) przedstawia problem uwłaszczenia chłopów w zaborze rosyjskim oraz porównuje go z procesem uwłaszczeniowym w pozostałych zaborach.

XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:

- 1) porównuje procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec w XIX wieku;
- 2) wyjaśnia przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych Ameryki;
- 3) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich, Stanów Zjednoczonych Ameryki i Japonii.

XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe. Uczeń:

- 1) przedstawia przemiany gospodarcze w Europie i na świecie, wymienia najważniejsze odkrycia naukowe i dokonania techniczne; charakteryzuje procesy migracyjne;
- 2) charakteryzuje nowe prądy ideowe (nacjonalizm, socjalizm, ruch chrześcijańsko-społeczny) i kulturowe, emancypację kobiet, przemiany obyczajowe i początki kultury masowej;
- 3) charakteryzuje kulturowe i polityczne skutki laicyzacji („wojny kulturowe”);
- 4) wyjaśnia procesy demokratyzacji ustrojów państw Europy Zachodniej;
- 5) charakteryzuje różne formy zorganizowanej działalności robotników.

XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:

- 1) wyjaśnia cele i porównuje metody polityki zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej (w tym ziem zabranych) – rusyfikacja, germanizacja, autonomia galicyjska;
- 2) porównuje zmiany zachodzące w sytuacji społeczno-gospodarczej w trzech zaborach;
- 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców;
- 4) charakteryzuje proces formowania się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków i innych grup narodowych zamieszkujących tereny dawnej Rzeczypospolitej; dostrzega kluczowe znaczenie utrzymania i przekazywania polskiego kodu kulturowego (wiera, język) dla podtrzymania świadomości narodowej;
- 5) przedstawia przejawy atrakcyjności kulturowej polskości dla obcokrajowców (podaje przykłady twórczej aktywności spolonizowanych cudzoziemców);
- 6) rozpoznaje przejawy budzenia się polskości na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach oraz cofania się polskości wraz z ustępowaniem cywilizacji łacińskiej na „ziemiach zabranych”;
- 7) przedstawia genezę nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy), z uwzględnieniem ich przedstawicieli, w tym: Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Piłsudskiego i Wojciecha Korfańtego;
- 8) wyjaśnia genezę, charakter i skutki rewolucji w latach 1905–1907 w Królestwie Polskim.

XXXVI. Kultura i nauka polska w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:

- 1) wyjaśnia specyfikę polskiego pozytywizmu oraz twórczości młodopolskiej;
- 2) rozpoznaje dorobek kultury polskiej doby pozytywizmu i Młodej Polski;
- 3) wskazuje przykłady najwybitniejszych dzieł tworzonych „ku pokrzepieniu serc”;
- 4) charakteryzuje przejawy ożywienia religijnego w społeczeństwie polskim (Gietrzwałd, Jasna

- Góra, Ostra Brama, społeczny katolicyzm) i jego znaczenie dla polskiego ruchu narodowego;
- 5) rozpoznaje najważniejszych ludzi nauki oraz omawia ich dokonania.

XXXVII. I wojna światowa. Uczeń:

- 1) wyjaśnia pośrednie i bezpośrednie przyczyny wybuchu wojny, z uwzględnieniem procesu powstawania dwóch przeciwstawnych systemów sojuszy;
- 2) opisuje charakter działań wojennych na różnych frontach;
- 3) wyjaśnia okoliczności przystąpienia Stanów Zjednoczonych Ameryki do wojny i ich rolę w konflikcie;
- 4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji;
- 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw centralnych i Rosji.

XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej. Uczeń:

- 1) omawia stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny;
- 2) ma wiedzę o służbie setek tysięcy Polaków w armiach państw zaborczych jako konsekwencji braku własnego państwa;
- 3) przedstawia koncepcje polskich ugrupowań politycznych wobec nadciągającego konfliktu światowego;
- 4) analizuje umiędzynarodowienie sprawy polskiej (m.in. Akt 5 listopada, rola Stanów Zjednoczonych Ameryki i rewolucji rosyjskich, deklaracja z 3 czerwca 1918 roku);
- 5) charakteryzuje przykłady zaangażowania militarne Polaków podczas wojny, ze szczególnym uwzględnieniem losów Legionów.

XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń:

- 1) analizuje cywilizacyjne i kulturowe następstwa wojny; ocenia straty wojenne, wylicza społeczne i gospodarcze następstwa wojny;
- 2) przedstawia postanowienia traktatu wersalskiego; charakteryzuje słabe strony ładu wersalskiego;
- 3) charakteryzuje cele Ligi Narodów;
- 4) wyjaśnia znaczenie układów z Rapallo i Locarno dla ładu międzynarodowego;
- 5) charakteryzuje wielki kryzys gospodarczy;
- 6) rozpoznaje dorobek okresu międzywojennego w dziedzinie kultury i nauki.

XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Uczeń:

- 1) wyjaśnia genezę państwa sowieckiego i charakteryzuje jego politykę wewnętrzną i zagraniczną w okresie międzywojennym;
- 2) wyjaśnia genezę faszystowskich Włochy;
- 3) charakteryzuje genezę i główne idee niemieckiego narodowego socjalizmu oraz drogę Hitlera do władzy w Niemczech;
- 4) charakteryzuje politykę wewnętrzną i zagraniczną III Rzeszy Niemieckiej w latach 30.;
- 5) porównuje funkcjonowanie aparatu terroru w ZSRS i III Rzeszy Niemieckiej;
- 6) ukazuje skalę wewnętrznych represji w ZSRS w latach 30. (w tym tzw. operację polską NKWD 1937–1938).

XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej. Uczeń:

- 1) analizuje proces formowania się centralnego ośrodka władzy państwowej (od deklaracji Rady Regencyjnej z 7 października 1918 roku do małej konstytucji z 1919 roku);
- 2) charakteryzuje genezę powstania wielkopolskiego 1918–1919 oraz jego znaczenie dla odrodzenia się państwa polskiego i obrony jego niepodległości w 1920 roku;
- 3) przedstawia postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski;
- 4) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy z Niemcami, z uwzględnieniem powstania wielkopolskiego, powstań śląskich i plebiscytów;
- 5) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem wojny polsko-bolszewickiej;

- 6) porównuje kształt terytorialny I i II Rzeczypospolitej.

XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Uczeń:

- 1) charakteryzuje ustrój polityczny II Rzeczypospolitej na podstawie konstytucji marcowej z 1921 roku;
- 2) wyjaśnia przyczyny przewrotu majowego, charakteryzuje jego przebieg oraz ocenia skutki ustrojowe (nowela sierpniowa, konstytucja kwietniowa z 1935 roku);
- 3) ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na powstanie i kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje Polski;
- 4) charakteryzuje życie polityczne w Polsce w czasie rządów sanacyjnych;
- 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski, Europy i świata w okresie międzywojennym;
- 6) wyjaśnia, na czym polegało znaczenie istnienia II Rzeczypospolitej dla stabilności ładu międzynarodowego w Europie.

XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej. Uczeń:

- 1) charakteryzuje skalę i skutki wojennych zniszczeń, uwzględniając zaborowe „dziedzictwo”;
- 2) charakteryzuje strukturę społeczeństwa II Rzeczypospolitej, uwzględniając jego wielonarodowy, wielokulturowy i wieloreligijny charakter;
- 3) przedstawia i ocenia dokonania pierwszych lat odbudowy (m.in. reformy Władysława Grabskiego i unifikacja państwa);
- 4) omawia skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich;
- 5) charakteryzuje i ocenia osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej z lat 30. (m.in. reformy Eugeniusza Kwiatkowskiego, rozwój Gdyni, Centralny Okręg Przemysłowy).

XLIV. Kultura i nauka w okresie II Rzeczypospolitej. Uczeń:

- 1) rozpoznaje osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki z okresu II Rzeczypospolitej oraz ich twórców;
- 2) charakteryzuje zróżnicowanie kulturowe II Rzeczypospolitej.

XLV. Świat na drodze do II wojny światowej. Uczeń:

- 1) przedstawia ideologiczne, polityczne i gospodarcze przyczyny wybuchu II wojny światowej;
- 2) wyjaśnia wpływ polityki hitlerowskich Niemiec oraz Związku Sowieckiego na rozbijanie systemu wersalskiego;
- 3) charakteryzuje politykę appeasementu;
- 4) wyjaśnia genezę paktu Ribbentrop- Mołotow i przedstawia jego postanowienia.

XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 roku. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Uczeń:

- 1) charakteryzuje położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej;
- 2) wyjaśnia cele wojenne hitlerowskich Niemiec i ZSRS; charakteryzuje główne linie narracyjne antypolskiej propagandy agresorów uzasadniających swój atak na Polskę;
- 3) charakteryzuje etapy wojny obronnej, podaje przykłady bohaterstwa obrońców, w tym: Westerplatte, Poczty Polskiej, Mokrej, Wizny, bitwy nad Bzurą, Warszawy i Kocka, oraz zbrodni wojennych dokonanych przez agresorów, w tym w: Wieluniu, Bydgoszczy, Katowicach i Grodnie;
- 4) przedstawia podział ziem polskich między okupantów; wskazuje przykłady współpracy między nimi;
- 5) wyjaśnia znaczenie powołania polskich władz państwowych i sił zbrojnych na uchodźstwie;
- 6) wyjaśnia przyczyny przegranej przez Polskę wojny obronnej;
- 7) charakteryzuje materialne i demograficzne skutki przegranej wojny obronnej.

XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń:

- 1) omawia współpracę hitlerowskich Niemiec i ZSRS w latach 1939–1941;

- 2) charakteryzuje etapy agresji i aneksji obu totalitarnych mocarstw;
- 3) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne);
- 4) charakteryzuje politykę hitlerowskich Niemiec na terenach okupowanej Europy, z uwzględnieniem różnic w modelach polityki okupacyjnej realizowanej przez Niemcy na wschodzie i na zachodzie;
- 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw Osi;
- 6) opisuje uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki (Teheran, Jałta, Poczdam) oraz przedstawia ich ustalenia.

XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką. Uczeń:

- 1) przedstawia prawnoustrojowe regulacje okupacyjnych władz dotyczące terytorium państwa polskiego i zamieszkującej tam ludności;
- 2) przedstawia realia życia codziennego w okupowanej Polsce;
- 3) wymienia i charakteryzuje przykłady największych zbrodni niemieckich i sowieckich (m.in. Auschwitz, Palmiry, Piaśnica, niemiecki obóz dla polskich dzieci w Łodzi, Ponary, Katyń, Miednoje, Charków);
- 4) porównuje system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady; omawia kwestie deportacji i wysiedleń ludności polskiej oraz jej planowanego wyniszczenia, z uwzględnieniem powstania na Zamojszczyźnie;
- 5) wyjaśnia przyczyny i rozmiary konfliktu polsko-ukraińskiego, w tym ludobójstwa ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej;
- 6) charakteryzuje postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki okupantów oraz wymienia przykłady heroizmu Polaków, w tym Witolda Pileckiego i Maksymiliana Marii Kolbego; podaje przykłady kolaboracji z Niemcami i Sowietami;
- 7) charakteryzuje sytuację dzieci i młodzieży pod okupacją niemiecką i sowiecką oraz wskazuje przykłady patriotycznych postaw młodzieży (np. udział w konspiracyjnym harcerstwie);
- 8) omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizm Polaków na przykładzie:
  - a) Muzeum Powstania Warszawskiego,
  - b) Państwowego Muzeum Auschwitz- Birkenau w Oświęcimiu,
  - c) Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu.

XLIX. Niemiecka polityka eksterminacji. Uczeń:

- 1) przedstawia ideologiczne podstawy eksterminacji całych narodów oraz „istot niegodnych życia” (eutanazja) prowadzonej przez Niemcy hitlerowskie;
- 2) charakteryzuje etapy eksterminacji Żydów (dyskryminacja, stygmatyzacja, izolacja, zagłada);
- 3) rozpoznaje główne miejsca eksterminacji Żydów polskich i europejskich oraz innych grup etnicznych i społecznych na terenie Polski i Europy Środkowo-Wschodniej (w tym: Auschwitz-Birkenau, Treblinka, Sobibór i Babi Jar);
- 4) opisuje postawy ludności żydowskiej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem powstania w getcie warszawskim;
- 5) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego i społeczności międzynarodowej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem Sprawiedliwych, na przykładzie Ireny Sendlerowej, s. Matyldy Getter, Antoniny i Jana Żabińskich oraz rodziny Ulmów.

L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju. Uczeń:

- 1) omawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie;
- 2) ocenia znaczenie układu Sikorski-Majski dla obywateli polskich znajdujących się pod okupacją sowiecką;
- 3) przedstawia przykłady bohaterstwa żołnierzy polskich na frontach II wojny światowej, w tym: bitwę o Narvik, bitwę o Anglę, bitwę pod Tobrukiem, bitwę o Monte Cassino, bitwę pod Falaise, bitwę o Arnhem, bitwę o Kołobrzeg, bitwę o Bredę i zdobycie Berlina;
- 4) analizuje politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej;
- 5) charakteryzuje organizację i cele Polskiego Państwa Podziemnego;

- 6) charakteryzuje polityczną i militarną działalność Armii Krajowej oraz Narodowych Sił Zbrojnych i Batalionów Chłopskich; wskazuje różne formy oporu wobec okupantów;
- 7) omawia uwarunkowania i cele akcji „Burza”;
- 8) charakteryzuje powstanie warszawskie (uwarunkowania polityczne, przebieg walk, ludobójstwo na Woli, następstwa powstania, postawę aliantów i Związku Sowieckiego);
- 9) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w okresie II wojny światowej z wydarzeniami w Europie i na świecie.

LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Uczeń:

- 1) charakteryzuje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej;
- 2) wyjaśnia genezę zimnej wojny i wskazuje najpoważniejsze punkty zapalne w pierwszej jej fazie (wojna w Korei, problem niemiecki);
- 3) wyjaśnia genezę NATO i Układu Warszawskiego;
- 4) omawia proces sowietyzacji państw Europy Środkowo-Wschodniej i opór wobec komunizmu (Berlin – 1953 rok, Węgry – 1956 rok, Czechosłowacja – 1968 rok).

LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń:

- 1) wyjaśnia genezę i skutki procesów dekolonizacyjnych w Azji i Afryce;
- 2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym: wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie;
- 3) wyjaśnia charakter konfliktów na Bliskim Wschodzie, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktu arabsko-izraelskiego;
- 4) charakteryzuje genezę i etapy integracji europejskiej;
- 5) charakteryzuje skutki przejścia władzy w Chinach przez komunistów (największe ludobójstwo po 1945 roku – polityka Wielkiego Skoku).

LIII. Przemiany cywilizacyjne na świecie. Uczeń:

- 1) analizuje najważniejsze przemiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej;
- 2) charakteryzuje kulturowe tło i długofalowe konsekwencje rewolucji 1968 roku.

LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowej i Wschodniej w latach 1989–1991 („jesień narodów”, zjednoczenie Niemiec, rozpad ZSRS i powstanie niepodległej Ukrainy, Białorusi oraz państw bałtyckich);
- 2) charakteryzuje procesy integracyjne (Unii Europejskiej) oraz dezintegracyjne (rozpad Jugosławii i Czechosłowacji) w Europie.

LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948). Uczeń:

- 1) opisuje straty demograficzne, terytorialne, gospodarcze i kulturowe po II wojnie światowej (ze szczególnym uwzględnieniem wymuszonych migracji milionów Polaków oraz dalekosiężnych skutków eksterminacji znacznej części polskich elit);
- 2) charakteryzuje okoliczności i etapy przejmowania władzy w Polsce przez komunistów oraz formy zniewalania Polaków przez reżim komunistyczny (terror fizyczny, propaganda, cenzura);
- 3) omawia przejawy oporu społecznego wobec komunizmu („żołnierze niezłomni” – w tym: rtm. Witold Pilecki, Danuta Siedzikówna ps. „Inka”, płk Łukasz Ciepliński, a także rola Kościoła katolickiego, znaczenie emigracji);
- 4) charakteryzuje okres odbudowy oraz ocenia projekt i realizację reformy rolnej i nacjonalizacji przemysłu oraz handlu.

LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja. Uczeń:

- 1) charakteryzuje proces sowietyzacji na przykładzie terroru stalinowskiego, nowego ustroju państwa (konstytucja z 1952 roku), kolektywizacji i „bitwy o handel” oraz socrealizmu w kulturze;
- 2) opisuje formy i konsekwencje prześladowania Kościoła katolickiego (z uwzględnieniem

- szkodliwych reperkusji dla integracji Ziem Zachodnich i Północnych);
- 3) wyjaśnia przyczyny, postulaty (nie tylko socjalne) i następstwa Poznańskiego Czerwca oraz znaczenie wydarzeń październikowych 1956 roku.

LVII. Polska w latach 1957–1981. Uczeń:

- 1) charakteryzuje system władzy w latach 60. i 70. w PRL i stopień uzależnienia od ZSRS; opisuje proces industrializacji i funkcjonowanie gospodarki planowej;
- 2) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach 1968, 1970 i 1976;
- 3) wyjaśnia społeczno-polityczną rolę Kościoła katolickiego, ze szczególnym uwzględnieniem roli prymasa Stefana Wyszyńskiego i jego programu duszpasterskiego (Jasnogórskie Śluby Narodu, Wielka Nowenna, obchody milenijne);
- 4) charakteryzuje i ocenia działalność opozycji politycznej i niezależnego ruchu wydawniczego w latach 1976–1980;
- 5) ocenia rolę papieża Jana Pawła II i jego wpływ na przemiany w Polsce i krajach sąsiednich;
- 6) wyjaśnia przyczyny i następstwa strajków w 1980 roku;
- 7) charakteryzuje ruch społeczny „Solidarność” i ocenia jego wpływ na przemiany społeczno-polityczne w Polsce i w Europie.

LVIII. Dekada 1981–1989. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny i skutki wprowadzenia stanu wojennego oraz formy oporu społecznego (ze szczególnym uwzględnieniem Kopalni Węgla Kamiennego „Wujek”, „Solidarności Walczącej”, bł. ks. Jerzego Popiełuszki);
- 2) wyjaśnia przyczyny zawarcia porozumienia Okrągłego Stołu, opisuje i ocenia jego skutki;
- 3) rozpoznaje największe powojenne polskie osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki, z uwzględnieniem twórczości emigracyjnej.

LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI wieku. Uczeń:

- 1) przedstawia proces rozpadu Układu Warszawskiego i odzyskiwania suwerenności przez Polskę;
- 2) opisuje kluczowe przemiany ustrojowe w latach 1989–1997, wyjaśnia ich międzynarodowe uwarunkowania;
- 3) wyjaśnia kontrowersje wokół problemu dekomunizacji i lustracji, porównuje rozwiązanie tych kwestii u naszych sąsiadów (Czechosłowacja, Niemcy);
- 4) ocenia proces transformacji ustrojowej i gospodarczej;
- 5) charakteryzuje i ocenia polską politykę zagraniczną, w tym przystąpienie Polski do NATO i do Unii Europejskiej, współpracę regionalną na przykładzie Grupy Wyszehradzkiej (V4) oraz relacji Polski z Ukrainą i państwami bałtyckimi;
- 6) ocenia znaczenie i skutki katastrofy smoleńskiej 10 kwietnia 2010 roku dla państwa polskiego;
- 7) charakteryzuje główne przemiany kulturowe, polityczne, społeczne i gospodarcze w Polsce w drugiej dekadzie XXI wieku, ze szczególnym uwzględnieniem: kryzysu demograficznego, kwestii zachowania tożsamości kulturowej, zmian zachodzących w Unii Europejskiej, transformacji energetycznej, dyskusji nad zmianami klimatycznymi.

Warunki i sposób realizacji

Jest niezwykle ważne, aby absolwent liceum ogólnokształcącego i technikum znał dzieje swojego państwa i narodu, a także orientował się w ważnych momentach historii powszechnej w wymiarze regionalnym, europejskim i globalnym. Zaproponowany układ treści nauczania stwarza możliwość pogłębionej względem szkoły podstawowej refleksji nad dziejami ojczystymi, z uwzględnieniem szerokiego kontekstu uwarunkowań wewnętrznych i międzynarodowych.

Treści z zakresu rozszerzonego są zintegrowane z wymaganiami dla zakresu podstawowego – ich realizacja w oddziałach z rozszerzonym zakresem nauczania historii powinna być zatem prowadzona w sposób spójny. Nauczyciel może swobodnie (w ramach przewidzianej liczby godzin) rozkładać akcenty na różne zagadnienia tematyczne, uwzględniając możliwości i zainteresowania swoich uczniów. Wymagania określone w podstawie programowej nie są gotowym programem nauczania i nie mogą być traktowane jako zestaw tematów lekcji. Stanowią rejestr zakładanych umiejętności, które ma opanować absolwent liceum ogólnokształcącego i technikum.

W procesie nauczania i uczenia się nauczyciele i uczniowie powinni wykorzystywać wszelkie dostępne zasoby źródeł i opracowań historycznych, czemu sprzyja postęp technologiczny, który stwarza coraz szersze możliwości docierania do świadectw minionej rzeczywistości.

Dobór metod nauczania i środków dydaktycznych stosowanych w procesie kształcenia powinien być zależny od możliwości i potrzeb uczniów. Repertuar tych metod i środków wyznaczają jedynie wiedza i wyobrażenia nauczycieli oraz entuzjazm uczniów. Swoboda w doborze metod nauczania, a także w zakresie wykorzystania środków dydaktycznych będzie stanowić o jakości nauczania historii i wynikających z niego efektów. Nieocenioną pomocą w misji historycznego edukowania młodych Polaków stanowią niezliczone instytucje publiczne i niepubliczne, których zasoby (w większości dostępne w formie cyfrowej) mogą stanowić źródło inspiracji i wsparcia dla uczniów i nauczycieli.

Dodatkowo ważne jest, aby w procesie nauczania wykorzystywać, w miarę możliwości, takie formy upamiętniania kluczowych wydarzeń historycznych, jak wycieczki do miejsc pamięci i muzeów, w tym znajdujących się w danym regionie.

W procesie poznawania wydarzeń dotyczących tragicznych losów represjonowanych żołnierzy i osób cywilnych podziemia czasów II wojny światowej i lat powojennych ważne jest, aby uczeń rozumiał znaczenie pojęć: Panteon Żołnierzy Wyklętych, Pomorski Katyń, Gólgota Wschodu oraz Łączka.

W edukacji historycznej kluczowa jest maksymalna personalizacja przeszłości i ilustrowanie omawianych zagadnień ikonografią i materiałami audiowizualnymi, tak aby uczniowie mogli poznawać wydarzenia historyczne, jednocześnie je przeżywać. Warto jak najczęściej korzystać z różnych form pozalekcyjnej edukacji historycznej (wycieczki, wymiany młodzieżowe, projekty, konkursy, akademie szkolne, uroczystości rocznicowe, rekonstrukcje historyczne, multimedialne wystawy muzealne, gry o walorach edukacyjnych, np. planszowe, wideo itp.).

Treści nauczania obejmują 59 działów tematycznych, w których znajdują się wymagania z zakresu podstawowego i z zakresu rozszerzonego. Przyjęty przez nauczyciela podział w realizacji poszczególnych działów tematycznych w danych klasach powinienem zapewnić, odpowiednią do zakresu wymagań, ich realizację w cyklu kształcenia.

III. Cele kształcenia i wychowania

Podstawa programowa dla czteroletniego liceum ogólnokształcącego i pięcioletniego technikum wyraźnie określa cele kształcenia i wychowania. Stanowią one spójną całość, zaś na fundamencie tego wykształcenia uczniowie szkół ponadpodstawowych zdobędą nie tylko zróżnicowane kwalifikacje zawodowe, ale i zdolności dalszego samodzielnego uczenia się, co umożliwi im zdobywanie nowej wiedzy i umiejętności przez całe życie.

Przede wszystkim muszą one być zgodne z celami ogólnymi, wyznaczonymi przez twórców podstawy. Realizacja tych celów jest bowiem obowiązkiem wszystkich nauczycieli i wychowawców, a więc i nauczycieli historii.

Celem kształcenia ogólnego w liceum ogólnokształcącym i technikum jest:

- 1) traktowanie uporządkowanej, systematycznej wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności;*
- 2) doskonalenie umiejętności myślowo-językowych, takich jak: czytanie ze zrozumieniem, pisanie twórcze, formułowanie pytań i problemów, posługiwanie się kryteriami, uzasadnianie, wyjaśnianie, klasyfikowanie, wnioskowanie, definiowanie, posługiwanie się przykładami itp.;*
- 3) rozwijanie osobistych zainteresowań ucznia i integrowanie wiedzy przedmiotowej z różnych dyscyplin;*
- 4) zdobywanie umiejętności formułowania samodzielnych i przemyślanych sądów, uzasadniania własnych i cudzych sądów w procesie dialogu we wspólnocie dociekającej;*
- 5) łączenie zdolności krytycznego i logicznego myślenia z umiejętnościami wyobrażeniowo-twórczymi;*
- 6) rozwijanie wrażliwości społecznej, moralnej i estetycznej;*
- 7) rozwijanie narzędzi myślowych umożliwiających uczniom obcowanie z kulturą i jej rozumienie;*
- 8) rozwijanie u uczniów szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości.*

Autorzy podstawy stworzyli również listę najważniejszych umiejętności, które mają zdobyć w trakcie kształcenia ogólnego wszyscy uczniowie liceum ogólnokształcących i techników. Należą do nich:

- 1) myślenie – rozumiane jako złożony proces umysłowy, polegający na tworzeniu nowych reprezentacji za pomocą transformacji dostępnych informacji, obejmującej interakcję wielu operacji umysłowych: wnioskowanie, abstrahowanie, rozumowanie, wyobrażanie sobie, sądzenie, rozwiązywanie problemów, twórczość. Dzięki temu, że uczniowie szkoły ponadpodstawowej uczą się równocześnie różnych przedmiotów, możliwe jest rozwijanie następujących typów myślenia: analitycznego, syntetycznego, logicznego, komputacyjnego, przyczynowo-skutkowego, kreatywnego, abstrakcyjnego; zachowanie ciągłości kształcenia ogólnego rozwija zarówno myślenie percepcyjne, jak i myślenie pojęciowe. Synteza obu typów myślenia stanowi podstawę wszechstronnego rozwoju ucznia;*
- 2) czytanie – umiejętność łącząca zarówno rozumienie sensów, jak i znaczeń symbolicznych wypowiedzi; kluczowa umiejętność lingwistyczna i psychologiczna prowadząca do rozwoju osobowego, aktywnego uczestnictwa we wspólnocie, przekazywania doświadczeń między pokoleniami;*

- 3) *umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie, to podstawowa umiejętność społeczna, której podstawą jest znajomość norm językowych oraz tworzenie podstaw porozumienia się w różnych sytuacjach komunikacyjnych;*
- 4) *kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie;*
- 5) *umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym dbałość o poszanowanie praw autorskich i bezpieczne poruszanie się w cyberprzestrzeni;*
- 6) *umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł;*
- 7) *nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania;*
- 8) *umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych.*

Jak widać, podstawa przykładu dużą wagę do rozwijania kompetencji językowej i kompetencji komunikacyjnej *stanowiących kluczowe narzędzie poznawcze we wszystkich dyscyplinach wiedzy.* Bardzo ważne w tym jest łączenie teorii i praktyki językowej. Uczniowie na wszystkich zajęciach mają poznawać terminologię właściwą dla każdego z przedmiotów, w tym i historii. Stałe bogacenie języka służy bowiem rozwojowi intelektualnemu ucznia.

Kolejnym zadaniem wszystkich nauczycieli, w tym nauczających historii, *jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym.* Należy więc stworzyć uczącym się odpowiednie warunki do zdobywania umiejętności sprawnego wyszukiwania oraz wykorzystywania informacji z różnych źródeł. Uczniowie mają także posiadać umiejętności porządkowania i dokumentowania swojej pracy, z zastosowaniem odpowiednich technologii informacyjno-komunikacyjnych. Tym celom powinna pomagać biblioteka szkolna, permanentnie uzupełniania o zasoby książkowe czy multimedialne. Nauczyciel historii musi współpracować z nauczycielami-bibliotekarzami, ażeby wszechstronnie przygotować uczniów *do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji.*

Autorzy podstawy programowej słusznie zauważają, że *środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę, zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym,* dlatego każdy nauczyciel musi dużo uwagi skupić na edukacji medialnej, pod której pojęciem rozumie się *wychowanie uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.*

Cele kształcenia ogólnego zawierają również elementy edukacji zdrowotnej, a więc i na lekcjach historii należy rozwijać u nauczanych postawę *dbałości o zdrowie własne i innych ludzi oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu.*

Na wszystkich szkolnych zajęciach należy kształtować u uczących się szereg bardzo ważnych postaw, umożliwiających właściwy rozwój indywidualny i społeczny. Do takich postaw zaliczono: *uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej.*

Oczywiste jest, że na nauczycielach historii spoczywa szczególnie obowiązek dbania o kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji. Jednak warto zauważyć, że jest to element

kształcenia ogólnego, a więc obowiązek realizacji tych złożeń spada na wszystkich nauczycieli w szkole. Także całość grona pedagogicznego w liceach i technikach ma dbać o sprzyjanie rozwojowi postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych nauczanych. *Zadaniem szkoły jest wzmacnianie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i regionalnej, przywiązania do historii i tradycji narodowych, przygotowanie i zachęcanie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego, w tym do angażowania się w wolontariat. Szkoła dba o wychowanie młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka, kształtuje postawę szacunku dla środowiska przyrodniczego, motywuje do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwija zainteresowanie ekologią.* Także w innym miejscu podstawy programowej wyraźnie stwierdza się, że *w realizowanym procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoła podejmuje działania związane z miejscami ważnymi dla pamięci narodowej, formami upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości, najważniejszymi świętami narodowymi i symbolami państwowymi.* Jak widać, nauczyciel historii powinien w swoich działaniach być wspierany przez całą społeczność nauczycielską szkoły.

Zasady kształcenia i wychowania wskazują, że dużą uwagę należy przykładac na nabywanie przez młodzież kompetencji społecznych, czyli do umiejętności komunikowania się i współpracy w grupie, w tym i w środowiskach wirtualnych. Należy także uczyć młodych ludzi współpracy przy tworzeniu projektów zarówno indywidualnych, jak i zespołowych.

Kolejną umiejętnością ogólną, w którą należy wyposażyć każdego ucznia, jest zdolność *podejmowania ważnych decyzji, poczynając od wyboru szkoły ponadpodstawowej, kierunku studiów lub konkretnej specjalizacji zawodowej, poprzez decyzje o wyborze miejsca pracy, sposobie podnoszenia oraz poszerzania swoich kwalifikacji, aż do ewentualnych decyzji o zmianie zawodu.*

Obok celów ogólnych, realizowanych na wszystkich przedmiotach w szkole, nauczycielom historii autorzy podstawy wyznaczili także cele kształcenia, specjalnie do nich skierowane.

Celem edukacji historycznej jest zmierzanie do poznania prawdy o przeszłości Polski oraz świata. Nauczanie historii powinno pomóc uczniom w osiągnięciu tego celu poprzez pozyskanie wiedzy o przeszłości swojego kraju oraz kręgu cywilizacyjnego, do którego od ponad tysiąca lat należy Polska. W ten sposób uczniowie zyskują pomoc w kształtowaniu swojego patriotyzmu, a więc miłości do ojczyzny; ojczyzny rozumianej szeroko – zaczynając od wspólnoty politycznej i kulturowej, której powstanie na naszych ziemiach wiąże się ściśle z aktem chrztu Mieszka I w 966 roku, a swoje źródła ma zarówno w średniowiecznym uniwersalizmie cywilizacji łacińskiej, jak i w ideałach epoki klasycznej starożytności grecko-rzymskiej.

Najważniejszym celem nauczania historii jest więc poznanie przez uczniów polskiego dziedzictwa – kulturowego, politycznego, ustrojowego, społecznego – nie jako rzeczy zewnętrznej wobec nas, ale jako kształtującego nas dobra odziedziczonego, bez którego nie ma Polski i polskości. Chodzi również o przyswojenie przez uczniów prawdy, że jest to dziedzictwo dane i zadane, którego zachowanie i rozwój wymagały w ciągu minionych wieków mądrości i męstwa, wznawianej pracy, a niekiedy najwyższych ofiar. Chodzi nie tylko o to, aby znać historyczne dziedzictwo Polski, lecz także aby brać za nie odpowiedzialność dzisiaj i jutro, co oznacza również jego rozwijanie i twórcze wzbogacanie na miarę aktualnych wyzwań.

Edukacja historyczna ma ważne cele wychowawcze. Umożliwia w szczególności:

- 1) pogłębianie wiedzy o ważnych wydarzeniach z dziejów narodu i państwa polskiego oraz dziejów powszechnych, aby móc oceniać przeszłość zgodnie z prawdą o niej (nawet gdy jest trudna) oraz lepiej rozumieć teraźniejszość i odpowiedzialnie budować przyszłość;*
- 2) wzmacnianie poczucia miłości do ojczyzny przez szacunek i przywiązanie do tradycji i historii własnego narodu oraz jego osiągnięć, kultury i języka ojczystego; utrwalenie świadomości istnienia więzów łączących polskie dziedzictwo narodowe z szerszym kręgiem cywilizacyjnym powstałym*

z połączenia osiągnięć greckiej filozofii, prawa rzymskiego i religii chrześcijańskiej;

3) kształtowanie więzi z krajem ojczystym, świadomości obywatelskiej, postawy szacunku i odpowiedzialności za własne państwo; utrwalanie poczucia godności i dumy narodowej; budowanie szacunku dla innych ludzi oraz dokonań innych narodów i państw;

4) kształtowanie szacunku dla dziedzictwa narodowego; wyrabianie poczucia troski o pamiątki i zabytki historyczne;

5) rozbudzanie zainteresowań własną przeszłością, przeszłością swojej rodziny oraz historią lokalną i regionalną;

6) rozwijanie myślenia historycznego oraz wrażliwości moralnej i estetycznej;

7) kształtowanie zdolności humanistycznych, sprawności językowej, umiejętności samodzielnego poszukiwania wiedzy i korzystania z różnorodnych źródeł informacji, krytycznego formułowania i wypowiedzania własnych opinii.

W szkole podstawowej uczeń poznawał przede wszystkim dzieje ojczyste. W podstawie programowej dla liceum ogólnokształcącego i technikum historia państwa i narodu została znacznie mocniej wpisana w historię powszechną, choć nadal, co oczywiste, wątek dziejów ojczystych pozostaje najważniejszy.

Autorzy podstawy podkreślają, że edukacja historyczna w liceum i technikum jest realizowana w całym cyklu kształcenia przez wszystkich uczniów. Wskazuje się też, że jest bardzo ważne, aby każdy absolwent liceum i technikum znał dzieje swojego państwa i narodu, a także orientował się w ważnych momentach historii powszechnej w wymiarze regionalnym, europejskim i globalnym. Podkreśla się, że nauczyciel może swobodnie (w ramach przewidzianej siatki godzin) rozkładać akcenty na różne wiązki tematyczne, uwzględniając możliwości i zainteresowania swoich uczniów.

Autorzy podstawy programowej nauczania historii także zwracają uwagę na potrzeby edukowania uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Świadczy o tym zapis: nauczyciele i uczniowie powinni wykorzystywać wszelkie dostępne zasoby źródeł i opracowań historycznych. Postęp technologiczny stwarza coraz szersze możliwości docierania do świadectw minionej rzeczywistości. Wspomina się przy tym i o zajęciach lekcyjnych, i pozalekcyjnych czy zadaniach domowych. Nieocenioną pomocą w misji historycznego edukowania młodych Polaków stanowią niezliczone instytucje publiczne i niepubliczne, których zasoby (w większości dostępne w wersjach elektronicznych) mogą stanowić źródło inspiracji i wsparcia dla uczniów i nauczycieli.

W podstawie wyraźnie podkreślają, że ważne jest, oczywiście w miarę możliwości uczniów i szkoły, upamiętnianie wydarzeń historycznych poprzez wycieczki do miejsc pamięci i muzeów, w tym: Muzeum Powstania Warszawskiego, Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu, Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej, Cmentarza Powązkowskiego w Warszawie, Cmentarza Obrońców Lwowa. Obok wycieczek poleca się także korzystanie z innych form pozalekcyjnych, takich jak np. projekty, konkursy, akademie szkolne, uroczystości rocznicowe, rekonstrukcje historyczne, multimedialne wystawy muzealne.

Należy zaznaczyć, że edukację z zakresu dziejów najnowszych, tj. dziejów Polski i świata po 1945r., zapewnia wprowadzony do szkół od roku szkolnego 2022/2023 przedmiot historia i teraźniejszość.

Tak sformułowane cele ogólne i szczegółowe wynikające z podstawy programowej stanowiły podstawę proponowanych w niniejszym programie wymagań edukacyjnych, integrujących w sobie cele nauczania i wychowania z osiągnięciami ucznia.

V. Rozkład materiału

Rozkład materiału Poznać przeszłość. Zakres podstawowy (od roku szkolnego 2022/2023)

Temat lekcji	Zagadnienia – materiał nauczania	Podstawa programowa	L.
CZĘŚĆ I			
Po co nam historia?	1. Co to jest historia? 2. Znaczenie historii jako nauki 3. Typy źródeł historycznych 4. Periodyzacja dziejów – epoki historyczne 5. Jak pracować ze źródłami historycznymi, tablicami genealogicznymi i materiałem ilustracyjnym?	I. Historia jako nauka. Uczeń:) 1. definiuje podstawowe pojęcia (prehistoria, historia, historiografia, źródło historyczne); 2) rozpoznaje rodzaje źródeł historycznych; 3) przedstawia periodyzację dziejów powszechnych i ojczystych.	1
I. Pierwsze cywilizacje			
1. Zanim zaczęła się historia	1. Epoki prehistoryczne 2. Skąd wziął się człowiek? 3. Początki życia osiadłego 4. Epoka brązu i epoka żelaza	I. Historia jako nauka. Uczeń: 1) definiuje podstawowe pojęcia (prehistoria, historia, historiografia, źródło historyczne).	1
2. Starożytna Mezopotamia	1. Znaczenie wielkich rzek 2. Sumerowie 3. Początki pisma 4. Pierwsze imperia ludzkości (Babilonia i Asyria)	II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Uczeń: 1) wymienia najważniejsze cywilizacje starożytnego Bliskiego Wschodu (Sumerowie, Babilon, Egipt, Persja) oraz przedstawia ich wkład do kulturowego dziedzictwa ludzkości.	1
3. Starożytny Egipt	1. Początki państwa faraonów 2. Ustrój polityczny i organizacja społeczeństwa starożytnego Egiptu 3. Wierzenia Egipcjan 4. Osiągnięcia i kultura Egiptu 5. Piramidy i architektura Egiptu	II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Uczeń: 1) wymienia najważniejsze cywilizacje starożytnego Bliskiego Wschodu (Sumerowie, Babilon, Egipt, Persja) oraz przedstawia ich wkład do kulturowego dziedzictwa ludzkości.	1
4. Izrael, Fenicja, Indie i Chiny	1. Biblijne dzieje Izraela 2. Państwo Hebrajczyków 3. Powstania żydowskie i początek diaspory 4. Religia żydowska 5. Fenicja i początki alfabetu 6. Cywilizacja doliny Indusu i doliny Żółtej Rzeki 7. Powstanie religii i systemów filozoficznych Dalekiego Wschodu (hinduizmu, buddyzmu, konfucjanizmu i taoizmu)	II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Uczeń: 2) omawia najważniejsze etapy w starożytnych dziejach narodu żydowskiego	1
5. – 6. Lekcja powtórzeniowa i sprawdzian			2
II. Dzieje starożytnej Grecji			
1. Hellada i Hellenowie	1. Środowisko naturalne Grecji 2. <i>Polis</i> i jej obywatele 3. Wspólnota Greków 4. Ustroje polityczne greckich <i>poleis</i> 5. Wierzenia Greków 5. Wielka kolonizacja	III. Świat starożytnych Greków. Uczeń: 1) porównuje organizację społeczeństw: Aten i Sparty oraz formy ustrojowe greckich <i>poleis</i> ; 3) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków w dziedzinie filozofii, teorii społecznych,	1

		literatury i sztuki, ze szczególnym uwzględnieniem ich wkładu w kulturę europejską.	
2. Ateńska demokracja	1. Pierwotny ustrój Aten 2. Początki demokracji ateńskiej 3. Instytucje demokracji ateńskiej 4. Miasta Ateny i Pireus w starożytności	III. Świat starożytnych Greków. Uczeń: 1) porównuje organizację społeczeństw: Aten i Sparty oraz formy ustrojowe greckich <i>poleis</i> .	1
3. Starożytna Sparta	1. Położenie i ustrój polityczny 2. Społeczeństwo Sparty 3. Wychowanie i styl życia Spartan	III. Świat starożytnych Greków. Uczeń: 1) porównuje organizację społeczeństw: Aten i Sparty oraz formy ustrojowe greckich <i>poleis</i> .	1
4. Wojny grecko-perskie	1. Imperium perskie 2. Przyczyny wojny 3. Porównanie wojsk greckich i perskich 4. Wyprawa Dariusza i bitwa pod Maratonem 5. Wyprawa Kserksesa 6. Powstanie Związku Morskiego	III. Świat starożytnych Greków. Uczeń: 2) charakteryzuje kulturowe i polityczne konsekwencje wojen grecko-perskich oraz podbojów Aleksandra Macedońskiego.	1
5. Podboje Aleksandra Macedońskiego	1. Wojna peloponeska i upadek dawnych greckich potęg 2. Początki Macedonii i opanowanie Grecji 3. Podboje Aleksandra Macedońskiego 4. Organizacja imperium Aleksandra 5. Epoka hellenistyczna	III. Świat starożytnych Greków. Uczeń: 2) charakteryzuje kulturowe i polityczne konsekwencje wojen grecko-perskich oraz podbojów Aleksandra Macedońskiego.	1
6. Kultura starożytnej Grecji	1. Narodziny filozofii 2. Literatura i teatr 3. Architektura i porządki architektoniczne 4. Igrzyska olimpijskie i sport w życiu Greków 5. Kultura hellenistyczna	III. Świat starożytnych Greków. Uczeń: 3) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków w dziedzinie filozofii, teorii społecznych, literatury i sztuki, ze szczególnym uwzględnieniem ich wkładu w kulturę europejską.	1
7. – 8. Lekcja powtórzeniowa i sprawdzian			2
III. Dzieje starożytnego Rzymu			
1. Republika rzymska	1. Powstanie Rzymu 2. Zasady funkcjonowania i urzędy republiki 3. Społeczeństwo republiki i konflikty społeczne 4. Religia starożytnych Rzymian	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta;	1
2. Podboje Rzymu	1. Organizacja armii rzymskiej 2. Podbój Italii i postępowanie wobec podbitych ludów 3. Wojny punickie 4. Podbój świata śródziemnomorskiego	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń: 2) omawia kierunki i charakter ekspansji rzymskiej; wyjaśnia pojęcie imperium.	1
3. Początki cesarstwa rzymskiego	1. Kryzys republiki rzymskiej 2. Rywalizacja o władzę: I i II triumwirat 3. Objęcie władzy przez Oktawiana 4. Ustrój pryncypatu	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta; 2) omawia kierunki i charakter ekspansji	1

		rzymskiej; wyjaśnia pojęcie imperium.	
4. Imperium Rzymskie	1. <i>Pax Romana</i> 2. Niewolnictwo w Rzymie 3. Romanizacja i urbanizacja 4. Koniec podbojów Rzymu 5. Rozwój limesu	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta.	1
5. Osiągnięcia Rzymian	1. Prawo rzymskie 2. Architektura i budownictwo 3. Szlaki komunikacyjne 4. Kultura i sztuka antycznego Rzymu 5. Literatura, poezja i teatr 6. Koloseum jako przykład monumentalnej architektury rzymskiej	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń: 6) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Rzymian i ich wkład w kulturę europejską.	1
6. Narodziny chrześcijaństwa	1. Nauczanie Jezusa 2. Początki chrześcijaństwa 3. Prześladowania chrześcijan 4. Triumf chrześcijaństwa 5. Pierwsze rozłamy w chrześcijaństwie 6. Wpływ chrześcijaństwa na antyczną obyczajowość	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń: 3) wyjaśnia genezę chrześcijaństwa i zmiany sytuacji chrześcijan w państwie rzymskim; 4) charakteryzuje znaczenie chrześcijaństwa dla zmian w kulturze i obyczajowości Rzymian.	1
7. Upadek cesarstwa rzymskiego	1. Zagrożenie zewnętrzne 2. Kryzys cesarstwa w III w. n.e. 3. Wprowadzenie tetrarchii i dominatu 4. Podział cesarstwa 5. Przyczyny i skutki wędrówki ludów 6. Ostateczny upadek cesarstwa zachodniorzymskiego	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń: 5) wyjaśnia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku państwa rzymskiego.	1
8. – 9. Lekcja powtórzeniowa i sprawdzian			2
IV. Początki średniowiecza			
1. Cesarstwo bizantyjskie	1. Znaczenie Bizancjum jako kontynuacji tradycji rzymskiej 2. Imperium Justyniana Wielkiego 3. Ustrój Bizancjum 4. Osiągnięcia Bizantyjczyków 5. Schyłek potęgi Bizancjum	V. Bizancjum i świat islamu. Uczeń: 1) lokalizuje w czasie i przestrzeni cesarstwo bizantyjskie i charakteryzuje jego osiągnięcia w zakresie kultury.	1
2. Narodziny i podboje islamu	1. Mahomet i jego religia 2. Zasady islamu 3. Podboje Arabów 4. Rozpad imperium arabskiego 5. Osiągnięcia Arabów 6. Meczety i architektura arabska	V. Bizancjum i świat islamu. Uczeń: 2) wyjaśnia genezę islamu i charakteryzuje główne zasady tej religii; 3) przedstawia charakter i główne kierunki ekspansji arabskiej; 4) opisuje charakterystyczne cechy kultury arabskiej.	1
3. Na gruzach Imperium Rzymskiego	1. Pierwsze państwa barbarzyńskie 2. Chrystianizacja barbarzyńców 3. Początki rządów Karolingów 4. Kształtowanie się nowych społeczności w Europie	VI. Europa wczesnego średniowiecza. Uczeń: 1) opisuje zasięg terytorialny, organizację władzy, gospodarkę i kulturę państwa Franków, ze szczególnym uwzględnieniem polityki Karola Wielkiego; 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji.;	1

4. Imperium Karola Wielkiego	1. Podboje Karola Wielkiego 2. Odrodzenia cesarstwa na zachodzie 3. Organizacja państwa Karola Wielkiego 4. Renesans karoliński	VI. Europa wczesnego średniowiecza. Uczeń: 1) opisuje zasięg terytorialny, organizację władzy, gospodarkę i kulturę państwa Franków, ze szczególnym uwzględnieniem polityki Karola Wielkiego; 2) charakteryzuje ideę odnowienia cesarstwa rzymskiego na przykładzie jej realizacji przez państwo Karolingów oraz Ottonów; 4) wyjaśnia pojęcie <i>christianitas</i> (ze szczególnym uwzględnieniem duchowej i kulturowej roli benedyktynów).	1
5. Czasy Ottonów	1. Podział imperium Karolingów 2. Panowanie Ottona I 3. Otton III i cesarstwo uniwersalne 4. Podboje Wikingów 5. Korona Rzeszy jako symbol potęgi cesarzy	VI. Europa wczesnego średniowiecza. Uczeń: 2) charakteryzuje ideę odnowienia cesarstwa rzymskiego na przykładzie jej realizacji przez państwo Karolingów oraz Ottonów.	1
6. Feudalizm i społeczeństwo stanowe	1. Przemiany społeczne u progu średniowiecza 2. System lenny 3. Średniowieczne społeczeństwo stanowe 4. Rycerstwo jako najważniejszy stan średniowiecznej Europy 5. Kultura rycerska	VI. Europa wczesnego średniowiecza. Uczeń: 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji; 4) wyjaśnia pojęcie <i>christianitas</i> (ze szczególnym uwzględnieniem duchowej i kulturowej roli benedyktynów). VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy. Uczeń: 1) charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym;	1
7. Pierwsze państwa Słowian	1. Początki Słowian 2. Kultura Słowian 3. Państwo Samona 4. Państwo Wielkomorawskie 5. Początki państwa czeskiego 6. Ruś Kijowska	VI. Europa wczesnego średniowiecza. Uczeń: 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji.	1
8. – 9. Lekcja powtórzeniowa i sprawdzian			2
V. Polska za pierwszych Piastów			
1. Początki państwa polskiego	1. Ziemie polskie w czasach przedślōwiańskich 2. Plemię Polan 2. Pierwsi władcy z rodu Piastów 3. Podboje Piastów 4. Chrzest Mieszka I 5. Polityka zagraniczna Mieszka I 6. Znaczenie przyjęcia chrześcijaństwa	IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń: 1) wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Mieszka I i Bolesława Chrobrego; 2) charakteryzuje rolę współdziałania Kościoła i państwa dla utrwalenia polskiej suwerenności (św. Wojciech, arcybiskupstwo gnieźnieńskie); 3) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII wieku; XIII. Kultura średniowiecza. Uczeń: 4) określa znaczenie chrześcijaństwa w obrzędku łacińskim dla rozwoju kultury polskiej.	1

2. Panowanie Bolesława Chrobrego	1. Misja biskupa Wojciecha 2. Zjazd gnieźnieński 3. Wojny polsko-niemieckie 4. Wyprawa kijowska 5. Pierwsza polska koronacja 6. Monarchia patrymonialna 7. Drzwi Gnieźnieńskie i żywot św. Wojciecha	IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń: 1) wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Mieszka I i Bolesława Chrobrego; 2) charakteryzuje rolę współdziałania Kościoła i państwa dla utrwalenia polskiej suwerenności (św. Wojciech, arcybiskupstwo gnieźnieńskie); 3) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII wieku; 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X–XII wieku.	1
3. Kryzys monarchii Piastów	1. Panowanie Mieszka II 2. Kryzys wewnętrzny państwa Piastów 3. Powstanie ludowe i najazd Brzetysława 4. Odbudowa monarchii przez Kazimierza Odnowiciela	IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń: 3) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII wieku; 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X–XII wieku.	1
4. Od Bolesława Śmiałego do Bolesława Krzywoustego	1. Rządy, koronacja i upadek Bolesława Śmiałego 2. Panowanie Władysława Hermana 3. Konflikt Zbigniewa i Bolesława 4. Podbój Pomorza	IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń: 2) charakteryzuje rolę współdziałania Kościoła i państwa dla utrwalenia polskiej suwerenności (św. Wojciech, arcybiskupstwo gnieźnieńskie); 3) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII wieku; 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X–XII wieku.	1
5. Testament Bolesława Krzywoustego	1. Statut Bolesława Krzywoustego 2. Konflikt pomiędzy synami Krzywoustego 3. Upadek zasady senioratu 4. Pogłębianie się rozbicia dzielnicowego	X. Polska w okresie rozbicia dzielnicowego. Uczeń: 1) wyjaśnia przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze oraz następstwa rozbicia dzielnicowego;	1
6. – 7. Lekcja powtórzeniowa i sprawdzian			2
VI. Pełnia i schyłek średniowiecza w Europie			
1. Między cesarstwem a papieżem	1. Upadek autorytetu papieża 2. Początek reform Kościoła 3. Reforma gregoriańska 4. Szczyt potęgi papieża 5. Wielka schizma wschodnia	VII. Europa w okresie krucjat. Uczeń: 1) wyjaśnia duchowe i polityczne przyczyny, a także charakter rywalizacji papieża z cesarstwem o przewodnictwo w <i>christianitas</i> ; 2) charakteryzuje istotę i przebieg reformy Kościoła w X i XI wieku (reformy gregoriańskie);	1
2. Wyprawy krzyżowe	1. Początek zagrożenia tureckiego 2. Pierwsza krucjata 3. Powstanie zakonów rycerskich 4. Przebieg kolejnych krucjat 5. Skutki wypraw krzyżowych	VII. Europa w okresie krucjat. Uczeń: 3) charakteryzuje polityczne, społeczno-gospodarcze i religijne uwarunkowania wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej i rekonkwisty oraz przedstawia ich skutki. VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy. Uczeń: 2. opisuje charakterystyczne przejawy ożywienia społeczno-gospodarczego w Europie XI–XIII wieku	1

3. Najazdy mongolskie	1. Pochodzenie Mongołów 2. Podboje Mongołów 3. Imperium Czyngis-chana 4. Inwazja mongolska na Europę	X. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego. Uczeń: 2) przedstawia zagrożenia zewnętrzne (Marchia Brandenburska, Zakon Krzyżacki, Mongołowie) oraz wewnętrzne (partykularyzm interesów poszczególnych władców).	1
4. Wieś i miasto w średniowieczu	1. Nowe rozwiązania w rolnictwie 2. Rozwój osadnictwa 3. Odrodzenie miast 4. Rozwój handlu 5. Rzemiosło w średniowieczu 6. Układ przestrzenny średniowiecznych miast i wsi	VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy. Uczeń: 2) opisuje charakterystyczne przejawy ożywienia społeczno-gospodarczego w Europie XI–XIII wieku	1
5. Kościół w średniowieczu	1. Zmiany w Kościele w XI–XIII w. 2. Zakon cystersów 3. Herezje średniowieczne 4. Św. Franciszek z Asyżu i zakon franciszkanów 5. Św. Dominik Guzman oraz św. Tomasz z Akwinu i zakon dominikanów 6. Upadek znaczenia politycznego papieża 7. Schizma zachodnia	VI. Europa wczesnego średniowiecza. Uczeń: 4) wyjaśnia pojęcie <i>christianitas</i> (ze szczególnym uwzględnieniem duchowej i kulturowej roli benedyktynów). VII. Europa w okresie krucjat. Uczeń: 1) wyjaśnia duchowe i polityczne przyczyny, a także charakter rywalizacji papieża z cesarstwem o przewodnictwo w <i>christianitas</i> ; 2) charakteryzuje istotę i przebieg reformy Kościoła w X i XI wieku (reformy gregoriańskie); XI. Europa późnego średniowiecza. Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w Europie w późnym średniowieczu; XIII. Kultura średniowiecza. Uczeń: 1) wyjaśnia uniwersalny charakter kultury zachodniego średniowiecza, wskazując na wyjątkową rolę chrześcijaństwa jako podstawy ścisłej więzi wiary religijnej i rozumu, ze szczególnym uwzględnieniem roli św. Tomasza z Akwinu.	1
6. Europa późnego średniowiecza	1. Wojna stuletnia 2. Czarna śmierć 3. Bunt chłopów w Europie Zachodniej 4. Husytyzm 5. Zagrożenie tureckie i upadek Bizancjum	XI. Europa późnego średniowiecza. Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w Europie w późnym średniowieczu; 2) opisuje zmiany na mapie politycznej Europy w XIV i XV wieku; 3) charakteryzuje następstwa upadku cesarstwa bizantyjskiego i ekspansji tureckiej dla Europy.	1
7. Kultura średniowiecznej Europy	1. Uniwersalny charakter kultury średniowiecznej Europy 2. Sztuka romańska 3. Sztuka gotycka 4. Scholastyka i początek europejskich uniwersytetów 5. Architektura średniowiecza	VI. Europa wczesnego średniowiecza. Uczeń: 4) wyjaśnia pojęcie <i>christianitas</i> (ze szczególnym uwzględnieniem duchowej i kulturowej roli benedyktynów). XIII. Kultura średniowiecza. Uczeń: 1. wyjaśnia uniwersalny charakter kultury zachodniego średniowiecza, wskazując na wyjątkową rolę chrześcijaństwa jako podstawy ścisłej więzi wiary religijnej i rozumu, ze szczególnym uwzględnieniem roli św.	1

		<p>Tomasza z Akwinu;</p> <p>2) rozpoznaje trzy podstawowe wyznaczniki zasięgu zachodniej <i>christianitas</i>: łacina (język liturgii i nauki), etos rycerski i sztuka gotycka;</p> <p>3) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury, z uwzględnieniem dorobku polskiego średniowiecza;</p> <p>5) charakteryzuje sztukę romańską i gotycką.</p>	
8. – 9. Lekcja powtórzeniowa i sprawdzian			
VII. Polska w późnym średniowieczu			
1. Polska dzielnicowa	<p>1. Koniec pryncypatu</p> <p>2. Sprowadzenie Krzyżaków</p> <p>3. Najazd Mongołów na Polskę</p> <p>4. Kres władzy patrymonialnej</p> <p>5. Lokacje wsi</p> <p>6. Początki miast na ziemiach polskich</p>	<p>X. Polska w okresie rozbicia dzielnicowego. Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze oraz następstwa rozbicia dzielnicowego;</p> <p>2) przedstawia zagrożenia zewnętrzne (Marchia Brandenburska, zakon krzyżacki, Mongołowie) oraz wewnętrzne (partykularyzm interesów poszczególnych władców);</p> <p>3) opisuje przemiany społeczno-gospodarcze na ziemiach polskich oraz ocenia społeczno-kulturowe skutki kolonizacji na prawie niemieckim;</p> <p>5) zestawia najważniejsze wydarzenia z okresu rozbicia dzielnicowego i dziejów Europy w okresie od XII do XIV wieku.</p>	1
2. Odbudowa Królestwa Polskiego	<p>1. Skutki rozbicia dzielnicowego</p> <p>2. Początek rywalizacji o tron krakowski</p> <p>3. Koronacja Przemysła II</p> <p>4. Panowanie Wacława II</p> <p>5. Początki rządów Władysława Łokietka</p> <p>6. Koronacja Łokietka</p> <p>7. Polityka międzynarodowa Władysława Łokietka</p>	<p>X. Polska w okresie rozbicia dzielnicowego. Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze oraz następstwa rozbicia dzielnicowego;</p> <p>2) przedstawia zagrożenia zewnętrzne (Marchia Brandenburska, zakon krzyżacki, Mongołowie) oraz wewnętrzne (partykularyzm interesów poszczególnych władców);</p> <p>4) charakteryzuje proces przewyciężenia rozbicia politycznego ziem polskich ze wskazaniem na rolę władców i Kościoła (znaczenie istnienia metropolii gnieźnieńskiej);</p> <p>5. zestawia najważniejsze wydarzenia z okresu rozbicia dzielnicowego i dziejów Europy w okresie od XII do XIV wieku.</p> <p>XII. Polska w XIV i XV wieku. Uczeń:</p> <p>1) opisuje proces zjednoczeniowy i rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV i XV wieku.</p>	1

3. Polska za Kazimierza Wielkiego	<ol style="list-style-type: none"> 1. Początki rządów Kazimierza – pokój z Czechami i Krzyżakami 2. Podbój Rusi 3. Rozwój gospodarczy Królestwa Polskiego 4. Reformy państwa i prawa 5. Założenie uniwersytetu krakowskiego 	<p>XII. Polska w XIV i XV wieku. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje proces zjednoczeniowy i rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV i XV wieku; 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich; 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV i XV wieku; 	1
4. Od Andegawenów do Jagiellonów	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koniec rządów Piastów 2. Panowanie Ludwika Węgierskiego 3. Panowanie Jadwigi 4. Przyczyny unii z Litwą 5. Rządy Władysława Jagiełły 6. Problemy z następstwem tronu i początek dynastii Jagiellonów 	<p>XII. Polska w XIV i XV wieku. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich; 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV i XV wieku; 4) wyjaśnia początek ewolucji unii polsko-litewskiej: od unii w Krewie do unii w Horodle; 	1
5. Wielka wojna z zakonem krzyżackim	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przyczyny wojny z zakonem krzyżackim 2. Bitwa pod Grunwaldem – przebieg i znaczenie 3. I pokój toruński 4. Konflikt polsko-krzyżacki na soborze w Konstancji 5. Dalsze wojny z zakonem 	<p>XII. Polska w XIV i XV wieku. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) wyjaśnia początek ewolucji unii polsko-litewskiej: od unii w Krewie do unii w Horodle; 5) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej; wymienia czynniki wpływające na atrakcyjność Polski dla mieszkańców państwa Zakonu Krzyżackiego; 	1
6. Kazimierz Jagiellończyk i wojna trzynastoletnia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Panowanie Władysława Warneńczyka i klęska pod Warną 2. Kryzys państwa krzyżackiego 3. Wojna trzynastoletnia 4. II pokój toruński 5. Polityka dynastyczna Kazimierza Jagiellończyka 	<p>XII. Polska w XIV i XV wieku. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje proces zjednoczeniowy i rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV i XV wieku; 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich; 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV i XV wieku; 5) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej; wymienia czynniki wpływające na atrakcyjność Polski dla mieszkańców państwa zakonu krzyżackiego; 6) zestawia najważniejsze wydarzenia z 	1

		dziejów Polski i Europy w XIV i XV wieku.	
7. Kultura Polski średniowiecznej	1. Sztuka romańska w Polsce 2. Sztuka gotycka na ziemiach polskich 3. Początki polskiego dziejopisarstwa 4. Szkolnictwo i Akademia Krakowska	XIII. Kultura średniowiecza. Uczeń: 3) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury, z uwzględnieniem dorobku polskiego średniowiecza; 4) określa znaczenie chrześcijaństwa w obrzędku łacińskim dla rozwoju kultury polskiej; 5) charakteryzuje sztukę romańską i gotycką.	1
8. – 9. Lekcja powtórzeniowa i sprawdzian			2
44 lekcje + 7 powtórzeń + 7 sprawdzianów = 58			
CZĘŚĆ II			
I. Europa i Nowy świat			
1. Wielkie odkrycia geograficzne	1. Przyczyny wielkich odkryć geograficznych 2. Wyprawy Portugalczyków 3. Odkrycia Hiszpanów 4. Znaczenie wielkich odkryć geograficznych	XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Uczeń: 1) charakteryzuje przyczyny, przebieg i skutki wypraw odkrywczych; 3) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich.	1
2. Podboje kolonialne i ich skutki	1. Początki konkwisty w Ameryce 2. Imperium hiszpańskie 3. Imperium portugalskie 4. Skutki ekspansji kolonialnej dla społeczeństwa, gospodarki i kultury Europy oraz obszarów pozaeuropejskich	XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Uczeń: 2) opisuje udział poszczególnych państw europejskich w podziale Nowego Świata w XVI–XVIII wieku; 3) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich.	1
3. Kultura i sztuka renesansu	1. Początki odrodzenia 2. Literatura odrodzenia 3. Nauka w okresie odrodzenia 4. Architektura czasów odrodzenia 5. Sztuka renesansu	XV. Czasy renesansu. Uczeń: 1) wyjaśnia główne prądy ideowe epoki; 2) rozpoznaje dokonania twórców renesansowych w dziedzinie kultury; 3) charakteryzuje sztukę renesansową.	1
4. Reformacja w Europie	1. Przyczyny i początki reformacji 2. Luteranizm 3. Kalwinizm 4. Anglikanizm 5. Następstwa reformacji	XVI. Reformacja i jej skutki. Uczeń: 1) wyjaśnia religijne, polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe uwarunkowania i następstwa reformacji, opisując jej główne nurty i postaci.	1
5. Kontrreformacja	1. Reforma katolicka i kontrreformacja 2. Sobór trydencki 3. Inkwizycja i cenzura 4. Wojny religijne 5. Jezuici 6. Zmiany w religijności po soborze trydenckim	XVI. Reformacja i jej skutki. Uczeń: 2) wyjaśnia rolę soboru trydenckiego i opisuje różne aspekty reformy Kościoła katolickiego; 3) opisuje mapę polityczną i wyznaniową Europy w XVI wieku i miejsce Rzeczypospolitej na niej.	1
6. – 7. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
II. „Złoty wiek” Królestwa Polskiego			
1. Polityka międzynarodowa ostatnich Jagiellonów	1. Panowanie Jana Olbrachta i Aleksandra Jagiellończyka 2. Panowanie Zygmunta I Starego	XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Uczeń: 1) opisuje zmiany terytorialne państwa polsko-litewskiego i charakteryzuje jego	1

	<ul style="list-style-type: none"> 3. Walka o wpływy nad Bałtykiem 4. Rządy Zygmunta Augusta 	<p>stosunki z sąsiadami w XVI wieku.</p> <p>XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:</p> <p>3) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów państwa polsko-litewskiego w XVI wieku z wydarzeniami europejskimi.</p>	
2. Demokracja szlachecka	<ul style="list-style-type: none"> 1. Wzrost znaczenia szlachty 2. Początki parlamentaryzmu 3. Stan szlachecki 4. Ruch egzekucyjny 	<p>XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Uczeń:</p> <p>2) wyjaśnia funkcjonowanie najważniejszych instytucji życia politycznego w XVI-wiecznej Polsce i ocenia funkcjonowanie demokracji szlacheckiej;</p>	1
3. Reformacja w Rzeczypospolitej	<ul style="list-style-type: none"> 1. Luteranizm w Polsce 2. Wzrost popularności kalwinizmu 3. Bracia polscy i bracia czescy 4. Tolerancja religijna 5. Czasy kontrreformacji 6. Unia brzeska 	<p>XVI. Reformacja i jej skutki. Uczeń:</p> <p>3) opisuje mapę polityczną i wyznaniową Europy w XVI wieku i miejsce Rzeczypospolitej na niej.</p> <p>XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Uczeń:</p> <p>4) przedstawia sytuację wyznaniową na ziemiach państwa polsko-litewskiego w XVI wieku na tle wojen religijnych trwających na skutek reformacji na Zachodzie.</p> <p>XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:</p> <p>4) wyjaśnia prawne i kulturowe podstawy tolerancji religijnej na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI wieku.</p>	1
4. Gospodarka i społeczeństwo Rzeczypospolitej	<ul style="list-style-type: none"> 1. Społeczeństwo Rzeczypospolitej 2. Miasta i rzemiosło 3. Handel gdański 4. Folwarki i pańszczyzna 	<p>XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Uczeń:</p> <p>3) omawia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego (gospodarka folwarczno-pańszczyźniana) na tle europejskim.</p>	1
5. Rzeczpospolita Obojga Narodów	<ul style="list-style-type: none"> 1. Unia lubelska 2. Rzeczpospolita po unii lubelskiej 3. Wieloetniczna Rzeczpospolita 4. Pierwsze bezkrólewie 5. Przebieg pierwszej elekcji 6. Artykuły henrykowskie i <i>pacta conventa</i> 7. Pierwsze bezkrólewie i pierwsza wolna elekcja 8. Henryk Walezy na tronie Rzeczypospolitej 	<p>XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia przyczyny, okoliczności i następstwa zawarcia unii realnej między Koroną a Litwą;</p> <p>2) charakteryzuje ustrój Rzeczypospolitej Obojga Narodów w świetle postanowień unii lubelskiej;</p> <p>3) opisuje strukturę terytorialną i ludnościową Rzeczypospolitej Obojga Narodów.</p> <p>XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa. Uczeń:</p> <p>1) opisuje okoliczności, zasady, przebieg i następstwa pierwszych wolnych elekcji, z uwzględnieniem artykułów henrykowskich i <i>pacta conventa</i>;</p> <p>3) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów państwa polsko-litewskiego w XVI wieku z wydarzeniami europejskimi.</p>	1
6. Renesans w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> 1. Początki odrodzenia na ziemiach polskich 2. Sztuka renesansowa w Polsce 	<p>XXI. Renesans w Polsce. Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje i ocenia kulturowe korzenie oraz dorobek polskiej myśli</p>	1

	3. Nauka okresu renesansu 4. Szkolnictwo na ziemiach polskich 5. Literatura renesansowa w Polsce	politycznej doby renesansu; 2) rozpoznaje dokonania twórców polskiego odrodzenia w dziedzinie kultury (z uwzględnieniem kultury politycznej odwołującej się do Arystotelesa i Cyncerona).	
7. – 8. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
III. Europa w XVII wieku			
1. Nowe potęgi europejskie i kolonialne	1. Upadek znaczenia Hiszpanii i Portugalii 2. Nowe imperia kolonialne 3. Zmiana układu sił nad Bałtykiem 4. Kres ekspansji tureckiej	XVII. Europa w XVI i XVII wieku. Uczeń: 2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, z uwzględnieniem ekspansji tureckiej i charakteru wojny trzydziestoletniej.	1
2. Absolutyzm we Francji	1. Początki rządów Burbonów 2. Francja kardynała Richelieu 3. Rządy kardynała Mazarina 4. Rządy osobiste Ludwika XIV 5. Colbert i merkantylizm 6. Francuska polityka zagraniczna	XVII. Europa w XVI i XVII wieku. Uczeń: 1) przedstawia drogę do nowego modelu monarchii europejskich w epoce nowożytnej, z uwzględnieniem charakterystyki i oceny absolutyzmu francuskiego; 3) porównuje ewolucję ustroju Francji i Anglii w XVII wieku.	1
3. Wojna trzydziestoletnia	1. Rzesza Niemiecka przed wybuchem wojny trzydziestoletniej 2. Etapy wojny trzydziestoletniej 3. Pokój westfalski i jego warunki 4. Skutki wojny trzydziestoletniej	XVII. Europa w XVI i XVII wieku. Uczeń: 2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, z uwzględnieniem ekspansji tureckiej i charakteru wojny trzydziestoletniej.	1
4. Rewolucja angielska i monarchia parlamentarna	1. Anglia na przełomie XVI i XVII w. 2. Rządy Stuartów 3. Wojna domowa w Anglii 4. Dyktatura Cromwella 5. Restauracja Stuartów 6. Monarchia parlamentarna	XVII. Europa w XVI i XVII wieku. Uczeń: 1) przedstawia drogę do nowego modelu monarchii europejskich w epoce nowożytnej, z uwzględnieniem charakterystyki i oceny absolutyzmu francuskiego; 3) porównuje ewolucję ustroju Francji i Anglii w XVII wieku.	1
5. Kultura baroku	1. Barok 2. Barok w malarstwie i rzeźbie 3. Architektura doby baroku 4. Sztuka w krajach protestanckich 5. Literatura, muzyka i teatr 6. Nauka w XVII wieku	XVII. Europa w XVI i XVII wieku. Uczeń: 4) opisuje przemiany w kulturze europejskiej w XVII wieku.	1
6. – 7. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
IV. Od potęgi do klęsk Rzeczypospolitej			
1. Panowanie Stefana Batorego	1. Drugie bezkrólewie i podwójna elekcja 2. Konflikt Stefana Batorego z Gdańskiem 3. Reformy wewnętrzne Stefana Batorego 4. Rozprawa z Moskwą	XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa. Uczeń: 2) charakteryzuje działania Stefana Batorego w zakresie polityki wewnętrznej i zagranicznej.	1
2. Wazowie i początek wojen ze Szwecją	1. Podwójna elekcja 2. Początki panowania Zygmunta III Wazy 3. Wojna o Inflanty 4. Rokosz Zebrzydowskiego 5. Polityka zagraniczna Zygmunta III Wazy 6. Wojna o ujście Wisły	XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku. Uczeń: 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie panowania Wazów; 4) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII	1

		wieku; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy i świata w XVII wieku.	
3. Dymitriada i wojny z Moskwą	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wielka Smuta 2. Czas dymitriad 3. Wojna Rzeczypospolitej z Moskwą 4. Utrata Kremla przez Polaków 5. Wojna o Smoleńsk 	XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku. Uczeń: 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie panowania Wazów; 4) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy i świata w XVII wieku.	1
4. Wojny z Turcją i powstanie kozackie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sytuacja na kresach Rzeczypospolitej 2. Przyczyny wojen z Turcją 3. Cecora i Chocim 4. Przyczyny powstań kozackich 5. Wybuch powstania Chmielnickiego 6. Od Zbaraża do Batoha 7. Wojna z Rosją w latach 1654–1667 8. Skutki konfliktu z Kozakami i Rosją 	XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku. Uczeń: 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie panowania Wazów; 4) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy i świata w XVII wieku.	1
5. Potop szwedzki	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przyczyny szwedzkiej napaści 2. Potop szwedzki 3. Wojna wyzwolenicza ze Szwecją 4. Zniszczenia wojenne 5. Plany reform Jana Kazimierza 6. Zmiany ustrojowe 7. Sytuacja wyznaniowa 8. Rokosz Lubomirskiego 	XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku. Uczeń: 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie panowania Wazów; 4) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy i świata w XVII wieku. XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku. Uczeń: 1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce, liberum veto i rokosze; 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku; 3) ocenia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego na tle europejskim w XVII wieku.	1
6. Panowanie Jana III Sobieskiego	<ol style="list-style-type: none"> 1. Król „Piast”- Michał Korybut Wiśniowiecki 2. Wojna z Turcją 3. Elekcja Jana III Sobieskiego i walki z Turcją 	XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku. Uczeń: 2) opisuje sytuację wewnętrzną i położenie międzynarodowe Rzeczypospolitej Obojga	1

	4. Wyprawa wiedeńska 5. Późne lata panowania Jana III Sobieskiego	Narodów w latach 1669–1696; 3) ocenia znaczenie bitwy pod Wiedniem dla losów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy. XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku. Uczeń: 1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce, liberum veto i rokosze; 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku; 3) ocenia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego na tle europejskim w XVII wieku.	
7. Sarmatyzm i barok w Rzeczypospolitej	1. Początek baroku w Rzeczypospolitej 2. Sztuka barokowa 3. Literatura polskiego baroku 4. Nauka i oświata 5. Sarmatyzm	XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku. Uczeń: 4) rozpoznaje dokonania twórców epoki baroku powstałe na terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów; 5) charakteryzuje atrakcyjność kulturową Rzeczypospolitej dla ościennych narodów w XVII wieku.	1
8. – 9. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
V. Europa i świat w okresie Oświecenia			
1. Przemiany gospodarcze i społeczne w XVIII w	1. Eksplozja demograficzna 2. Rozwój gospodarczy Wielkiej Brytanii 3. Rewolucja przemysłowa 4. Maszyna parowa 5. Skutki rewolucji przemysłowej 6. Nowe idee ekonomiczne	XXIV. Europa w dobie oświecenia. Uczeń: 1) charakteryzuje postęp techniczny i przemiany kapitalistyczne w Europie Zachodniej.	1
2. Idee oświecenia	1. Geneza oświecenia 2. Główne idee oświeceniowe 3. Nauka i szkolnictwo 4. Literatura piękna i prasa 5. Literatura polityczna 6. Sztuka czasów oświecenia	XXIV. Europa w dobie oświecenia. Uczeń: 2) wyjaśnia główne idee oświecenia i rozpoznaje dokonania epoki w dziedzinie kultury; 3) wyjaśnia związek między „wiekiem światła” a rozwojem tajnych stowarzyszeń (masoneria, iluminaci, różokrzyżowcy).	1
3. Potęgi monarchii absolutnych	1. Idea absolutyzmu oświeconego 2. Rosja za rządów Piotra Wielkiego 3. Rosja za czasów Katarzyny II Wielkiej 4. Prusy nowym mocarstwem 5. Austria i Habsburgowie 6. Absolutyzm oświecony Habsburgów	XXIV. Europa w dobie oświecenia. Uczeń: 4) charakteryzuje absolutyzm oświecony na przykładach państw sąsiadujących z Rzeczpospolitą Obojga Narodów; 5) charakteryzuje proces modernizacji Rosji w XVIII wieku i rosyjską ideę imperium.	1
4. Powstanie Stanów	1. Kolonie brytyjskie w Nowym Świecie	XXV. Rewolucje XVIII wieku. Uczeń: 1) wyjaśnia genezę i charakteryzuje	1

Zjednoczonych	<ol style="list-style-type: none"> Konflikt z władzami brytyjskimi Wojna o niepodległość Konstytucja Stanów Zjednoczonych 	<p>następstwa amerykańskiej wojny o niepodległość;</p> <p>2) charakteryzuje ustrój Stanów Zjednoczonych Ameryki w świetle założeń konstytucji amerykańskiej;</p> <p>4) ocenia znaczenie amerykańskiej wojny o niepodległość i rewolucji francuskiej z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej;</p> <p>5) przedstawia wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych Ameryki.</p>	
5. Rewolucja francuska	<ol style="list-style-type: none"> Francja za Ludwika XVI Zwołanie Stanów Generalnych Wybuch rewolucji Zmiana ustroju Francji 	<p>XXV. Rewolucje XVIII wieku. Uczeń:</p> <p>3) wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki rewolucji francuskiej (ze szczególnym uwzględnieniem rewolucyjnego programu stworzenia „nowej Francji” i „nowych Francuzów”);</p> <p>4) ocenia znaczenie amerykańskiej wojny o niepodległość i rewolucji francuskiej z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej.</p>	1
6. Republika Francuska	<ol style="list-style-type: none"> Wojna z Austrią i Prusami Upadek monarchii Skutki egzekucji króla Dyktatura jakobinów Przewrót termidoriański i dyktatoriat Znaczenie rewolucji 	<p>XXV. Rewolucje XVIII wieku. Uczeń:</p> <p>3) wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki rewolucji francuskiej (ze szczególnym uwzględnieniem rewolucyjnego programu stworzenia „nowej Francji” i „nowych Francuzów”);</p> <p>4) ocenia znaczenie amerykańskiej wojny o niepodległość i rewolucji francuskiej z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej.</p>	1
7. – 8. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
VI. Kryzys i upadek Rzeczypospolitej			
1. Czasy saskie	<ol style="list-style-type: none"> Panowanie Augusta II Mocnego Polityka zagraniczna Sejm Niemy i jego znaczenie Podwójna elekcja 1733 roku Panowanie Augusta III Dążenia reformatorskie 	<p>XXVI. Rzeczpospolita w XVIII wieku (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń:</p> <p>1) opisuje i ocenia sytuację wewnętrzną oraz międzynarodową Rzeczypospolitej w czasach saskich;</p> <p>2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej, wskazując przejawy osłabienia suwerenności państwa polskiego.</p>	1
2. Początki panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego	<ol style="list-style-type: none"> Nowy układ sił Ostatnia elekcja Pierwsze reformy Stanisława Augusta Poniatowskiego Sprawa dysydentów Konfederacja barska I rozbiór Rzeczypospolitej Sejm rozbiorowy 	<p>XXVI. Rzeczpospolita w XVIII wieku (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń:</p> <p>3) przedstawia reformy z pierwszych lat panowania Stanisława Augusta;</p> <p>4) wyjaśnia przyczyny i przedstawia zasięg terytorialny pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej.</p>	1
3. Oświecenie w Polsce	<ol style="list-style-type: none"> Początki oświecenia na ziemiach polskich Edukacja i nauka Mecenat królewski i sztuki piękne Literatura oświecenia w Polsce 	<p>XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej. Uczeń:</p> <p>1) rozpoznaje dokonania przedstawicieli polskiego oświecenia w dziedzinie kultury;</p> <p>2) rozpoznaje i charakteryzuje najważniejsze zabytki architektury i sztuki doby oświecenia w Rzeczypospolitej;</p> <p>3) omawia rolę instytucji oświeceniowych (Komisja Edukacji Narodowej, Biblioteka Załuskich, teatr, czasopiśmiennictwo).</p>	1

4. Sejm Wielki	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rzeczpospolita po I rozbiorze 2. Zmiana sytuacji w Europie 3. Początek obrad Sejmu Wielkiego 4. Pierwsze reformy Sejmu Wielkiego 5. Sejm Czteroletni 6. Uchwalenie Konstytucji 3 maja 7. Postanowienia Konstytucji 3 maja 8. Konfederacja targowicka 9. Wojna w obronie Konstytucji 3 maja 10. II rozbiór Rzeczypospolitej 	<p>XXVI. Rzeczpospolita w XVIII wieku (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń: 5) wyjaśnia okoliczności zwołania Sejmu Wielkiego i przedstawia jego reformy, ze szczególnym uwzględnieniem postanowień Konstytucji 3 maja i Zaręczenia Wzajemnego Obojga Narodów.</p> <p>XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Uczeń: 1) wyjaśnia wpływ konfederacji targowickiej na wybuch wojny z Rosją; charakteryzuje postawę pruskiego „sojusznika” Polski w 1792 roku; 3) opisuje zasięg terytorialny drugiego i trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej; 6) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej w XVIII wieku z wydarzeniami w Europie i na świecie.</p>	1
5. Powstanie kościuszkowskie i upadek Polski	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sytuacja w Rzeczypospolitej po II rozbiorze 2. Wybuch powstania kościuszkowskiego 3. Insurekcja kościuszkowska 4. Upadek powstania 5. Koniec Rzeczypospolitej 	<p>XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Uczeń: 2) charakteryzuje przebieg powstania kościuszkowskiego, z uwzględnieniem roli jego przywódców; 3) opisuje zasięg terytorialny drugiego i trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej; 4) przedstawia przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII wieku; 5) charakteryzuje skutki zniszczenia Rzeczypospolitej dla kultury politycznej europejskiej oraz dla międzynarodowego ładu politycznego i gospodarczego w Europie; 6) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej w XVIII wieku z wydarzeniami w Europie i na świecie.</p>	1
6. – 7. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
VII. Epoka Napoleona i czasy reakcji			
1. Dojście Napoleona do władzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rządy dyktatoratu 2. Koniec I koalicji antyfrancuskiej 3. Napoleon w Egipcie 4. Zamach stanu 18 brumaire’a 5. Reformy Napoleona 6. Kodeks Napoleona 7. Napoleon cesarzem Francuzów 	<p>XXIX. Epoka napoleońska. Uczeń: 1) charakteryzuje walkę Francji o dominację w Europie; 2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona; 5) ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy.</p>	1
2. Cesarstwo francuskie Napoleona	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wojna z III koalicją 2. Wojna z IV koalicją 3. Szczyt potęgi napoleońskiej 4. Przyczyny wojny z Rosją 5. Wyprawa na Moskwę 6. Upadek Napoleona 7. 100 dni Napoleona 	<p>XXIX. Epoka napoleońska. Uczeń: 1) charakteryzuje walkę Francji o dominację w Europie; 2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona; 3) przedstawia przykłady zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona, z uwzględnieniem Legionów Polskich we Włoszech; 5) ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy.</p>	1
3. Kongres wiedeński	<ol style="list-style-type: none"> 1. Cele kongresu 2. Zasady ustanowione na kongresie 	<p>XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń: 1) przedstawia decyzje kongresu</p>	1

	<ol style="list-style-type: none"> 3. Nowe granice 4. Święte Przymierze 5. Przeciwno systemowi wiedeńskiemu 6. Ruch odrodzenia narodowego we Włoszech 7. Sytuacja w państwach niemieckich 8. Powstanie dekabrystów 9. Wyzwolenie Grecji 10. Rewolucja lipcowa we Francji 11. Niepodległość Belgii 	wiedeńskiego w odniesieniu do Europy i świata, z uwzględnieniem podziału ziem polskich; 2) opisuje funkcjonowanie systemu wiedeńskiego i charakteryzuje próby jego podważenia.	
4. Rewolucja przemysłowa	<ol style="list-style-type: none"> 1. Od rewolucji agrarnej do industrializacji 2. Rewolucja przemysłowa w Europie 3. Rozwój komunikacji 4. Rewolucja przemysłowa w Stanach Zjednoczonych 5. Skutki rewolucji przemysłowej 	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń: 3) przedstawia przebieg rewolucji przemysłowej w Europie i Stanach Zjednoczonych Ameryki oraz wskazuje jej najważniejsze konsekwencje społeczno-gospodarcze.	1
5. Nowe prądy kulturowe i idee polityczne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Romantyzm w Europie 2. Narodziny nowych nurtów politycznych 3. Wolność i równość 4. Przeciwno rewolucjom 5. Początki ruchu robotniczego 6. Początki socjalizmu 7. Na drodze do rewolucji proletariackiej 	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń: 4) omawia najważniejsze prądy kulturowe oraz nurty ideowe w I połowie XIX wieku, uwzględniając ich przedstawicieli.	1
6. Wiosna Ludów	<ol style="list-style-type: none"> 1. Geneza Wiosny Ludów 2. Od rewolucji lipcowej do cesarstwa we Francji 3. Rewolucja wiedeńska 4. Powstanie węgierskie 5. Wiosna Ludów w Prusach i krajach niemieckich 6. Wiosna Ludów w państwach włoskich 7. Skutki Wiosny Ludów 8. Udział Polaków w Wiośnie Ludów 	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń: 5) wyjaśnia genezę i skutki Wiosny Ludów.	1
7. – 8. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
VIII. Ziemie polskie od rozbiórów do Wiosny Ludów			
1. Polacy w wojnach napoleońskich	<ol style="list-style-type: none"> 1. Utworzenie Legionów Polskich 2. Walki we Włoszech 3. Kryzys idei legionowej 4. Znaczenie Legionów Polskich 	XXIX. Epoka napoleońska. Uczeń: 3) przedstawia przykłady zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona, z uwzględnieniem Legionów Polskich we Włoszech; 5) ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy.	1
2. Księstwo Warszawskie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Powstanie Księstwa Warszawskiego 2. Ustrój Księstwa Warszawskiego 3. Trudności i sukcesy Księstwa Warszawskiego 4. Wojna z Austrią 5. Upadek Księstwa Warszawskiego 	XXIX. Epoka napoleońska. Uczeń: 4) charakteryzuje genezę, ustrój i dzieje Księstwa Warszawskiego; 5) ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy.	1
3. Ład wiedeński na ziemiach	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nowy podział ziem polskich 2. Zabór pruski po kongresie 	XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Uczeń:	1

polskich	<p>wiedeńskim</p> <p>3. Sytuacja społeczna i gospodarcza w zaborze pruskim</p> <p>4. Galicja i Rzeczpospolita Krakowska</p> <p>5. Ziemie zabrane</p>	1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego.	
4. Królestwo Polskie	<p>1. Ustrój Królestwa Polskiego</p> <p>2. Sytuacja społeczna i gospodarcza</p> <p>3. Działalność legalnej opozycji</p> <p>4. Pierwsze spiski</p> <p>5. Polski romantyzm</p> <p>6. Polska nauka i oświata w pierwszej połowie XIX wieku</p>	XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Uczeń: 1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego; 6) charakteryzuje różnice między klasycyzmem i romantyzmem; 7) rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej w I połowie XIX wieku, ze szczególnym uwzględnieniem romantycznego mesjanizmu.	1
5. Powstanie listopadowe	<p>1. Noc listopadowa</p> <p>2. Co dalej z powstaniem?</p> <p>3. Wojna z Rosją</p> <p>4. Powstanie poza Królestwem Polskim</p> <p>5. Międzynarodowa reakcja na powstanie</p> <p>6. Następstwa powstania listopadowego</p>	XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Uczeń: 2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa; 3) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie.	1
6. Wielka Emigracja i konspiracja w kraju	<p>1. Polska na wygnaniu</p> <p>2. Stronnictwa polityczne Wielkiej Emigracji</p> <p>3. Działalność spiskowa w kraju</p>	XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Uczeń: 1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego.	1
7. Wiosna Ludów na ziemiach polskich	<p>1. Rabacja galicyjska</p> <p>2. Powstanie krakowskie 1846</p> <p>3. Wiosna Ludów w Wielkopolsce</p> <p>4. Wiosna Ludów w Galicji</p> <p>5. Udział Polaków w Wiośnie Ludów w Europie</p>	XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Uczeń: 4) wyjaśnia okoliczności wybuchu powstania krakowskiego i opisuje jego skutki, z uwzględnieniem tzw. rabacji galicyjskiej; 5) opisuje następstwa Wiosny Ludów na ziemiach polskich i przedstawia udział Polaków w Wiośnie Ludów w Europie.	1
8. – 9. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
47 lekcji + 8 powtórzeń + 8 sprawdzianów = 63h			
CZĘŚĆ III			
I. Europa i świat w drugiej połowie XIX wieku			
1. Od wojny krymskiej do zjednoczenia Włoch	<p>1. Wojna krymska i jej następstwa</p> <p>2. Początki jednoczenia Włoch</p> <p>3. Zjednoczenie Włoch</p>	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń: 6) charakteryzuje wojnę krymską i jej następstwa. XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń: 1) porównuje procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec w XIX wieku.	1
2. Zjednoczenie Niemiec	<p>1. Wielkie czy Małe Niemcy?</p> <p>2. Zjednoczenie Niemiec „krwią i żelazem”</p>	XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń: 1) porównuje procesy zjednoczeniowe	1

	3. Powstanie Austro-Węgier 4. Wojna z Francją 5. Komuna Paryska	Włoch i Niemiec w XIX wieku.	
3. Stany Zjednoczone w XIX wieku	1. Budowa państwa i społeczeństwa USA 2. Geneza wojny secesyjnej 3. Wojna secesyjna 4. Skutki wojny secesyjnej	XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń: 2) wyjaśnia przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych Ameryki.	1
4. Ekspansja kolonialna	1. Nowy podział kontynentów 2. Przyczyny ekspansji kolonialnej 3. Kolonizacja Afryki 4. Kolonializm w Azji 5. Polityka kolonialna 6. Wojny i konflikty kolonialne	XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń: 3) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich, Stanów Zjednoczonych Ameryki i Japonii.	1
5. Postęp naukowy i techniczny	1. Rozwój nauki 2. Rozwój medycyny i higieny 3. Rozwój techniki 4. Wpływ postępu technicznego na życie codzienne 5. Zmiany ludnościowe	XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe. Uczeń: 1) przedstawia przemiany gospodarcze w Europie i na świecie, wymienia najważniejsze odkrycia naukowe i dokonania techniczne; charakteryzuje procesy migracyjne.	1
6. Nowe ideologie i ruchy społeczne	1. Demokracja w Europie Zachodniej 2. Socjalizm i ruch robotniczy 3. Chrześcijańska demokracja i nacjonalizm 4. Ruch na rzecz równouprawnienia kobiet	XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe. Uczeń: 2) charakteryzuje nowe prądy ideowe (nacjonalizm, socjalizm, ruch chrześcijańsko-społeczny) i kulturowe, emancypację kobiet, przemiany obyczajowe i początki kultury masowej; 4) wyjaśnia procesy demokratyzacji ustrojów państw Europy Zachodniej; 5) charakteryzuje różne formy zorganizowanej działalności robotników.	1
7. Epoka pozytywizmu	1. Scjentyzm i pozytywizm 2. Literatura pozytywistyczna 3. Sztuka i architektura 4. Nowe nurty w sztuce 5. Kultura staje się masowa 6. Aktywny wypoczynek	XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe. Uczeń: 2) charakteryzuje nowe prądy ideowe (nacjonalizm, socjalizm, ruch chrześcijańsko-społeczny) i kulturowe, emancypację kobiet, przemiany obyczajowe i początki kultury masowej; 3) charakteryzuje kulturowe i polityczne skutki laicyzacji („wojny kulturowe”).	1
8. – 9. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
II. Ziemia polska w drugiej połowie XIX wieku			
1. Powstanie styczniowe	1. Geneza powstania styczniowego 2. Wybuch powstania 3. Przebieg walk powstańczych 4. Powstanie styczniowe na arenie międzynarodowej 5. Upadek powstania	XXXII. Powstanie styczniowe i jego następstwa. Uczeń: 1) wyjaśnia genezę powstania styczniowego i opisuje jego następstwa; 2) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie (postawa Francji i Prus); 3) charakteryzuje organizację polskiego państwa podziemnego w okresie powstania styczniowego oraz rolę jego przywódców, ze szczególnym uwzględnieniem osoby i programu Romualda Traugutta; 4) przedstawia problem uwłaszczenia chłopów w zaborze rosyjskim oraz porównuje go z procesem	1

		uwłaszczeniowym w pozostałych zaborach.	
2. Zabór rosyjski po powstaniu styczniowym	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przyczyny upadku powstania styczniowego 2. Znaczenie powstania styczniowego 3. Represje po upadku powstania styczniowego 4. Postawy Polaków wobec zaborców 	XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń: 1) wyjaśnia cele i porównuje metody polityki zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej (w tym ziem zabranych) – rusyfikacja, germanizacja, autonomia galicyjska; 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców.	1
3. Sytuacja w zaborze pruskim i austriackim	<ol style="list-style-type: none"> 1. Germanizacyjna polityka władz niemieckich 2. Postawy Polaków wobec germanizacji 3. W walce o polskość 4. Polityka władz austriackich i postawy Polaków wobec niej 5. Autonomia galicyjska 	XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń: 1) wyjaśnia cele i porównuje metody polityki zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej (w tym ziem zabranych) – rusyfikacja, germanizacja, autonomia galicyjska; 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców; 6) rozpoznaje przejawy budzenia się polskości na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach oraz cofania się polskości wraz z ustępowaniem cywilizacji łańcuskiej na „ziemiach zabranych”.	1
4. Nowe nurty polityczne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ruch socjalistyczny na ziemiach polskich 2. Dwa nurty w polskim ruchu socjalistycznym 3. Kształtowanie się ruchu narodowego 4. Narodowa Demokracja 5. Rozwój ruchu ludowego na ziemiach polskich 6. Rewolucja 1905 roku w Rosji 7. Rewolucja 1905 roku na ziemiach polskich 8. Skutki rewolucji z lat 1905-1907 na ziemiach polskich 	XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń: 7) przedstawia genezę nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy), z uwzględnieniem ich przedstawicieli, w tym: Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Piłsudskiego i Wojciecha Korfańskiego; 8) wyjaśnia genezę, charakter i skutki rewolucji w latach 1905–1907 w Królestwie Polskim.	1
5. Gospodarka i społeczeństwo ziem polskich	<ol style="list-style-type: none"> 1. Praca organiczna i praca u podstaw 2. Rolnictwo w trzech zaborach 3. Rozwój przemysłu 4. Przemiany społeczne 5. Asymilacja Żydów 6. Emancypantki 	XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń: 2) porównuje zmiany zachodzące w sytuacji społeczno-gospodarczej w trzech zaborach; 4) charakteryzuje proces formowania się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków i innych grup narodowych zamieszkujących tereny dawnej Rzeczypospolitej; dostrzega kluczowe znaczenie utrzymania i przekazywania polskiego kodu kulturowego (wiara, język) dla podtrzymania świadomości narodowej; 5) przedstawia przejawy atrakcyjności kulturowej polskości dla obcokrajowców (podaje przykłady twórczej aktywności spolonizowanych cudzoziemców).	1
6. Polska kultura i nauka przełomu XIX i XX wieku.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Polski pozytywizm 2. Rola historii w polskiej kulturze 3. Młoda Polska 4. Malarstwo i rzeźba przełomu XIX i XX wieku 5. Polska nauka w drugiej 	XXXVI. Kultura i nauka polska w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń: 1) wyjaśnia specyfikę polskiego pozytywizmu oraz twórczości młodopolskiej; 2) rozpoznaje dorobek kultury polskiej doby pozytywizmu i Młodej Polski;	1

	połowie XIX wieku 6. Polscy naukowcy na świecie	3) wskazuje przykłady najwybitniejszych dzieł tworzonych „ku pokrzepieniu serc”; 4) charakteryzuje przejawy ożywienia religijnego w społeczeństwie polskim (Gietrzwałd, Jasna Góra, Ostra Brama, społeczny katolicyzm) i jego znaczenie dla polskiego ruchu narodowego; 5) rozpoznaje najważniejszych ludzi nauki oraz omawia ich dokonania.	
7. – 8. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
III. I wojna światowa			
1. Przyczyny konfliktu	1. Międzynarodowy układ sił 2. Powstanie sojuszy 3. Wojna rosyjsko-japońska 4. Wyścig zbrojeń 5. Kocioł bałkański	XXXVII. I wojna światowa. Uczeń: 1) wyjaśnia pośrednie i bezpośrednie przyczyny wybuchu wojny, z uwzględnieniem procesu powstawania dwóch przeciwstawnych systemów sojuszy; 2) opisuje charakter działań wojennych na różnych frontach; 3) wyjaśnia okoliczności przystąpienia Stanów Zjednoczonych Ameryki do wojny i ich rolę w konflikcie; 4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji; 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw centralnych i Rosji.	1
2. Fronty Wielkiej Wojny	1. Zamach w Sarajewie 2. Wybuch I wojny światowej 3. Nieudana wojna błyskawiczna 4. Wojna pozycyjna na froncie zachodnim 5. Front wschodni 6. Front bałkański i włoski	XXXVII. I wojna światowa. Uczeń: 1) wyjaśnia pośrednie i bezpośrednie przyczyny wybuchu wojny, z uwzględnieniem procesu powstawania dwóch przeciwstawnych systemów sojuszy; 2) opisuje charakter działań wojennych na różnych frontach.	1
3. Rewolucje w Rosji	1. Rewolucja lutowa 2. Okres dwuwładzy 3. Rewolucja październikowa 4. Wojna domowa 5. Rosja po rewolucji	XXXVII. I wojna światowa. Uczeń: 4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji.	1
4. Klęska państw centralnych	1. Wojna na morzach 2. Przystąpienie Stanów Zjednoczonych do wojny 3. Sytuacja państw centralnych 4. Klęska państw centralnych 5. Rewolucja w Niemczech 6. Skutki Wielkiej Wojny	XXXVII. I wojna światowa. Uczeń: 2) opisuje charakter działań wojennych na różnych frontach; 3) wyjaśnia okoliczności przystąpienia Stanów Zjednoczonych Ameryki do wojny i ich rolę w konflikcie; 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw centralnych i Rosji.	1
5. Polacy na frontach Wielkiej Wojny	1. Polacy u boku państw centralnych 2. Legiony Polskie u boku Austro-Węgier 3. Formacje polskie u boku Rosji 4. Szlak bojowy Legionów Polskich 5. Wojsko polskie we Francji	XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej. Uczeń: 2) ma wiedzę o służbie setek tysięcy Polaków w armiach państw zaborczych jako konsekwencji braku własnego państwa; 5) charakteryzuje przykłady zaangażowania militarnego Polaków podczas wojny, ze szczególnym uwzględnieniem losów Legionów.	1
6. Sprawa polska na arenie międzynarodowej	1. Sprawa polska na początku wojny 2. Państwa centralne wobec sprawy polskiej 3. Sprawa polska w polityce państw ententy 4. Polacy na konferencji	XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej. Uczeń: 1) omawia stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny; 3) przedstawia koncepcje polskich ugrupowań politycznych wobec	1

	pokoju w Paryżu	nadciągającego konfliktu światowego; 4) analizuje umiędzynarodowienie sprawy polskiej (m.in. Akt 5 listopada, rola Stanów Zjednoczonych Ameryki i rewolucji rosyjskich, deklaracja z 3 czerwca 1918 roku).	
7. – 8. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
IV. Świat po I wojnie światowej			
1. Ład wersalski	1. Traktat wersalski 2. Rozpad Austro-Węgier 3. Traktaty z Bułgarią i Turcją 4. Nowe państwa w Europie 5. Liga Narodów 6. Mały traktat wersalski 7. Pierwsze koncepcje zjednoczenia Europy	XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń: 2) przedstawia postanowienia traktatu wersalskiego; charakteryzuje słabe strony ładu wersalskiego; 3) charakteryzuje cele Ligi Narodów.	1
2. ZSRS – imperium komunistyczne	1. Powstanie ZSRS 2. Gospodarka ZSRS 3. Rządy Stalina 4. Kult jednostki 5. Międzynarodowa działalność Kominternu 6. Zbrodnie sowieckie przed II wojną światową 7. Rywalizacja i współpraca ZSRS i Niemiec	XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Uczeń: 1) wyjaśnia genezę państwa sowieckiego i charakteryzuje jego politykę wewnętrzną i zagraniczną w okresie międzywojennym; 5) porównuje funkcjonowanie aparatu terroru w ZSRS i III Rzeszy Niemieckiej; 6) ukazuje skalę wewnętrznych represji w ZSRS w latach 30. (w tym tzw. operację polską NKWD 1937–1938).	1
3. Czas Wielkiego Kryzysu	1. Skutki I wojny światowej 2. Czas koniunktury 3. Wielki kryzys 4. <i>New Deal</i>	XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń: 1) analizuje cywilizacyjne i kulturowe następstwa wojny; ocenia straty wojenne, wylicza społeczne i gospodarcze następstwa wojny; 5) charakteryzuje wielki kryzys gospodarczy.	1
4. Rozwój faszyzmu i nazizmu	1. Kryzys demokracji w Europie 2. Narodziny włoskiego faszyzmu 3. Republika Weimarska 4. Powstanie nazizmu 5. Przejęcie władzy przez Hitlera 6. Rządy Hitlera 7. Społeczeństwo III Rzeszy 8. Początki zbrodni hitlerowskich	XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń: 4) wyjaśnia znaczenie układów z Rapallo i Locarno dla ładu międzynarodowego. XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Uczeń: 2) wyjaśnia genezę faszyzmu i charakteryzuje faszystowskie Włochy; 3) charakteryzuje genezę i główne idee niemieckiego narodowego socjalizmu oraz drogę Hitlera do władzy w Niemczech; 4) charakteryzuje politykę wewnętrzną i zagraniczną III Rzeszy Niemieckiej w latach 30.; 5) porównuje funkcjonowanie aparatu terroru w ZSRS i III Rzeszy Niemieckiej.	1
5. Przemiany społeczne w okresie międzywojennym	1. Emancypacja kobiet 2. Rozwój oświaty i sytuacja wyznaniowa 3. Rozwój mass mediów 4. Kultura masowa w okresie międzywojennym 5. Rozwój techniki 6. Architektura okresu międzywojennego	XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń: 6) rozpoznaje dorobek okresu międzywojennego w dziedzinie kultury i nauki.	1
6. Świat na	1. Podboje Włoch i Japonii	XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w	1

drodze ku nowej wojnie	<ol style="list-style-type: none"> 2. Militaryzacja Niemiec 3. Wojna domowa w Hiszpanii 4. Przyłączenie Austrii do Niemiec 5. Rozbiory Czechosłowacji 	<p>okresie międzywojennym. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) charakteryzuje politykę wewnętrzną i zagraniczną III Rzeszy Niemieckiej w latach 30. <p>XLV. Świat na drodze do II wojny światowej. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia ideologiczne, polityczne i gospodarcze przyczyny wybuchu II wojny światowej; 2) wyjaśnia wpływ polityki hitlerowskich Niemiec oraz Związku Sowieckiego na rozbijanie systemu wersalskiego; 3) charakteryzuje politykę appeasementu; 4) wyjaśnia genezę paktu Ribbentrop-Mołotow i przedstawia jego postanowienia. 	
7. – 8. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
V. II Rzeczpospolita			
1. Odrodzenie Rzeczpospolitej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pierwsze ośrodki władzy 2. Odzyskanie niepodległości 3. Ustrój nowego państwa 4. Trudne początki niepodległości 	<p>XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) analizuje proces formowania się centralnego ośrodka władzy państwowej (od deklaracji Rady Regencyjnej z 7 października 1918 roku do małej konstytucji z 1919 roku). 	1
2. Kształtowanie się granicy zachodniej i południowej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jaka powinna być odrodzona Polska? 2. Powstanie wielkopolskie 3. Powrót Pomorza do Polski 4. Wolne Miasto Gdańsk 5. I powstanie śląskie 6. II powstanie śląskie 7. Plebiscyt i III powstanie śląskie 8. Spór o Śląsk Cieszyński 9. Plebiscyt na Warmii, Mazurach i Powiślu 	<p>XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) charakteryzuje genezę powstania wielkopolskiego 1918–1919 oraz jego znaczenie dla odrodzenia się państwa polskiego i obrony jego niepodległości w 1920 roku; 3) przedstawia postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski; 4) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy z Niemcami, z uwzględnieniem powstania wielkopolskiego, powstań śląskich i plebiscytów; 6) porównuje kształt terytorialny I i II Rzeczypospolitej. <p>XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na powstanie i kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje Polski. 	1
3. Walki o granicę wschodnią	<ol style="list-style-type: none"> 1. Konflikt polsko-ukraiński 2. Początek konfliktu z bolszewikami 3. Ofensywa bolszewików 4. Bitwa Warszawska 5. Pokój ryski 6. Sprawa Wileńszczyzny 	<p>XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 5) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem wojny polsko-bolszewickiej; 6) porównuje kształt terytorialny I i II Rzeczypospolitej. <p>XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na powstanie i kształt II Rzeczypospolitej; 	1

		porównuje ich wizje Polski.	
4. Rządy parlamentarne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Konstytucja marcowa 2. Scena polityczna II Rzeczypospolitej 3. Elekcja i śmierć prezydenta Narutowicza 4. Rządy parlamentarne w II Rzeczypospolitej 5. Polska na arenie międzynarodowej 	<p>XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje ustrój polityczny II Rzeczypospolitej na podstawie konstytucji marcowej z 1921 roku; 3) ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na powstanie i kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje Polski; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski, Europy i świata w okresie międzywojennym; 6) wyjaśnia, na czym polegało znaczenie istnienia II Rzeczypospolitej dla stabilności ładu międzynarodowego w Europie. 	1
5. Przewrót majowy i rządy sanacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kryzys rządów parlamentarnych 2. Przewrót majowy 3. Nowela sierpniowa 4. Rządy sanacyjne 5. Konstytucja kwietniowa 6. Represje wobec opozycji 7. Obóz sanacyjny po śmierci Piłsudskiego 8. Polski autorytaryzm 9. Polityka międzynarodowa w okresie sanacji 10. Przyłączenie Zaolzia do Rzeczypospolitej 11. Niemieckie żądania wobec Polski 12. Zacieśnienie współpracy w Wielką Brytanią i Francją 13. Aktywizacja polskiego społeczeństwa 14. Pakt Ribbentrop-Mołotow 	<p>XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) wyjaśnia przyczyny przewrotu majowego, charakteryzuje jego przebieg oraz ocenia skutki ustrojowe (nowela sierpniowa, konstytucja kwietniowa z 1935 roku); 3) ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na powstanie i kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje Polski; 4) charakteryzuje życie polityczne w Polsce w czasie rządów sanacyjnych; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski, Europy i świata w okresie międzywojennym; 6) wyjaśnia, na czym polegało znaczenie istnienia II Rzeczypospolitej dla stabilności ładu międzynarodowego w Europie. 	1
6. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Społeczeństwo II Rzeczypospolitej 2. Mniejszości narodowe w Rzeczypospolitej 3. Problemy gospodarcze II Rzeczypospolitej 4. Reformy Grabskiego 5. Budowa portu w Gdyni 6. Inwestycje przemysłowe w latach 30. 	<p>XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje skalę i skutki wojennych zniszczeń, uwzględniając zaborowe „dziedzictwo”; 2) charakteryzuje strukturę społeczeństwa II Rzeczypospolitej, uwzględniając jego wielonarodowy, wielokulturowy i wieloreligijny charakter; 3) przedstawia i ocenia dokonania pierwszych lat odbudowy (m.in. reformy Władysława Grabskiego i unifikacja państwa); 4) omawia skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich; 5) charakteryzuje i ocenia osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej z lat 30. (m.in. reformy Eugeniusza Kwiatkowskiego, rozwój Gdyni, Centralny Okręg Przemysłowy). 	1
7. Kultura i nauka w II Rzeczypospolitej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Początki oświaty w II Rzeczypospolitej 2. Reformy szkolnictwa 3. Nauka polska 4. Literatura okresu 	<p>XLIV. Kultura i nauka w okresie II Rzeczypospolitej. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) rozpoznaje osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki z okresu II Rzeczypospolitej oraz ich twórców; 	1

	<p>międzywojennego</p> <p>5. Sztuka i architektura w II Rzeczypospolitej</p> <p>6. Kino i radio w międzywojennej Polsce</p> <p>7. Sport w II Rzeczypospolitej</p>	2) charakteryzuje zróżnicowanie kulturowe II Rzeczypospolitej.	
8. – 9. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
VI. II wojna światowa			
1. Wojna obronna	<p>1. W przededniu wojny</p> <p>2. Niemiecka napaść na Polskę</p> <p>3. Przeciwko Blitzkriegowi</p> <p>4. Sowiecka napaść na Polskę</p> <p>5. Ostatnie punkty oporu</p> <p>6. Pierwsze zbrodnie hitlerowskie</p> <p>7. Ocena wojny obronnej</p>	<p>XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 roku. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej;</p> <p>2) wyjaśnia cele wojenne hitlerowskich Niemiec i ZSRS; charakteryzuje główne linie narracyjne antypolskiej propagandy agresorów uzasadniających swój atak na Polskę;</p> <p>3) charakteryzuje etapy wojny obronnej, podaje przykłady bohaterstwa obrońców, w tym: Westerplatte, Poczty Polskiej, Mokrej, Wizny, bitwy nad Bzurą, Warszawy i Kocka, oraz zbrodni wojennych dokonanych przez agresorów, w tym w: Wieluniu, Bydgoszczy, Katowicach i Grodnie;</p> <p>6) wyjaśnia przyczyny przegranej przez Polskę wojny obronnej;</p> <p>7) charakteryzuje materialne i demograficzne skutki przegranej wojny obronnej.</p>	1
2. Hitler i Stalin dzielą Europę	<p>1. Współpraca ZSRS i III Rzeszy</p> <p>2. Sowieckie podboje</p> <p>3. Podbój Danii i Norwegii przez Niemcy</p> <p>4. Podbój Belgii, Holandii i Francji</p> <p>5. Przeciwko Wielkiej Brytanii</p> <p>6. Wojna na Bałkanach</p>	<p>XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń:</p> <p>1) omawia współpracę hitlerowskich Niemiec i ZSRS w latach 1939–1941;</p> <p>2) charakteryzuje etapy agresji i aneksji obu totalitarnych mocarstw;</p> <p>3) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne).</p>	1
3. Wojna na froncie wschodnim	<p>1. Napaść Niemiec na ZSRR</p> <p>2. Bitwa pod Moskwą</p> <p>3. Niemcy i podbita ludność</p> <p>4. Wspólnie przeciw Hitlerowi</p> <p>5. Bitwa o Stalingrad</p>	<p>XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń:</p> <p>2) charakteryzuje etapy agresji i aneksji obu totalitarnych mocarstw;</p> <p>3) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne);</p> <p>5) wyjaśnia przyczyny klęski państw Osi.</p>	1
4. Polityka Niemiec w okupowanej Europie	<p>1. Sytuacja ludności okupowanych krajów</p> <p>2. Postawy ludności i władz krajów okupowanych</p> <p>3. Ruch oporu i partyzantka w krajach europejskich</p>	<p>XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń:</p> <p>4) charakteryzuje politykę hitlerowskich Niemiec na terenach okupowanej Europy, z uwzględnieniem różnic w modelach polityki okupacyjnej realizowanej przez Niemcy na wschodzie i na zachodzie.</p>	1
5. Holokaust	<p>1. Separacja ludności żydowskiej</p> <p>2. W stronę zagłady</p> <p>3. Zagłada Żydów</p> <p>4. Powstanie w getcie</p> <p>5. Postawy wobec Holokaustu</p>	<p>XLIX. Niemiecka polityka eksterminacji. Uczeń:</p> <p>1) przedstawia ideologiczne podstawy eksterminacji całych narodów oraz „istot niegodnych życia” (eutanazja) prowadzonej przez Niemcy hitlerowskie;</p> <p>2) charakteryzuje etapy eksterminacji</p>	1

		<p>Żydów (dyskryminacja, stygmatyzacja, izolacja, zagłada);</p> <p>3) rozpoznaje główne miejsca eksterminacji Żydów polskich i europejskich oraz innych grup etnicznych i społecznych na terenie Polski i Europy Środkowo-Wschodniej (w tym: Auschwitz-Birkenau, Treblinka, Sobibór i Babi Jar);</p> <p>4) opisuje postawy ludności żydowskiej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem powstania w getcie warszawskim;</p> <p>5) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego i społeczności międzynarodowej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem Sprawiedliwych, na przykładzie Ireny Sendlerowej, s. Matyldy Getter, Antoniny i Jana Żabińskich oraz rodziny Ulmów.</p>	
6. Wojna poza Europą	<ol style="list-style-type: none"> 1. Początek walk w Afryce 2. Zakończenie walk w Afryce 3. Wojna na morzach i oceanach 4. Atak na Pearl Harbor 5. Ofensywa japońska w Azji 6. Wojna na Pacyfiku 	<p>XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń:</p> <p>2) charakteryzuje etapy agresji i aneksji obu totalitarnych mocarstw;</p> <p>3) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne);</p> <p>5) wyjaśnia przyczyny klęski państw Osi.</p>	1
7. Droga do zwycięstwa	<ol style="list-style-type: none"> 1. Początki Wielkiej Koalicji 2. Wojna pancerna 3. Bitwa na Łuku Kurskim 4. Desant na Sycylię i Włochy 5. Konferencje Wielkiej Trójki 6. Lądowanie w Normandii i otwarcie drugiego frontu 7. Wyzwolenie Europy środkowo- wschodniej 8. Konferencja w Jałcie 9. Zajęcie Niemiec i Austrii 10. Konferencja w Poczdamie 11. Zakończenie walk na Pacyfiku 	<p>XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń:</p> <p>2) charakteryzuje etapy agresji i aneksji obu totalitarnych mocarstw;</p> <p>3) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne);</p> <p>5) wyjaśnia przyczyny klęski państw Osi;</p> <p>6) opisuje uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki (Teheran, Jałta, Poczdam) oraz przedstawia ich ustalenia.</p>	1
8. – 9. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
VII. Polacy podczas II wojny światowej			
1. Polska pod okupacją	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podział ziem polskich w 1939 roku 2. Wyniszczenie polskich elit 3. Polityka III Rzeszy wobec Polaków 4. Niemieckie zbrodnie w Polsce 5. Polityka ZSRS wobec Polaków 6. Deportacje w głąb ZSRS 7. Zbrodnia katyńska 8. Wobec sowieckiej okupacji 	<p>XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 roku. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Uczeń:</p> <p>4) przedstawia podział ziem polskich między okupantów; wskazuje przykłady współpracy między nimi.</p> <p>XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką. Uczeń:</p> <p>1) przedstawia prawnoustrojowe regulacje okupacyjnych władz dotyczące terytorium państwa polskiego i zamieszkującej tam ludności;</p> <p>2) przedstawia realia życia codziennego w okupowanej Polsce;</p> <p>3) wymienia i charakteryzuje przykłady największych zbrodni niemieckich i sowieckich (m.in. Auschwitz, Palmiry, Piaśnica, niemiecki obóz dla polskich dzieci w Łodzi, Ponary, Katyń, Miednoje, Charków);</p>	1

		<p>4) porównuje system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady; omawia kwestie deportacji i wysiedleń ludności polskiej oraz jej planowanego wyniszczenia, z uwzględnieniem powstania na Zamojszczyźnie;</p> <p>6) charakteryzuje postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki okupantów oraz wymienia przykłady heroizmu Polaków, w tym Witolda Pileckiego i Maksymiliana Marii Kolbego; podaje przykłady kolaboracji z Niemcami i Sowietami;</p> <p>7) charakteryzuje sytuację dzieci i młodzieży pod okupacją niemiecką i sowiecką oraz wskazuje przykłady patriotycznych postaw młodzieży (np. udział w konspiracyjnym harcerstwie);</p> <p>8) omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizm Polaków na przykładzie:</p> <p>b) Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu,</p> <p>c) Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu.</p>	
2. Polskie władze na uchodźstwie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Polski rząd na uchodźstwie 2. Polskie siły zbrojne na Zachodzie 3. Układ Sikorski-Majski 4. Zerwanie stosunków polsko-radzieckich 5. Katastrofa gibraltarska 6. Polskie władze w ZSRS 	<p>XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 roku. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Uczeń:</p> <p>5) wyjaśnia znaczenie powołania polskich władz państwowych i sił zbrojnych na uchodźstwie.</p> <p>L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju. Uczeń:</p> <p>1) omawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie;</p> <p>2) ocenia znaczenie układu Sikorski-Majski dla obywateli polskich znajdujących się pod okupacją sowiecką;</p> <p>3) przedstawia przykłady bohaterstwa żołnierzy polskich na frontach II wojny światowej, w tym: bitwę o Narvik, bitwę o Anglie, bitwę pod Tobrukiem, bitwę o Monte Cassino, bitwę pod Falaise, bitwę o Arnhem, bitwę o Kołobrzeg, bitwę o Bredę i zdobycie Berlina;</p> <p>4) analizuje politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej;</p> <p>9) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w okresie II wojny światowej z wydarzeniami w Europie i na świecie.</p>	1
3. Polskie Państwo Podziemne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Struktury Polskiego Państwa Podziemnego 2. Konspiracja wojskowa - Armia Krajowa 3. Działalność Polskiego Podziemia 4. Konspiracja Cywilna 5. Pozostałe podziemne 	<p>XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką. Uczeń:</p> <p>5) wyjaśnia przyczyny i rozmiary konfliktu polsko-ukraińskiego, w tym ludobójstwa ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej.</p> <p>L. Działalność władz Rzeczypospolitej</p>	1

	<p>organizacje zbrojne</p> <p>6. Rzeź wołyńska</p> <p>7. Akcja „Burza”</p>	<p>Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju. Uczeń:</p> <p>5) charakteryzuje organizację i cele Polskiego Państwa Podziemnego;</p> <p>6) charakteryzuje polityczną i militarną działalność Armii Krajowej oraz Narodowych Sił Zbrojnych i Batalionów Chłopskich; wskazuje różne formy oporu wobec okupantów;</p> <p>7) omawia uwarunkowania i cele akcji „Burza”.</p>	
4. Powstanie warszawskie i rok 1945	<p>1. Przyczyny wybuchu powstania</p> <p>2. Przebieg walk powstańczych</p> <p>3. Zachodni alianci wobec powstania</p> <p>4. Upadek powstania</p> <p>5. Znaczenie powstania warszawskiego</p> <p>6. Nowe rządy w Polsce</p> <p>7. Walki na ziemiach polskich</p>	<p>L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju. Uczeń:</p> <p>3) przedstawia przykłady bohaterstwa żołnierzy polskich na frontach II wojny światowej, w tym: bitwę o Narvik, bitwę o Anglię, bitwę pod Tobrukiem, bitwę o Monte Cassino, bitwę pod Falaise, bitwę o Arnhem, bitwę o Kołobrzeg, bitwę o Bredę i zdobycie Berlina;</p> <p>8) charakteryzuje powstanie warszawskie (uwarunkowania polityczne, przebieg walk, ludobójstwo na Woli, następstwa powstania, postawę aliantów i Związku Sowieckiego);</p> <p>9) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w okresie II wojny światowej z wydarzeniami w Europie i na świecie.</p> <p>XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką. Uczeń:</p> <p>8) omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizm Polaków na przykładzie:</p> <p>a) Muzeum Powstania Warszawskiego.</p>	1
5. Polacy na frontach II wojny światowej	<p>1. Początki Polskich Sił Zbrojnych</p> <p>2. Polskie lotnictwo w Anglii</p> <p>3. Walki w Afryce</p> <p>4. Udział w wyzwaniu Włoch i krajów Europy zachodniej</p> <p>5. Formacje zbrojne u boku ZSRS</p>	<p>L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju. Uczeń:</p> <p>3) przedstawia przykłady bohaterstwa żołnierzy polskich na frontach II wojny światowej, w tym: bitwę o Narvik, bitwę o Anglię, bitwę pod Tobrukiem, bitwę o Monte Cassino, bitwę pod Falaise, bitwę o Arnhem, bitwę o Kołobrzeg, bitwę o Bredę i zdobycie Berlina.</p>	1
6. – 7. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
44 lekcje + 7 powtórzeń + 7 sprawdzianów = 58h			
CZĘŚĆ IV			
I. Świat po II wojnie światowej			
1. Odbudowa powojennego świata	<p>1. Bilans strat wojennych</p> <p>2. Budowa nowego porządku światowego</p> <p>3. Powstanie ONZ</p> <p>4. Okupacja Niemiec i Austrii</p> <p>5. Doktryna Trumana i plan Marshalla</p> <p>6. Komunizm w Europie</p>	<p>LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej;</p> <p>2) wyjaśnia genezę zimnej wojny i wskazuje najpoważniejsze punkty zapalne w pierwszej jej fazie (wojna w Korei, problem niemiecki);</p> <p>3) wyjaśnia genezę NATO i Układu Warszawskiego.</p>	1
2. Żelazna kurtyna	<p>1. Podzielona Europa</p> <p>2. Ku zjednoczonej Europie</p>	<p>LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Uczeń:</p>	1

	<ol style="list-style-type: none"> 3. Stalinizm w państwach bloku wschodniego 4. Powojenne Niemcy i Austria 5. Powstanie RFN i NRD 6. Śmierć Stalina i destalinizacja 7. Powstanie węgierskie 8. Praska wiosna 9. Rewolucja kubańska 10. Kryzys kubański 	<p>1) charakteryzuje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej;</p> <p>2) wyjaśnia genezę zimnej wojny i wskazuje najpoważniejsze punkty zapalne w pierwszej jej fazie (wojna w Korei, problem niemiecki);</p> <p>3) wyjaśnia genezę NATO i Układu Warszawskiego;</p> <p>4) omawia proces sowietyzacji państw Europy Środkowo-Wschodniej i opór wobec komunizmu (Berlin – 1953 rok, Węgry – 1956 rok, Czechosłowacja – 1968 rok).</p> <p>LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń:</p> <p>2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym: wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie.</p>	
3. Azja w czasach dekolonizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Walka o niepodległość Indii 2. Chińska Republika Ludowa 3. Chiny w czasach Mao Zedonga 4. Wojna w Korei 5. Wyzwolenie Indochin i Indonezji 6. Wojna w Wietnamie 	<p>LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Uczeń:</p> <p>2) wyjaśnia genezę zimnej wojny i wskazuje najpoważniejsze punkty zapalne w pierwszej jej fazie (wojna w Korei, problem niemiecki).</p> <p>LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia genezę i skutki procesów dekolonizacyjnych w Azji i Afryce;</p> <p>2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym: wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie;</p> <p>5) charakteryzuje skutki przejścia władzy w Chinach przez komunistów (największe ludobójstwo po 1945 roku – polityka Wielkiego Skoku).</p>	1
4. Bliski Wschód i Afryka po II wojnie światowej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Powstanie Izraela 2. Kryzys sueski 3. Od wojny sześciodniowej do kryzysu paliwowego 4. Rewolucja islamska w Iranie 5. Dekolonizacja w Afryce 6. Konflikty okresu dekolonizacji 7. Państwa Trzeciego Świata 	<p>LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia genezę i skutki procesów dekolonizacyjnych w Azji i Afryce;</p> <p>2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym: wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie;</p> <p>3) wyjaśnia charakter konfliktów na Bliskim Wschodzie, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktu arabsko-izraelskiego.</p>	1
5. Przemiany w powojennym świecie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Początki integracji europejskiej 2. Walka z rasizmem w USA 3. Kultura w latach 1945-68 4. Rewolucja obyczajowa lat 60. 5. Subkultury i ruchy kontestatorskie 6. Sobór watykański II 	<p>LIII. Przemiany cywilizacyjne na świecie. Uczeń:</p> <p>1) analizuje najważniejsze przemiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej;</p> <p>2) charakteryzuje kulturowe tło i długofalowe konsekwencje rewolucji 1968 roku.</p>	1
6. – 7. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
II. Polska i Polacy po II wojnie światowej			
1. Początki władzy	1. Manifest PKWN i Polska lubelska	LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948). Uczeń:	1

komunistów w Polsce	<ol style="list-style-type: none"> 2. Walka z Podziemiem 3. Nowy rząd i referendum 4. Wybory do sejmu 5. Likwidacja partii opozycyjnych i powstanie PZPR 	<p>2) charakteryzuje okoliczności i etapy przejmowania władzy w Polsce przez komunistów oraz formy zniewalania Polaków przez reżim komunistyczny (terror fizyczny, propaganda, cenzura);</p> <p>3) omawia przejawy oporu społecznego wobec komunizmu („żołnierze niezłomni” – w tym: rtm. Witold Pilecki, Danuta Siedzikówna ps. „Inka”, płk Łukasz Ciepliński, a także rola Kościoła katolickiego, znaczenie emigracji).</p>	
2. Powojenna odbudowa	<ol style="list-style-type: none"> 1. Straty wojenne i bilans ofiar 2. Nowe granice Polski 3. Przesiedlenia ludności 4. Reforma rolna 5. Nacjonalizacja i kolektywizacja 6. Odbudowa przemysłu i infrastruktury w Polsce 	<p>LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948). Uczeń:</p> <p>1) opisuje straty demograficzne, terytorialne, gospodarcze i kulturowe po II wojnie światowej (ze szczególnym uwzględnieniem wymuszonych migracji milionów Polaków oraz dalekosiężnych skutków eksterminacji znacznej części polskich elit);</p> <p>4) charakteryzuje okres odbudowy oraz ocenia projekt i realizację reformy rolnej i nacjonalizacji przemysłu oraz handlu.</p>	1
3. Polska w czasach stalinizmu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sowietyzacja Polski 2. Represje polityczne 3. Prześladowania kościoła w stalinowskiej Polsce 4. Sowietyzacja młodego pokolenia 5. Stalinizm w kulturze i nauce 	<p>LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja. Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje proces sowietyzacji na przykładzie terroru stalinowskiego, nowego ustroju państwa (konstytucja z 1952 roku), kolektywizacji i „bitwy o handel” oraz socrealizmu w kulturze;</p> <p>2) opisuje formy i konsekwencje prześladowania Kościoła katolickiego (z uwzględnieniem szkodliwych reperkusji dla integracji Ziemi Zachodnich i Północnych).</p>	1
4. Odwilż polityczna 1956 r.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Początek odwilży politycznej 2. Rywalizacja frakcji w PZPR 3. Poznański czerwiec 1956 roku 4. Październik 1956 roku 5. Odwilż i jej zakończenie 	<p>LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja. Uczeń:</p> <p>3) wyjaśnia przyczyny, postulaty (nie tylko socjalne) i następstwa Poznańskiego Czerwca oraz znaczenie wydarzeń październikowych 1956 roku.</p>	1
5. „Mała stabilizacja” za Gomułki	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rządy Gomułki 2. Polityka zagraniczna PRL 3. Konflikt władz z kościołem 4. Kształtowanie się opozycji 5. Marzec '68 6. Wydarzenia na Wybrzeżu-grudzień '70 	<p>LVII. Polska w latach 1957–1981. Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje system władzy w latach 60. i 70. w PRL i stopień uzależnienia od ZSRS; opisuje proces industrializacji i funkcjonowanie gospodarki planowej;</p> <p>2) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach 1968, 1970 i 1976;</p> <p>3) wyjaśnia społeczno-polityczną rolę Kościoła katolickiego, ze szczególnym uwzględnieniem roli prymasa Stefana Wyszyńskiego i jego programu duszpasterskiego (Jasnogórskie Śluby Narodu, Wielka Nowenna, obchody milenijne).</p> <p>LVIII. Dekada 1981–1989. Uczeń:</p> <p>3) rozpoznaje największe powojenne polskie osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki, z uwzględnieniem twórczości emigracyjnej.</p>	1
6. Polska czasów Gierka	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zmiana na szczycie władzy 2. Rozwój gospodarczy pod rządami Gierka 	<p>LVII. Polska w latach 1957–1981. Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje system władzy w latach 60. i 70. w PRL i stopień uzależnienia od</p>	1

	<ol style="list-style-type: none"> 3. Początki kryzysu gospodarczego 4. Strajki w czerwcu 1976 roku 5. Narodziny opozycji demokratycznej 6. Relacje z kościołem katolickim 7. Pielgrzymka papieża do Ojczyzny 	<p>ZSRS; opisuje proces industrializacji i funkcjonowanie gospodarki planowej;</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach 1968, 1970 i 1976; 4) charakteryzuje i ocenia działalność opozycji politycznej i niezależnego ruchu wydawniczego w latach 1976–1980; 5) ocenia rolę papieża Jana Pawła II i jego wpływ na przemiany w Polsce i krajach sąsiednich. <p>LVIII. Dekada 1981–1989. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) rozpoznaje największe powojenne polskie osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki, z uwzględnieniem twórczości emigracyjnej. 	
7. Powstanie „Solidarności”	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wydarzenia sierpniowe 2. Porozumienia sierpniowe 3. Karnawał „Solidarności” 4. Polityka władz wobec „Solidarności” 5. Sytuacja międzynarodowa 	<p>LVII. Polska w latach 1957–1981. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 6) wyjaśnia przyczyny i następstwa strajków w 1980 roku; 7) charakteryzuje ruch społeczny „Solidarność” i ocenia jego wpływ na przemiany społeczno-polityczne w Polsce i w Europie. <p>LVIII. Dekada 1981–1989. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) rozpoznaje największe powojenne polskie osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki, z uwzględnieniem twórczości emigracyjnej. 	1
8. Stan wojenny w Polsce	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wprowadzenie stanu wojennego w Polsce 2. Podziemie polityczne w okresie stanu wojennego 3. Zakończenie stanu wojennego 4. Sytuacja opozycji w stanie wojennym 5. Sytuacja gospodarcza 6. Próby naprawy polskiej gospodarki 7. Początek dialogu władzy z opozycją 	<p>LVIII. Dekada 1981–1989. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia przyczyny i skutki wprowadzenia stanu wojennego oraz formy oporu społecznego (ze szczególnym uwzględnieniem Kopalni Węgla Kamiennego „Wujek”, „Solidarności Walczącej”, bł. ks. Jerzego Popiełuszki); 3) rozpoznaje największe powojenne polskie osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki, z uwzględnieniem twórczości emigracyjnej. 	1
9. – 10. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
III. Świat po upadku komunistów			
1. Kryzys bloku komunistycznego	<ol style="list-style-type: none"> 1. ZSRS w czasach Breżniewa 2. Sytuacja w europejskich krajach socjalistycznych 3. Ofensywa Reagana 4. Wojna w Afganistanie 5. Kryzys władzy w ZSRS 	<p>LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym: wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie. 	1
2. Jesień Narodów	<ol style="list-style-type: none"> 1. Początki transformacji 2. Aksamitna rewolucja 3. Krwawy koniec reżimu Ceaușescu w Rumunii 4. Upadek muru berlińskiego 5. Zjednoczenie Niemiec 	<p>LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowej i Wschodniej w latach 1989–1991 („jesień narodów”, zjednoczenie Niemiec, rozpad ZSRS i powstanie niepodległej Ukrainy, Białorusi oraz państw bałtyckich); 2) charakteryzuje procesy integracyjne (Unii Europejskiej) oraz dezintegracyjne (rozpad Jugosławii i Czechosłowacji) w Europie. 	1

3. Wojna i pokój na przełomie wieków	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozpad ZSRS 2. Republiki postsowieckie 3. Konflikty w dawnym ZSRS 4. Wojny czeczeńskie 5. Wojna w dawnej Jugosławii 6. Konflikt w Rwandzie 	<p>LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowej i Wschodniej w latach 1989–1991 („jesień narodów”, zjednoczenie Niemiec, rozpad ZSRS i powstanie niepodległej Ukrainy, Białorusi oraz państw bałtyckich); 2) charakteryzuje procesy integracyjne (Unii Europejskiej) oraz dezintegracyjne (rozpad Jugosławii i Czechosłowacji) w Europie. 	1
4. Integracja europejska	<ol style="list-style-type: none"> 1. Narodziny Unii Europejskiej 2. Instytucje Unii Europejskiej 3. Strefa Schengen 4. Wspólna waluta 5. Rozszerzenie UE o kraje Europy Środkowo-Wschodniej 	<p>LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) charakteryzuje genezę i etapy integracji europejskiej; <p>LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) charakteryzuje procesy integracyjne (Unii Europejskiej) oraz dezintegracyjne (rozpad Jugosławii i Czechosłowacji) w Europie. 	1
5. Problemy współczesnego świata	<ol style="list-style-type: none"> 1. Cyfryzacja i globalizacja 2. Wzrost poziomu życia 3. Kultura globalna 4. Zagrożenia ekologiczne 5. Świat nierówności 6. Ruchy fundamentalistyczne i terroryzm 		1
6. – 7. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
IV. III Rzeczpospolita			
1. Okrągły Stół i wybory czerwcowe	<ol style="list-style-type: none"> 1. Obrady okrągłego stołu 2. Wybory czerwcowe 1989 r. 3. Wasz Prezydent, Nasz Premier 4. Podział obozu solidarnościowego 	<p>LVIII. Dekada 1981–1989. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) wyjaśnia przyczyny zawarcia porozumienia Okrągłego Stołu, opisuje i ocenia jego skutki; 3) rozpoznaje największe powojenne polskie osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki, z uwzględnieniem twórczości emigracyjnej. 	1
2. Przemiany polityczne i ustrojowe	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rząd Mazowieckiego i nowela grudniowa 2. Likwidacja MO i SB 3. Rozpad obozu solidarnościowego 4. Formacje postkomunistyczne 5. Wycofanie wojsk sowieckich z Polski 6. Konstytucja RP z 1997 r. 7. Reforma samorządowa i administracyjna 	<p>LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI wieku. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia proces rozpadu Układu Warszawskiego i odzyskiwania suwerenności przez Polskę; 2) opisuje kluczowe przemiany ustrojowe w latach 1989–1997, wyjaśnia ich międzynarodowe uwarunkowania; 3) wyjaśnia kontrowersje wokół problemu dekomunizacji i lustracji, porównuje rozwiązanie tych kwestii u naszych sąsiadów (Czechosłowacja, Niemcy); 4) ocenia proces transformacji ustrojowej i gospodarczej. 	1
3. Transformacja gospodarcza i społeczna	<ol style="list-style-type: none"> 1. Polska na skraju katastrofy gospodarczej 2. Plan Balcerowicza 3. Prywatyzacja 4. Społeczne skutki transformacji gospodarczej 5. Perspektywy po transformacji 	<p>LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI wieku. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) opisuje kluczowe przemiany ustrojowe w latach 1989–1997, wyjaśnia ich międzynarodowe uwarunkowania; 4) ocenia proces transformacji ustrojowej i gospodarczej. 	1

4. Polska w NATO i UE	<ol style="list-style-type: none"> 1. Starania Polski o przystąpienie do NATO 2. Polska wstępuje do NATO 3. Integracja z Unią Europejską 4. Skutki członkostwa Polski w Unii Europejskiej 5. Polska w strefie Schengen 	LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI wieku. Uczeń: 5) charakteryzuje i ocenia polską politykę zagraniczną, w tym przystąpienie Polski do NATO i do Unii Europejskiej, współpracę regionalną na przykładzie Grupy Wyszehradzkiej (V4) oraz relacji Polski z Ukrainą i państwami bałtyckimi.	1
5. Najnowsze dzieje Polski	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przemiany polityczne i gospodarcze w Polsce po 2004 r. 2. Wychodzenie Polski z postkomunizmu – wizje i realizacja 3. Polityczne znaczenie wyborów parlamentarnych i prezydenckich 2005 r. 4. Katastrofa smoleńska 10 kwietnia 2010 r. 5. Zmiany polityczne i gospodarcze w Polsce w latach 2010–2015 6. Przemiany kulturowe, polityczne, społeczne i gospodarcze w Polsce w drugiej dekadzie XXI wieku 	LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI wieku. Uczeń: 6) ocenia znaczenie i skutki katastrofy smoleńskiej 10 kwietnia 2010 roku dla państwa polskiego; 7) charakteryzuje główne przemiany kulturowe, polityczne, społeczne i gospodarcze w Polsce w drugiej dekadzie XXI wieku, ze szczególnym uwzględnieniem: kryzysu demograficznego, kwestii zachowania tożsamości kulturowej, zmian zachodzących w Unii Europejskiej, transformacji energetycznej, dyskusji nad zmianami klimatycznymi.	1
6. – 7. Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)			2
23 lekcje + 4 powtórzenia + 4 sprawdziany = 31 lekcji			

VI. Procedury osiągnięcia szczegółowych celów edukacyjnych

W pracy szkolnej wykorzystywane są różnorodne techniki nauczania. Najważniejsza jest ich skuteczność oraz dostosowanie do określonego środowiska uczniowskiego. Aby zainteresować młodzież wykładanym przedmiotem i pomóc jej w zrozumieniu omawianej tematyki, warto zastosować podczas zajęć metody dydaktyczne. Ich wybór zależy od treści kształcenia, celów lekcji oraz zainteresowań samego nauczyciela. Obok nadal popularnych metod klasycznych (wykład, rozmowa nauczająca) pedagodzy coraz chętniej posługują się metodami aktywizującymi, takimi jak burza mózgów, debata „za” i „przeciw”, metaplan.

Wykład

Metoda ta polega na słownym przekazaniu przez nauczyciela nowych wiadomości. Wykład rozwija sprawności umysłowe ucznia, uczy go sporządzania notatki oraz selekcji informacji. Metodę tę wykorzystuje się w celu przedstawienia uczniom ważnych treści, wyjaśnienia pojęć lub podsumowania zagadnień. Prezentowany materiał opatruje się własnym komentarzem. Przed przystąpieniem do wykładu należy wyjaśnić uczniom cel zajęć oraz podać plan wypowiedzi. Wiadomości, które uczniowie powinni zanotować, warto podkreślić i powtórzyć. Trzeba pamiętać, że w trakcie wykładu poziom skupienia słuchaczy zmienia się – największy jest w pierwszych minutach, następnie spada, aby podnieść się pod koniec zajęć. Dlatego dobrze zacząć wypowiedź od anegdoty lub postawienia kontrowersyjnej tezy. W trakcie wykładu można stosować różne środki dydaktyczne, np. mapy, reprodukcje, materiały dźwiękowe, filmy. Kończąc wykład, należy dokonać skrótowego przypomnienia najważniejszych informacji, ponieważ podsumowanie, podobnie jak wstęp, najłatwiej zapada uczniom w pamięć. Wykład powinien zmieścić się w zaplanowanym czasie. Istnieje wiele rodzajów wykładów, np.:

- ▶ wykład organizacyjny – zwany inaczej wprowadzającym, stosuje się go na początku roku szkolnego,
- ▶ wykład informacyjny – polega na przekazaniu uczniom materiału, którego nie ma w podręczniku, lub też rozszerzeniu treści podręcznika,
- ▶ wykład analityczny – ma na celu przeprowadzenie analizy faktu lub procesu historycznego,
- ▶ wykład syntetyczny – służy podsumowaniu materiału, utrwaleniu i systematyzacji wiadomości.

Rozmowa nauczająca

Rozmowa nauczająca zalicza się do tzw. metod tradycyjnych. Jej istota to dialog nauczyciela z klasą. Warunkiem skutecznego zastosowania tej metody jest posiadanie przez uczniów określonych wiadomości na dany temat. Prowadzący poprzez umiejętne zadawanie pytań uzyskuje od klasy pożądane odpowiedzi. Taka rozmowa uczy porządkowania i oceniania własnej wiedzy oraz wyciągania wniosków. Uczeń zdobywa także umiejętność swobodnego i poprawnego posługiwania się językiem ojczystym, przygotowuje się do wystąpień publicznych. Podczas rozmowy nauczającej wykorzystuje się różnego rodzaju pytania, np.:

- ▶ przygotowawcze,
- ▶ przypominające i porządkujące informacje, które uczniowie już zdobyli,
- ▶ naprowadzające – nakierowujące uczniów ku prawidłowym odpowiedziom,
- ▶ podsumowujące – ukazujące uczniom rezultaty ich pracy, które pozwolą na formułowanie sądów i wniosków,
- ▶ kontrolne – sprawdzające stopień przyswojenia przez uczniów wiadomości i umiejętności.

Ważne jest również, aby pytania zostały sformułowane jasno, zrozumiale oraz jednoznacznie. Nauczyciel, pracując tą metodą, udziela głosu każdemu zgłaszającemu się uczniowi. Powinien zwracać uwagę nie tylko na poziom merytoryczny wypowiedzi, ale także na poprawność językową.

Burza mózgów

To metoda pracy w grupie pozwalająca zebrać wiele pomysłów w celu rozwiązania określonego zadania. Uaktywnia indywidualne możliwości twórcze uczniów i ze względu na spontaniczny charakter włącza do aktywnej pracy tych, którzy w innym przypadku pozostaliby bierni. Metoda ta zwiększa kreatywność młodzieży, uczy poprawnego formułowania wypowiedzi oraz słuchania innych. Na wyznaczonych zajęciach nauczyciel przedstawia zagadnienie oraz zasady pracy na lekcji. Uczniowie zgłaszają pomysły rozwiązania podanego problemu. Nie należy ich krytykować ani oceniać. Wszystkie propozycje są zapisywane w widocznym miejscu. Po zakończeniu sesji omawia się poszczególne hipotezy. Można również przeprowadzić głosowane i wybrać kilka propozycji, a następnie przydzielić grupy uczniów do opracowania danej kwestii.

Debata „za” i „przeciw”

Zadaniem uczniów biorących udział w debacie „za” i „przeciw” jest sformułowanie argumentów, które przekonałyby rozmówców mających inne zdanie do zmiany swoich poglądów. Za pośrednictwem tej metody młodzież uczy się prezentacji swojego stanowiska. Debata przygotowuje do rozwiązywania problemów w sposób twórczy i rozwija proces myślenia. Zmusza np. do poszukiwania argumentów za tezą, z którą uczeń się nie zgadza. W ten sposób ma on okazję spojrzeć na podaną kwestię z dwóch różnych punktów widzenia. Pracę tą metodą należy zacząć od dokładnego określenia przedmiotu dyskusji. Następnie dzieli się klasę na dwie grupy i ustala czas trwania ćwiczenia. Wnioski wypływające z debaty warto zapisywać na planszach lub tablicy. Nauczyciel powinien zachęcać uczniów do aktywności i umożliwić wypowiedzenie się wszystkim osobom. Po zakończeniu debaty należy ją podsumować i ocenić wartość zastosowanych przez młodzież argumentów.

Metaplan

Istotą tej metody jest sposób prowadzenia dyskusji, który pozwala na rozwiązywanie trudnych problemów. Uczniowie analizują podane zagadnienie według określonego porządku. Metaplan uczy wyrażania i uzasadniania swojego zdania oraz akceptowania opinii i poglądów innych. Pracując tą metodą, uczniowie w pierwszej kolejności odpowiadają na pytania: „Jak było?” i „Jak być powinno?”. W ten sposób prezentują wydarzenie historyczne, dokonują jego oceny oraz starają się stworzyć opis właściwej, ich zdaniem, sytuacji. Następnie zastanawiają się nad przyczynami zaistnienia określonego zdarzenia i ustalają odpowiedź na pytanie: „Dlaczego nie było tak, jak być powinno?”. W dalszej części zadania uczestnicy zajęć formułują wnioski prowadzące do rozstrzygnięcia omawianej kwestii. Wszystkie rozważania zapisywane są na odpowiednio przygotowanym schemacie. Na zakończenie ćwiczenia nauczyciel ocenia aktywność uczniów i merytoryczne przygotowanie do dyskusji.

Praca ze źródłem historycznym

Metoda ta umożliwia zaprezentowanie uczniowi warsztatu pracy historyka, a także sposobów zdobywania informacji o przeszłości. Uczy czytania tekstu ze zrozumieniem, rozbudza zainteresowania historyczne, motywuje do wysiłku intelektualnego. Uczeń uświadamia sobie, że do pełnego zrozumienia tekstu potrzebna jest szersza wiedza. Ta sytuacja prowadzi do zwiększenia samodzielności młodego człowieka poprzez motywowanie go do zdobywania wiadomości z wykorzystaniem różnych środków dydaktycznych. Nauczyciel, pracując tą metodą, powinien starannie zaplanować lekcję. Na początku uczeń czyta tekst lub dokładnie przygląda się ilustracji. Warto zacząć od określenia rodzaju źródła historycznego. Następnie analizuje się jego wiarygodność. Prowadzący zadaje pytania o autora i ewentualnego adresata dokumentu, o cel i okoliczności jego powstania, o możliwości nieskrępowanej wypowiedzi twórcy. Należy także zwrócić uwagę na to, kiedy źródło powstało. W dalszej kolejności przeprowadza się szczegółową analizę informacji zawartych w opracowywanych materiałach. Jeżeli w tekście widnieją nieznane pojęcia, zadaniem uczniów jest wyjaśnienie ich znaczenia. Uczeń powinien umieć nie tylko wskazywać fakty, lecz także odróżnić je od opinii i ocen. Należy również zwrócić uwagę na umiejętność selekcji wydarzeń, ich hierarchizacji, porównania z innymi źródłami i interpretacji.

Dyskusja punktowana

Dyskusja punktowana pozwala na sprawdzenie wiedzy uczniów w czasie zorganizowanej wymiany poglądów na określony temat. Uczniowie w trakcie dyskusji kształtują umiejętność poprawnego posługiwania się językiem polskim, przygotowują się do wypowiedzi publicznych oraz prezentacji własnych poglądów. Uczą się również twórczego rozwiązywania problemów, uwzględniania zdania innych i wykorzystywania zdobytej wiedzy w praktyce. Do pracy tą metodą należy utworzyć dwie kiluosobowe grupy. Nauczyciel określa temat i czas trwania dyskusji, omawia zasady oraz system oceniania uczniów. Punkty przydzielane są za podanie odpowiednich argumentów lub za trafne merytorycznie komentarze do wypowiedzi przeciwników. Odejmuje się je natomiast za niewłaściwe odpowiedzi oraz nieadekwatne do zaistniałej sytuacji zachowanie uczniów. Nauczyciel w trakcie dyskusji zajmuje bierne stanowisko – obserwuje zachowania i słucha wypowiedzi uczniów. Po zakończeniu zadania podsumowuje zajęcia oraz ocenia udział poszczególnych uczestników dyskusji.

Portfolio

Polega na gromadzeniu (np. w teczkach) materiałów dokumentujących pracę uczniów nad określonym tematem. Metoda zachęca do planowania i organizowania nauki, pomaga w podejmowaniu indywidualnych decyzji i twórczym rozwiązywaniu problemów. Sprzyja pogłębieniu zainteresowań oraz zachęca do poszukiwania, porządkowania i wykorzystywania wiadomości z różnych źródeł. Warto pamiętać, aby wybrany do opracowania temat pozwalał na łączenie wiedzy i umiejętności zdobywanych w ramach nauczania innych przedmiotów szkolnych. Nauczyciel określa rodzaj materiałów, które posłużą do realizacji zadania oraz czas potrzebny na ich zgromadzenie i posegregowanie. Należy także precyzyjnie ustalić zasady oceniania. Stworzone przez uczniów portfolio można wykorzystać na jednej lub kilku lekcjach, mogą również posłużyć do zorganizowania klasowej (lub szkolnej) wystawy. Oceniając pracę, nauczyciel powinien zwrócić uwagę nie tylko na jej poziom merytoryczny, lecz także na zaangażowanie ucznia, wybór źródeł informacji oraz estetykę wykonania.

Wycieczka

Jest to metoda nauczania pozwalająca uczniom na zapoznanie się z zabytkami, muzeami, miejscami związanymi z ważnymi wydarzeniami historycznymi. Dzięki niej młodzież pogłębia swoje zainteresowania i rozbudza potrzebę zdobywania wiedzy. Zastosowanie tej metody wymaga precyzyjnego zaplanowania działań. Należy wyraźnie określić cel wycieczki oraz opracować jej plan. Warto również przydzielić uczniom związane z wyprawą zadania. Mogą przygotować np. krótkie referaty na temat historii poznawanego regionu, głównych stylów architektonicznych, biografii osób związanych z miejscem wycieczki. Uczniowie mogą zaprezentować zdobyte informacje przed wyprawą, podczas dojazdu do celu lub w trakcie zwiedzania. Trzeba zwrócić uwagę, aby program wycieczki nie był przeładowany materiałem informacyjnym lub nie powodował nadmiernego wysiłku fizycznego. Po powrocie z wyjazdu należy uporządkować zdobyte wiadomości i przeprowadzić utrwalające je zajęcia. Notatki, fotografie, rysunki stworzone podczas realizacji zadania można wykorzystać w trakcie składania gazetki klasowej lub umieścić na stronie internetowej szkoły. Warto również ocenić zaangażowanie poszczególnych osób w wykonywanie ćwiczeń.

Lista przykładowych pytań, które można wykorzystać podczas zwiedzania konkretnego obiektu:

- ▶ Jaką nazwę nosi dany zabytek?
- ▶ Kiedy powstał ten obiekt? Kto był jego twórcą?
- ▶ Jakie były okoliczności powstania budowli? Jakie wydarzenia i postacie historyczne są związane z tym zabytkiem?
- ▶ Jaki styl architektoniczny reprezentuje poznany obiekt?
- ▶ Jak wygląda jego wnętrze?
- ▶ Czym charakteryzuje się otoczenie i zewnętrzna strona budowli?
- ▶ W jakim stanie obecnie jest poznany zabytek?

VI. Proponowane formy kontroli oraz metody oceny osiągnięć uczniów

Ocenianie jest integralną częścią procesu nauczania. Musi być systematyczne i dokładne. Wewnątrzszkolne ocenianie polega na rozpoznaniu przez nauczyciela poziomu oraz postępów w opanowywaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań edukacyjnych. Pozwala to na wystawienie uczniowi oceny oraz przekazanie mu informacji o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych. Podczas oceniania nie należy podkreślać wyłącznie braków w wiedzy lub umiejętnościach ucznia. Ocena powinna mieć działanie konstruktywne – warto udzielić uczniowi dodatkowych wyjaśnień, dać czas na nadrobienie zaległości, a następnie dokonać ponownej kontroli. Ponadto ocenianie dostarcza nauczycielowi informacji na temat efektywności stosowanych przez niego metod i środków nauczania oraz form pracy. Pozwala to na ich ewentualną weryfikację w zależności od poziomu ucznia lub całego zespołu klasowego.

Ocenianie na lekcjach historii powinno uwzględniać wewnątrzszkolny system oceniania. Przy wystawianiu oceny nauczyciel zwraca uwagę na szereg elementów, takich jak: wiedza faktograficzna ujęta w programie nauczania (tj. suma posiadanych przez ucznia wiadomości i gotowość do ich odtworzenia z pamięci),

- ▶ umiejętności intelektualne,
- ▶ współpraca w zespole,
- ▶ organizowane procesu uczenia się,
- ▶ stosowanie zdobytych na lekcjach innych przedmiotów wiadomości i umiejętności,
- ▶ aktywność ucznia na zajęciach, w pracy pozalekcyjnej i pozaszkolnej.

Na każdym poziomie edukacyjnym przed rozpoczęciem nauki należy wspólnie z uczniami omówić, jakie są oczekiwane efekty pracy oraz przedstawić kryteria oceniania. W praktyce stosuje się dwa sposoby oceniania wewnątrzszkolnego:

- ▶ bieżące – realizowane na kolejnych lekcjach. Ocenianie to motywuje do systematycznej pracy, sprzyja utrwalaniu wiadomości i umiejętności, pozwala obserwować postępy w rozwoju ucznia. Systematyczna kontrola zapobiega powstawaniu luk w wiadomościach oraz deformacjom w umiejętnościach, np. w rozumieniu procesu historycznego;
- ▶ okresowe – semestralne i roczne.

Poniżej zaproponowano zakresy wymagań dla poszczególnych ocen szkolnych.

Ocena celująca (6)	Uczeń posiada rozległą wiedzę historyczną, świadczącą o uzdolnieniach humanistycznych, doskonale interpretuje źródła historyczne, z wykorzystaniem kontekstu epoki buduje złożoną i problemową narrację historyczną, jest bardzo aktywny na lekcji i wykonuje dodatkowe zadania, uczestniczy oraz osiąga sukcesy w szkolnych i pozaszkolnych konkursach i olimpiadach.
Ocena bardzo dobra (5)	Uczeń opanował wiadomości i umiejętności objęte podstawą programową, wykazuje zainteresowanie przedmiotem, wykorzystuje różne źródła wiedzy, interpretuje trudne źródła historyczne, buduje dojrzałą narrację historyczną opartą na gruntownej wiedzy i łączeniu wydarzeń w logiczny ciąg przyczynowo-skutkowy, jest aktywny na lekcji oraz uczestniczy w szkolnych i pozaszkolnych konkursach i olimpiadach.
Ocena dobra (4)	Uczeń ma niewielkie braki w zakresie wiedzy; umiejscawia w czasie i przestrzeni wydarzenia i procesy historyczne, poprawnie rozwiązuje za-

	dania o pewnym stopniu trudności i wymagające opanowania umiejętności przewidzianych w podstawie programowej, jest aktywny podczas zajęć lekcyjnych.
Ocena dostateczna (3)	Uczeń wykazuje przeciętne opanowanie materiału przewidzianego programem, wiedza jest wyrywkowa i fragmentaryczna, słabo łączy wydarzenia w ciągu przyczynowo-skutkowe, przy pomocy nauczyciela poprawnie wykonuje zadania, samodzielnie interpretuje łatwe źródła, buduje krótką narrację historyczną.
Ocena dopuszczająca (2)	Uczeń wykazuje spore luki w wiadomościach objętych programem, ale jest w stanie je uzupełnić, przy pomocy nauczyciela wykonuje zadania związane z umiejętnościami określonymi w podstawie programowej, jest mało aktywny na lekcji.
Ocena niedostateczna (1)	Luki w wiadomościach posiadanych przez ucznia są trudne do uzupełnienia, uczeń notorycznie nie przygotowuje się do lekcji, nie rozumie i nie potrafi wykonać prostych zadań nawet przy pomocy nauczyciela; odznacza się brakiem systematyczności i chęci do nauki oraz biernością na lekcji.

Istnieje wiele metod pozyskiwania informacji o poziomie osiągnięć edukacyjnych ucznia. Stosowanie różnorodnych form kontroli pozwala na większe zobiektywizowanie oceny.

Wypowiedź ustna

Metoda przydatna zarówno na początku zajęć, kiedy w ramach nawiązania do tematu nauczyciel sprawdza poziom opanowania dotychczasowej wiedzy, jak również na końcu lekcji – gdy kontroluje, w jakim stopniu uczniowie przyswoili nowy materiał. Pytać można ochotników, co sprzyja docenieniu aktywności poszczególnych członków zespołu klasowego lub wybrane osoby, aby zmotywować do systematycznej pracy każdego ucznia. Z wypowiedzi ustnych korzysta się szczególnie często w trakcie realizacji ćwiczeń za pomocą metod aktywizujących (np. dyskusja panelowa). Dzięki tej formie monitoruje się poziom wiedzy faktograficznej, rozumowanie przyczynowo-skutkowe, sposób wypowiedzi, umiejętność porównywania i analizowania oraz współpracy w grupie itp.

Test dydaktyczny

Test jest popularną metodą sprawdzania wiedzy. Może być zastosowany do wstępnej diagnozy osiągnięć ucznia, bieżącego kontrolowania przebiegu nauki lub pomiarów okresowych (semestralnych albo rocznych). Opracowanie testu wymaga dokładnej analizy treści kształcenia z uwzględnieniem wszystkich celów i poziomów wymagań. Nie może on ograniczać się tylko do oceny stopnia opanowania materiału faktograficznego. Dobrze zredagowany pozwala także na sprawdzenie umiejętności ucznia. Co ważne, egzamin maturalny w znacznej mierze oparty jest właśnie na zdolności rozwiązywania testu. Podkreślić jednak należy, że za pomocą testów nie można skontrolować wszystkich celów dydaktycznych. Ta forma oceniania nie może być zatem jedyną metodą weryfikacji wiadomości ucznia.

Rodzaje zadań testowych:

- ▶ pytania otwarte, w których uczeń sam formułuje odpowiedź, np.: krótka odpowiedź, pytania z luką;

- ▶ pytania zamknięte, w których odpowiedzi są już podane i uczeń ma za zadanie wskazanie prawidłowej, np.: wielokrotnego wyboru z jedną odpowiedzią prawidłową, wielokrotnego wyboru z jedną odpowiedzią fałszywą, wielokrotnego wyboru ze zmienną liczbą prawidłowych odpowiedzi, prawda / fałsz, dobieranie, klasyfikowanie, porządkowanie.

Sprawdzian

Służy sprawdzeniu poziomu opanowania osiągnięć edukacyjnych ucznia poprzez pracę opisową. Tak jak test, powinien kontrolować wiedzę oraz umiejętności, a oprócz pytań o znajomość faktografii zawierać np. zadania opisowe lub fragmenty tekstów do interpretacji.

Praca pisemna

Praca pisemna sprawdzająca wiedzę i umiejętności uczniów na lekcjach historii może występować w różnej postaci, np.: referatu, rozprawki, sprawozdania. Preferuje się te formy, które wymagają selekcji materiału, porównywania, dostrzegania różnic i podobieństw oraz związków przyczynowo-skutkowych. Temat pracy powinien być sprecyzowany i dawać uczniowi możliwość przedstawienia własnej oceny oraz wniosków. Nauczyciel, czytając pracę, zwraca uwagę na zgodność treści z tematem, odpowiednią formę literacką, poprawność językową, stopień opanowania faktografii przez ucznia oraz jego umiejętności historyczne. Uczeń poprzez ocenę otrzymuje informacje, jakich elementów nie uwzględnił w swoim tekście, co było nieistotne, a także które części zostały uznane przez nauczyciela za poprawne i dobrze opracowane. Ze względu na egzamin maturalny zaleca się, aby uczniowie pisali prace w formie rozprawki.

Prezentacja

Uczniowie, omawiając wskazane zagadnienie, są oceniani według wcześniej podanych przez nauczyciela kryteriów. Są nimi: poziom merytoryczny, zakres wykorzystywanych materiałów, umiejętność prezentacji, wizualizacja, zainteresowanie uczestników, wykorzystanie czasu. Dzięki tej formie można ocenić pracę całej grupy lub pojedynczych osób. Jednocześnie nauczyciel może dostrzec indywidualne zainteresowania lub umiejętności uczniów, np. muzyczne, aktorskie.

Portfolio

Zgromadzone przez uczniów materiały pozwalają nauczycielowi na uzyskanie informacji o poziomie wiedzy oraz umiejętności poszukiwania i selekcji wiadomości poszczególnych osób. Jeżeli proces zbierania materiałów jest bieżąco kontrolowany, można sprawdzić np. systematyczność pracy, dostrzec doskonalenie umiejętności myślenia historycznego. Portfolio obrazuje indywidualny wysiłek ucznia w procesie uczenia się.

VII. Bibliografia

Dydaktyka historii

Aktywizacja uczniów w nauczaniu historii, red. A. Zielecki, Rzeszów 1989.

M. Bieniek, *Dydaktyka historii*. Wybrane zagadnienia, Olsztyn 2007.

E. Biłos, *Regionalizm kreatywny w nowoczesnej szkole*, Częstochowa 1998.

M. Bloch, *Pochwała historii, czyli o zawodzie historyka*, Warszawa 1960.

T. Buksiński, *Interpretacja źródeł historycznych*, Warszawa 1992.

- M. Dąbrowa, B. Meisner, *Lekcje historii na ulicach Krakowa*, Kraków 1988.
- K. Denek, *Wycieczki we współczesnej szkole*, Poznań 1997.
- Dydaktyka historii jako dyscyplina akademicka wobec wyzwań współczesności*, red. L. Kudło, C. Nowarski, Kraków 2008.
- M. Dymkowski, *Między psychologią a historią*, Warszawa 2000.
- A. Dziedzic, W. E. Kozłowska, *Drama na lekcjach historii*, Warszawa 1999.
- Edukacja historyczna i obywatelska w szkolnictwie ponadgimnazjalnym*, red. G. Pańko, Toruń 2003.
- Edukacja regionalna. Przewodnik dla nauczyciela*, praca zbiorowa, Warszawa 2001.
- Edukacja w procesie integracji europejskiej*, red. H. Konopko, Białystok 2003.
- M. Kujawska, *Problemy współczesnej edukacji historycznej*, Poznań 2001.
- W. Kula, *Wokół historii*, Warszawa 1988.
- T. Łepkowski, *Przeszość miniona i terażniejszość*, Warszawa 1980.
- T. Maresz, *Wpływ tekstów źródłowych na rozwój myślenia historycznego uczniów, teoria a praktyka*, Bydgoszcz 2004.
- J. Maternicki, C. Majorek, A. Suchoński, *Dydaktyka historii*, Warszawa 1993.
- J. Maternicki, *Teoretyczne i metodologiczne podstawy dydaktyki historii*, Warszawa 1990.
- J. Mizgalski, *Mapa historyczna w dydaktyce*, Częstochowa 2002.
- P. Mulkowski, *Lekcje historii z tekstem źródłowym*, Toruń 2000.
- Multimedia w edukacji historycznej*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruń 2007.
- Muzeum w nauczaniu historii*, red. A. Zielecki, Rzeszów 1989.
- B. Niemierko, *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, Warszawa 2002.
- K. Pomian, *Przeszość jako przedmiot wiedzy*, Warszawa 1992.
- S. Roszak, E. Chorąży, D. Konieczka-Śliwińska, *Edukacja historyczna w szkole: teoria i praktyka*, Warszawa 2008.
- T. Słowikowski, *Metodyka nauczania historii*, Warszawa 1975.
- K. Szelańska, *Od kujona do badacza, czyli jak uczyć się historii*, Warszawa 1997.
- J. Tazbirowa, *Źródła historyczne w nauczaniu szkolnym*, Warszawa 1971.
- J. Topolski, *Teoria wiedzy historycznej*, Poznań 1982.
- P. Unger, *Muzea w nauczaniu historii*, Warszawa 1988.
- Współczesna dydaktyka historii. Zarys encyklopedyczny dla nauczycieli i studentów*, red. J. Maternicki, Warszawa 2004.
- A. Zielecki, *Mapa w nauczaniu historii*, Warszawa 1984.
- A. Zielecki, *Środki dydaktyczne w nauczaniu-uczeniu się historii*, Rzeszów 1978.
- A. Zielecki, *Wprowadzenie do dydaktyki historii*, Kraków 2014.
- Źródła w edukacji historycznej*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruń 2006.

Starożytny Wschód

- D. Arnaud, *Starożytny Bliski Wschód*, Warszawa 1982.
- M. Bielecki, *Zapomniany świat Sumerów*, Warszawa 1966.
- C.W. Ceram, *Bogowie, groby i uczeni*, Warszawa 2011.
- J.E.S. Edwards, *Piramidy Egiptu*, Warszawa 1995.
- J. Kieniewicz, *Historia Indii*, Wrocław 1980.
- K.A. Kitchen, *Ramzes Wielki i jego czasy*, Warszawa 2002.
- M.J. Künstler, *Mitologia chińska*, Warszawa 1981.
- A. Lemaire, *Dzieje biblijnego Izraela*, Poznań 1998.
- J. Meuszyński, *Odkrywanie Mezopotamii*, Warszawa 1977.
- K. Michałowski, *Nie tylko piramidy*, Warszawa 1974.

- K. Myśliwiec, *Święte znaki Egiptu*, Warszawa 1992.
 S. Moscati, *Świat Fenicjan*, Warszawa 1971.
 A. T. Olmstead, *Dzieje imperium perskiego*, Warszawa 1973.
 G. Rachet, *Słownik cywilizacji egipskiej*, Katowice 1994.
 A. Robinson, *Szyfr Egiptu. Jean-François Champollion i hieroglify*, Warszawa 2016.
 W. Rodziński, *Historia Chin*, Wrocław 1974.
 G. Roux, *Mezopotamia*, tłum. B. Kowalska, J. Kozłowska, Warszawa 1998.
 H.W.S. Saggs, *Wielkość i upadek Babilonu*, Warszawa 1973.
 A. Siliotti, *Egipt: świątynie, ludzie, bogowie*, Warszawa 1994.
 H. Shanks, *Starożytny Izrael*, Warszawa 1994.
 M. Stępień, *Kodeks Hammurabiego*, Warszawa 1996.
 I. Tatlersall, *Dzieje człowieka od jego początków do IV tysiąclecia p.n.e.*, Warszawa 2010

Starożytna Grecja

- M.I. Bernhard, *Sztuka grecka*, Warszawa 1981.
 I. Biezuńska-Małowist, *Niewolnictwo*, Warszawa 1987.
 P. Cartledge, *Spartanie – świat wojowników*, Warszawa 2005.
 P. Connolly, H. Dodget, *Antyczne miasta*, Warszawa 1998.
 E. Dąbrowa, *Gaugamela 331 p.n.e.*, Warszawa 1988.
 M. Finley, *Polityka w świecie starożytnym*, Kraków 2000.
 R. Flaceliere, *Życie codzienne w Grecji za czasów Peryklesa*, Warszawa 1985.
 P. Green, Aleksander Wielki, Warszawa 2010.
 P. Grimal, *Słownik mitologii greckiej i rzymskiej*, Wrocław 1990.
 N.G.L. Hammond, *Dzieje Grecji*, Warszawa 1994.
 N. G. L. Hammond, *Starożytna Macedonia*, Warszawa 1999.
 M.H. Hansen, *Demokracja ateńska w czasach Demostenesa*, Warszawa 1999.
 M.H. Hansen, *Polis. Wprowadzenie do dziejów greckiego miasta-państwa*, Warszawa 2011.
 B. J. Kemp, *Starożytny Egipt. Anatomia cywilizacji*, Warszawa 2009.
 A. Krawczuk, *Perykles i Aspazja*, Wrocław 1967.
 A. Krawczuk, *Sprawa Alkibiadesa*, Warszawa 1996.
 R. Kulesza, *Aleksander Wielki*, Warszawa 2009.
 R. Kulesza, *Antyczna Hellada. Szkice z dziejów starożytnych Greków*, Warszawa 2013.
 R. Kulesza, *Ateny Peryklesa*, Warszawa 1991.
 R. Kulesza, *Maraton*, Warszawa 2005.
 R. Kulesza, *Sparta w V-IV w. p.n.e.*, Warszawa 2003.
 R. Kulesza, *Wojna peloponeska*, Warszawa 2006.
 G. Lach, *Salamina-Plateje 480-479 p.n.e.*, Warszawa 2010.
 G. Lach, *Wyprawa sycylijska 415-413 p.n.e.*, Warszawa 2007.
 W. Lengauer, *Starożytna Grecja okresu archaicznego i klasycznego*, Warszawa 1999.
 W. Lengauer, *Religijność starożytnych Greków*, Warszawa 1994.
 J. V. Luce, *Homer i epoka heroiczna*, Warszawa 1987.
 T. Łoposzko, *Tajemnice starożytnej żeglugi*, Gdańsk 1977.
 T. Łoposzko, *Starożytne bitwy morskie*, Gdańsk 1992.
 E. Makowiecka, *Sztuka Grecji*, Warszawa 2006.
 W. Markowska, *Mity Greków i Rzymian*, Warszawa 1984.
 M.J. Olbrycht, *Aleksander i świat irański*, Rzeszów 2004.
 J. Parandowski, *Mitologia*, Warszawa 1990.

- N. Sekunda, *Bitwa pod Maratonem 490 p.n.e.*, Poznań 2009.
 S. Sprawski, M. Pawlak, *Cywilizacje starożytne*, Kraków 2005.
 S. Stabryła, *Historia literatury starożytnej Grecji i Rzymu*, Wrocław 2002.
 A. Świderkówna, *Hellada królów*, Warszawa 1996.
 F. W. Walbank, *Świat hellenistyczny*, Warszawa 2003.
 J. Warry, *Armie świata antycznego*, Warszawa 1995.

Starożytny Rzym

- G. Alföldy, *Historia społeczna starożytnego Rzymu*, Poznań 2992.
 I. Biezuńska-Małowist, *Kobiety antyku*, Warszawa 1993.
 P. Brown, *Świat późnego antyku*, Warszawa 1991.
 A. Cameron, *Późne cesarstwo rzymskie*, Warszawa 2002.
 J. Ciechanowicz, *Rzym, ludzie i budowle*, Warszawa 1987.
 P. Connolly, *Historia armii rzymskiej*, Warszawa 1992,
 D. Gazda, *Wojny domowe w Imperium Rzymskim*, Warszawa 2011.
 M. Grant, *Gladiatorzy*, Wrocław 1980.
 P. Heather, *Upadek Cesarstwa Rzymskiego*, Poznań 2006.
 M. Jaczynowska, *Dzieje Imperium Romanum*, Warszawa 1995.
 M. Jaczynowska, *Religie świata rzymskiego*, Warszawa 1990.
 M. Jaczynowska, M. Pawlak, *Starożytny Rzym*, Warszawa 2008.
 K. Kęciek, *Dzieje Kartagińczyków*, Warszawa 2003.
 A. Krawczuk, *Cesarz August*, Wrocław 1973.
 A. Krawczuk, *Poczet cesarzy rzymskich*, Warszawa 1999.
 T. Łoposzko, *Historia społeczna republikańskiego Rzymu*, Warszawa 1987.
 A. Łukaszewicz, *Kleopatra. Ostatnia królowa starożytnego Egiptu*, Warszawa 2005.
 A. Niemirowski, *Etruskowie*, Łódź 1990.
 P. Rochala, *Powstanie Spartakusa 73–71 r. p.n.e.*, Warszawa 2009.
 M. Simon, *Cywilizacja wczesnego chrześcijaństwa*, t. 1–2, Warszawa 1992.
 D. Słapek, *Gladiatorzy i polityka*, Wrocław 1995.
 P. Southern, *Oktawian August*, tłum. D. Kozińska, Warszawa 2003.
 S. Stabryła, *Historia literatury starożytnej Grecji i Rzymu*, Wrocław 2002.
 S. Stabryła, *Starożytny Rzym*, Warszawa 1992.
 J. Strzelczyk, *Goci. Rzeczywistość i legenda*, Warszawa 1984.
 J. Vogt, *Upadek Rzymu*, Warszawa 1993.
 E. Wipszycka, *Kościół w świecie późnego antyku*, Warszawa 1994.
 E. Wipszycka, *O starożytności polemicznie*, Warszawa 1994.
 J. Warry, *Armie świata antycznego*, Warszawa 1995.
 A. Ziółkowski, *Rzym ostatnich królów*, Poznań 1999.

Średniowiecze

- K. Baczkowski, *Rady Kallimacha*, Warszawa 1989.
 R.F. Barkowski, *Budziszyn 1002–1018*, Warszawa 2018.
 J. Besala, *Jagiellonowie*, Warszawa 2006.
 M. Biskup, G. Labuda, *Dzieje zakonu krzyżackiego w Prusach. Gospodarka – społeczeństwo – państwo – ideologia*, Gdańsk 1987.
 M. Biskup, *Wojna trzynastoletnia*, Warszawa 1990.
 M. Bloch, *Spółeczeństwo feudalne*, Warszawa 1981.

- R.A. Brown, *Historia Normanów*, Warszawa–Gdańsk 2003.
- R. Browning, *Justynian i Teodora*, Warszawa 1996.
- R. Browning, *Cesarstwo bizantyjskie*, Warszawa 1997.
- Człowiek średniowiecza*, red. J. Le Goff, Warszawa–Gdańsk 1996.
- M. Gaudefroy-Demombynes, *Narodziny islamu*, Warszawa 1988.
- J. Gies, F. Gies, *Życie w średniowiecznym mieście*, Warszawa 2018.
- J. Gies, F. Gies, *Życie w średniowiecznej wsi*, Warszawa 2018.
- J. Le Goff, *Kultura średniowiecznej Europy*, Warszawa–Gdańsk 2002.
- T. Grudziński, *Bolesław Śmiały-Szczodry i biskup Stanisław*, Warszawa 1982.
- A. Gurewicz, *Wyprawy wikingów*, Warszawa 1969.
- G. Faber, *Merowingowie i Karolingowie*, Warszawa 1994.
- D. Hay, *Europa w XIV–XV wieku*, Warszawa 2001.
- J. Haldon, *Bizancjum. Zarys dziejów*, Warszawa 2006.
- A. Jureczko, *Testament Krzywoustego*, Warszawa 1988.
- R. McKitterick, *Królestwa Karolingów 751–987*, Warszawa 2018.
- J. Kłoczowski, *Młodsza Europa. Europa Środkowo-Wschodnia w kręgu cywilizacji chrześcijańskiej średniowiecza*, Warszawa 1998.
- M.D. Knowles, D. Obolensky, *Historia Kościoła 600–1500*, Warszawa 1988.
- S. Kałużyński, *Dawni Mongołowie*, Warszawa 1983.
- F. Kiryk, *Wielki król i jego następca*, Warszawa 1992.
- J. Krzyżaniakowa, J. Ochmański, *Władysław Jagiełło*, Wrocław 1990.
- S. Kuczyński, *Wielka Wojna z zakonem krzyżackim w latach 1409–1411*, Warszawa 1987.
- Kultura Polski średniowiecznej X–XIII w.*, red. J. Dowiat, Warszawa 1985.
- Kultura Polski średniowiecznej XIV–XV w.*, red. B. Geremek, Warszawa 1997.
- G. Labuda, *Mieszko I*, Wrocław 2006.
- G. Labuda, *Państwo pierwszych Piastów*, Warszawa 1989.
- M. Lambert, *Średniowieczne herezje. Od reformy gregoriańskiej po reformację*, Gdańsk 2002.
- Ph. Line, *Wikingowie: wojownicy północy*, Warszawa 2016.
- H.E. Mayer, *Historia wypraw krzyżowych*, Kraków 2008.
- K. Modzelewski, *Chłopi w monarchii wczesnopiastowskiej*, Wrocław 1987.
- J.H. Mundy, *Europa średniowieczna 1150–1309*, Warszawa 2001.
- B. Nowacki, *Przemysł II*, Poznań 1995.
- B. Nowaczyk, *Chojnice 1454, Świecino 1462*, Warszawa 2010.
- R. Podhorodecki, *Kulikowe Pole 1380*, Warszawa 1986.
- R. Pernaud, *Kobieta w czasach katedr*, Katowice 2009.
- Polska dzielnicowa i zjednoczona. Państwo – społeczeństwo – kultura*, red. A. Gieysztor, Warszawa 1972.
- Polska pierwszych Piastów. Państwo – społeczeństwo – kultura*, red. T. Manteuffel, Warszawa 1968.
- J. Powierski, *Kryzys rządów Bolesława Śmiałego*, Gdańsk 1992.
- M. Rodinson, *Mahomet*, Warszawa 1991.
- M. Rożek, *W cieniu katedr i zamków*, Warszawa 1988.
- S. Runciman, *Upadek Konstantynopola 1454*, Warszawa 1968.
- P. Urbańczyk, *Mieszko Pierwszy Tajemniczy*, Toruń 2013.
- W. Uruszczak, *Państwo pierwszych Jagiellonów*, Warszawa 1999.
- H. Samsonowicz, *Łokietkowe czasy*, Warszawa 1989.
- Schyłek średniowiecznej Europy*, red. H. Samsonowicz, Warszawa 2003.
- J. Strzelczyk, *Otton I Wielki*, Poznań 2017.

- J. Strzelczyk, *Od Prastłowian do Polaków*, Warszawa 1987.
 J. Strzelczyk, *Bolesław Chrobry*, Poznań 2003.
 W. Swoboda, *Warna 1444*, Warszawa 1999.
 Z. Váňa, *Świat dawnych Słowian*, Warszawa 1985.
 S. Weinfurter, *Niemcy w średniowieczu 500–1500*, Warszawa 2010.
 E.W. Wies, *Cesarz Henryk IV. Canossa i walka o panowanie nad światem*, Warszawa 2000.
 J. Wyrozumski, *Kazimierz Wielki*, Wrocław 1982.
 J. Wyrozumski, *Pierścień Kingi*, Warszawa 1999.
 S. Zakrzewski, *Bolesław Chrobry Wielki*, Kraków 2006.
 B. Zientara, *Henryk Brodaty i jego czasy*, Warszawa 1975.
 B. Zientara, *Świt narodów europejskich*, Warszawa 1985.

Nowożytność

- Z. Anusik, *Gustaw II Adolf*, Wrocław 2009.
 J. Baszkiewicz, *Maksymilian Robespierre*, Wrocław 1976.
 J. Baszkiewicz, *Richelieu*, Warszawa 1984.
 J. Besala, *Stefan Batory*, Warszawa 1992.
 R. Bielecki, *Somosierra 1808*, Warszawa 1989.
 R. Bielecki, *Wielka Armia*, Warszawa 1995.
 M. Bogucka M, *Anna Jagiellonka*, Wrocław 2009
 M. Bogucka, *Bona Sforza*, Wrocław 1998.
 T. Cegielski, Ł. Kądziela, *Rozbiory Polski 1772 – 1793 – 1795*, Warszawa 1990.
 J. Ciechowski, A. Szulczyński, *Husaria*, Warszawa 1977.
 E. Cieślak, *Stanisław Leszczyński*, Wrocław 1994.
 S. Cynarski, *Zygmunt August*, Wrocław 1988.
 W. Czapliński, *Władysław IV i jego czasy*, Warszawa 1972, Kraków 2008.
 D. Czerny, *Dymitr Samozwaniec*, Wrocław 2004.
Człowiek baroku, red. R. Villari, Warszawa 2001.
Człowiek oświecenia, red. M. Vovelle, Warszawa 2001
 P. Drózd, *Orsza 1514*, Warszawa 2000.
 M. K. Dziewanowski, *Lord Wellington. Pogromca Napoleona*, Warszawa 1997.
Europa i świat w dobie napoleońskiej, Warszawa 1977.
 J. Feldmann, *Stanisław Leszczyński*, Warszawa 1984.
 J. T. Flexner, *Washington*, Warszawa 1990.
 Z. Góralski, *Maria Teresa*, Wrocław 1995.
 B. Grochulska, *Małe państwo wielkich nadziei*, Warszawa 1987.
 S. Grzybowski, *Elżbieta Wielka*, Wrocław 1984.
 S. Grzybowski, *Henryk Walezy*, Warszawa 1985.
 J. Huizinga, *Kultura XVII-wiecznej Holandii*, Kraków 2008.
 J. Kaczmarczyk, *Bohdan Chmielnicki*, Wrocław 1988.
 H. Kamen, *Imperium hiszpańskie. Dzieje rozkwitu i upadku*, Warszawa 2008.
 E. Koczorowski, *Oliwa 1627*, Warszawa 2002.
 M. Kukiel, *Wojna 1812*, Poznań 1999.
 J. Łojek, *Konstytucja 3 maja*, Lublin 1981.
 S. Leśniewski, *Jan Zamoyski. Hetman i polityk*, Warszawa 2008
 J. Maciejewski, *Dylematy wolności. Zmierzch sarmatyzmu i początki oświecenia w Polsce*, Warszawa 1994.

- J. Maciszewski, *Szlachta polska i jej państwo*, Warszawa 1969.
- W. Magdziarz, *Ludwik XIV*, Wrocław 1991.
- K. Mrozowska, *By Polaków zrobić obywatelami*, Kraków 1993.
- M. Müller, *Rozbiory Polski*, Poznań 2005.
- S. Ochmann-Staniszevska, *Dynastia Wazów w Polsce*, Warszawa 2006.
- L. Podhorodecki, *Jan Karol Chodkiewicz*, Warszawa 1982.
- L. Podhorodecki, *Wazowie w Polsce*, Warszawa 1985.
- I. Rusinowa, *Saratoga–Yorktown 1777–1781*, Warszawa 1984.
- S. Salmonowicz, *Fryderyk II*, Wrocław 1981.
- W. Serczyk, *Katarzyna II*, Wrocław 1975.
- W. Serczyk, *Na dalekiej Ukrainie. Dzieje Kozaczyzny do 1648 r.*, Warszawa 2008.
- W. Serczyk, *Piotr I Wielki*, Wrocław 1973.
- J. Staszewski, *August II Mocny*, Wrocław 1998.
- J. Staszewski, *August III Sas*, Wrocław 1989.
- A. Sucheni-Grabowska, *Zygmunt August król Polski i wielki książę litewski 1520–1562*, Warszawa 1996.
- B. Szyndler, *Kościuszko*, Warszawa 1991.
- J. Tazbir, *Kultura szlachecka w Polsce. Rozkwit – upadek – relikty*, Warszawa 1983.
- J. Tazbir, *W pogoni za Europą*, Warszawa 1998.
- J. M. Todd, *Marcin Luter*, Warszawa 1983.
- R. Tomicki, *Tenochitlan 1521*, Warszawa 1884.
- H. Wisner, *Władysław IV Waza*, Wrocław 1995.
- H. Wisner, *Zygmunt III Waza*, Wrocław 1991.
- Z. Wojciechowski, *Zygmunt Stary*, Warszawa 1979.
- Z. Wójcik, *Jan Kazimierz Waza*, Wrocław 1997.
- Z. Wójcik, *Jan Sobieski 1626–1696*, Warszawa 1983.
- A. Zahorski, *Naczelnik w sukmanie*, Kraków 1990.
- A. Zahorski, *Napoleon*, Warszawa 1982.
- A. Zahorski, *Spór o Stanisława Augusta*, Warszawa 1988.
- K. Zienkowska, *Stanisław August Poniatowski*, Wrocław 1998.
- Z. Żygulski, *Hetmani Rzeczypospolitej*, Kraków 1994.

XIX wiek

- A. Bartnicki, *Konflikty kolonialne 1869–1939*, Warszawa 1972.
- H. Batowski, *Rozpad Austro-Węgier*, Kraków 1982.
- I. Berlin, *Karol Marks*, Warszawa 1999.
- J. W. Borejsza, *Piękny wiek XIX*, Warszawa 1984.
- L. W. Bruce, *Mikołaj I*, Warszawa 1988.
- J. Buszko, *Galicja 1859–1914. Polski Piemont?*, Warszawa 1989.
- A. Chwalba, *Samobójstwo Europy. Wielka wojna 1914–1918*, Kraków 2014.
- M. Czaplński, *Niemiecka polityka kolonialna*, Poznań 1992.
- K. Dziewanowski, *Brzemie białego człowieka*, Warszawa 1989.
- Europa i świat w epoce restauracji, romantyzmu i rewolucji 1815–1849*, red. W. Zajewski, t. 1–2, Warszawa 1991.
- J. Feldman, *Bismarck a Polska*, Warszawa 1980.
- A. Garlicki, *Józef Piłsudski 1867–1935*, Warszawa 1988.
- S. Grodziski, *Franciszek Józef*, Wrocław 1978.

- K. Groniowski, *Uwłaszczenie chłopów w Polsce*, Warszawa 1976.
- F. Hartau, *Metternich*, Warszawa 1996.
- F. Hartau, *Wilhelm II*, Warszawa 1992.
- W. Jakóbczyk, *Przetrwąć nad Wartą 1815–1914*, Warszawa 1988.
- M. Janion, M., Żmigrodzka, *Romantyzm i historia*, Warszawa 1978.
- S. Kalembka, *Wielka Emigracja 1831–1863*, Toruń 2003.
- S. Kalembka, *Wiosna Ludów w Europie*, Warszawa 1991.
- T. Kemp, *Industrializacja w XIX w Europie*, Warszawa–Wrocław 1991.
- S. Kieniewicz, *Powstanie styczniowe*, Warszawa 1982.
- S. Kieniewicz, A. Zahorski, W. Zajewski, *Trzy powstania narodowe*, Warszawa 1992.
- I. Koberdowa, *Pierwsza Międzynarodówka 1846–1870: sukcesy i problemy*, Warszawa 1987.
- L. Korusiewicz, *Wojna secesyjna 1860–1865*, Warszawa 1985.
- E. Kowecka, *W salonie i w kuchni*, Poznań 2008.
- E. Kozłowski, M. Wrzosek, *Historia oręża polskiego 1795–1939*, Warszawa 1984.
- G. Kucharczyk, *Kulturkampf. Walka Berlina z katolicyzmem 1846–1918*, Warszawa 2009.
- J. Kucharzewski, *Od białego do czerwonego caratu*, Warszawa 1991.
- W. Leśniewski, *Wojna burska 1899–1902*, Warszawa 2001.
- W. Lipiński, *Walka zbrojna o niepodległość Polski w latach 1905–1918*, Warszawa 1990.
- T. Łepkowski, *Polska – narodziny nowoczesnego narodu (1764–1870)*, Warszawa 1970.
- T. Łepkowski, *Powstanie listopadowe*, Warszawa 1987.
- J. Łojek, *Szanse powstania listopadowego: rozważania historyczne*, Warszawa 1986.
- T. Łubieński, *Bić się czy nie bić? O polskich powstaniach*, Kraków 1989.
- M. Misztal, *Królowa Wiktoria*, Wrocław 2010.
- J. Myśliński, *Swobody, fabryk i ziemi!*, Warszawa 1988.
- T. Nałęcz, *Polska Organizacja Wojskowa 1914–1918*, Wrocław 1984.
- A. Notkowski, *Ludwik Waryński*, Wrocław 1989.
- J. Pajewski, *Odbudowa państwa polskiego 1914–1918*, Warszawa 1985.
- J. Pajewski, *Pierwsza wojna światowa 1914–1918*, Warszawa 1998.
- Polska XIX wieku: państwo, społeczeństwo, kultura*, red. S. Kieniewicz, Warszawa 1986.
- Powstanie listopadowe 1830–1831: dzieje wewnętrzne, militaria. Europa wobec powstania*, red. W. Zajewski, Warszawa 1990.
- Powstanie styczniowe 1863–1864. Wrzenie, bój, Europa, wizje*, red. S. Kalembka, Warszawa 1990.
- F. Ramotowska, *Narodziny tajemnego państwa polskiego 1859–1862*, Warszawa 1990.
- M. Rozbicki, *Narodziny narodu. Historia Stanów Zjednoczonych do 1861 roku*, Warszawa 1991.
- T. Schramm, *Wygrać Polskę 1914–1918*, Warszawa 1989.
- J. Skowronek, *Adam Jerzy Czartoryski 1770–1861*, Warszawa 1994.
- P. Szlanta, *Wilhelm II. Ostatni z Hohenzollernów*, Warszawa 2015.
- W. Tokarz, *Sprzysiężenie Wysockiego i Noc Listopadowa*, Warszawa 1980.
- L. Trzeciakowski, *Otto von Bismarck*, Wrocław 2009.
- L. Trzeciakowski, *Pod pruskim zaborem 1850–1918*, Warszawa 1973.
- B. Tuchman, *Sierpniowe salwy*, Warszawa 1988.
- H. Wereszycki, *Pod berłem Habsburgów. Zagadnienia narodowościowe*, Wrocław 1986.
- D. Wołkogonow, *Lenin*, Warszawa 1994.
- T. Wituch, *Garibaldi*, Warszawa 1983.
- M. Wrzosek, *Polski czyn zbrojny podczas pierwszej wojny światowej*, Warszawa 1990.
- W. Zajewski, *Powstanie listopadowe 1830–1831*, Warszawa 1998.
- M. Zgórniak, *Za Waszą i Naszą wolność*, Warszawa 1987.

XX wiek

- W. Anders, *Kłęska Hitlera w Rosji 1941–1945*, Londyn 1997.
- Atlas polskiego podziemia niepodległościowego 1944–1956*, Warszawa–Lublin 2007.
- H. Batowski, *Europa zmierza ku przepaści*, Warszawa 1989.
- A. Beevor, *Druga wojna światowa*, Kraków 2013.
- J.W. Borejsza, *Szkoły nienawiści: historia faszystów europejskich 1919–1945*, Wrocław 2000.
- Z. Brzeziński, *Wielkie bankructwo. Narodziny i zmierzch komunizmu w XX wieku*, Paryż 1990.
- A. Bullock, *Studium tyranii*, Warszawa 1989.
- J. Ciechanowski, *Powstanie warszawskie*, Warszawa 1984.
- A. Chojnowski, *Piłsudczycy u władzy. Dzieje Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem*, Wrocław 1986.
- C. Chlebowski, *Wachlarz*, Warszawa 1983.
- Czarna księga komunizmu*, Warszawa 1999.
- N. Davies, *Orzeł biały, czerwona gwiazda. Wojna polsko-bolszewicka 1919–1920*, Kraków 1997.
- W. Dmochowski, *Wietnam. Wojna bez zwycięzców*, Kraków 1991.
- A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–1995*, Kraków 1997.
- A. Dudek, *PRL bez makijażu*, Kraków 2008.
- E. Duraczyński, *Rząd polski na wychodźstwie 1939–1944*, Warszawa 1993.
- W. J. Dziak, *Kim Ir Sen. Dzieło i polityczne wizje*, Warszawa 2000.
- J. Eisler, *Czterdzieści pięć lat, które wstrząsnęły Polską. Historia polityczna PRL*, Warszawa 2018.
- J. Eisler, *Marzec 1968*, Warszawa 1991.
- J. Eisler, *Grudzień 1970*, Warszawa 1995.
- A. Friszke, *Polska Gierka*, Warszawa 1995.
- A. Garlicki, *Przewrót majowy*, Warszawa 1978.
- A. Garlicki, *Józef Piłsudski 1867–1935*, Warszawa 1988.
- A. Garlicki, *Stalinizm*, Warszawa 1994.
- H. Hein-Kircher, *Kult Piłsudskiego i jego znaczenie dla Państwa Polskiego 1926–1939*, Warszawa 2008.
- J. Holzer, *„Solidarność” 1980–1981*, Warszawa 1989.
- T. Jurga, *Obrona Polski 1939*, Warszawa 1990.
- K. Kawalec, *Roman Dmowski 1864–1939*, Wrocław 2002.
- M. Kamiński, M. Zacharias, *Polityka zagraniczna II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1987.
- J. Karski, *Wielkie mocarstwa wobec Polski 1919–1945*, Warszawa 1992.
- K. Kersten, *Narodziny systemu władzy*, Warszawa 1990.
- K. Kersten, *Polacy – Żydzi – Komuniści*, Warszawa 1992.
- S. Korboński, *Polskie państwo podziemne*, Bydgoszcz 1991.
- P. Kozłowski, *Zygmunt Szyndzielarz, Łupaszko 1910–1951*, Warszawa 2011.
- J. Krasuski, *Europa Zachodnia po II wojnie światowej – dzieje polityczne*, Poznań 1990.
- J. Kuroń, J. Żakowski J., *PRL dla początkujących*, Wrocław 1997.
- Z. Landau, *Polska Gomułki*, Warszawa 1995.
- Z. Landau, J. Tomaszewski, *Druga Rzeczpospolita. Gospodarka, społeczeństwo, miejsce w świecie*, Warszawa 1977.
- C. Łuczak, *Polska i Polacy w II wojnie światowej*, Poznań 1993.
- M. R. Marrus, *Holocaust*, Warszawa 1993.
- M. Mikeln, *Stalin*, Warszawa 1990.
- S. Nowak, *Oddziały wyklętych*, Warszawa 2014.

- A. Paczkowski, *Pół wieku dziejów Polski 1939–1989*, Warszawa 2000.
- J. Pertek, *Wielkie dni małej floty*, Poznań 1990.
- A. Prażmowska, *Władysław Gomułka*, Warszawa 2016.
- T. Prekkerowa, *Konspiracyjna Rada Pomocy Żydom w Warszawie 1942–1945*, Warszawa 1982.
- S. Rudnicki, *Obóz Narodowo-Radykalny*, Wrocław 1985.
- D. M. Smith, *Mussolini*, Warszawa 1994.
- W. Suleja, *Józef Piłsudski*, Wrocław 1995.
- T. Szarota, *Okupowanej Warszawy dzień powszedni*, Warszawa 1978.
- T. Szarota, *Stefan Rowecki Grot*, Warszawa 1983.
- J. Śląski, *Polska Walcząca*, Warszawa 1990.
- J. Śląski, *Żołnierze Wyklęci*, Warszawa 2012.
- R. Terlecki, *Miecz i tarcza komunizmu. Historia aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1990*, Kraków 2007.
- R. Terlecki, *„Solidarność”. Dekada nadziei 1980–1989*, Warszawa 2010.
- R. Terrill, *Mao. Biografia*, Warszawa 2001.
- J. Tomaszewski, *Rzeczpospolita wielu narodów*, Warszawa 1985.
- J. Tomicki, *Polska Partia Socjalistyczna*, Warszawa 1983.
- J. Tucholski, *Cichociemni*, Warszawa 1988.
- R. Wapiński, *Narodowa Demokracja 1893–1939*, Wrocław 1980.
- R. Wapiński, *Roman Dmowski*, Lublin 1989.
- R. Werblan, *Stalinizm w Polsce*, Warszawa 1991.
- P. Wieczorkiewicz, *Historia polityczna Polski 1935–1945*, Warszawa 2005.
- P. Wieczorkiewicz, *Kampania 1939 roku*, Warszawa 2001.
- D. Wołkogonow, *Stalin*, t. 1–2, Warszawa 1998.
- A. Zakrzewski, *Wincenty Witos. Chłopski polityk i mąż stanu*, Warszawa 1981.